

De servo hominis arbitrio, et conversione ejus per Dei gratiam adversus synergiae adsertores

<https://hdl.handle.net/1874/406609>

4

DE SERVO HO=
MINIS ARBITRIO; ET
CONVERSIONE EIVS

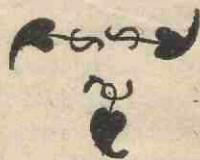
per Dei gratiam aduersus
Synergiæ aduers
tores.

Autore

D. TILEMANO HES,
husio.

IOHAN: I.

Dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex
sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex vo-
luntate viri; sed ex Deo nati sunt.

MAGDEBURGI

Ex Officina Typographica Vuolffs
gangi Kirchneri, Anno

M. D. LXII.

AMPLISSIMIS ET

ORNATISSIMIS VIRIS ERV-

ditione, virtute, & sapientia præstantibus, Do-

minis Consulibus & Senatoribus incly-

tæ vrbis Lubecæ, Dominis re-

uerenter colens

dis,

ALVS A FILIO DEI. PRÆCLARO

beneficio adfecta est Ecclesia Dei anno superiore ab

inclyro Senatu Lubecensi, & cæteris gubernatori-

bis Saxonicarum ciuitatum: quorum consilij, ope-

ra & autoritate effectum est ut Synodus Lunebur-

gensis indiceretur & harum Ecclesiarum Pastores,

ad deliberationem de conseruanda doctrinæ puri-

tate, & ad dijudicationem earum controuersia-

rum, quæ hoc tempore plurimorum conscientias irretitas tenent, conueni-

rent.

Ac decet omnino ut omnes addicti ueritati hanc laudabilem uo-
luntatem, & sanctum studium, quo sapiens & pius magistratus totius Ec-
clesiæ saluti recte consuluit, erroribus perniciosi uiam præclusit, turbatas
conscientias erudiuit, Reipublicæ pacem muniuit, & toti posteritati pluri-
mum profuit, gratis pectoribus agnoscant, ac celebrent. Nullum est enim
admirabilius decus, nullus Deo gratior cultus, nulla sublimior uirtus in
bono & sapiente magistratu, quam affici cura Ecclesiæ, & ardere zelo
tuendi ueritatem, & diligenter providere, ne per blasphema dogmata san-
ctum Dei nomen obscuretur, subditorum æterna salus impediatur, & Rei-
pub: tranquillitas conturbetur: sed potius omnibus uiribus anniti, ut con-
trouersijs legitime, iuxta diuini uerbi normam dijudicatis, pura & synce-
ra Euangelij doct. in a populo tradatur, & ad omnem posteritatem trans-
feratur. Atq; h: us officij admonuit politicos gubernatores Spiritus Dei,
cum eos Augustissimo titulo Deos adpellauit.

Psal. 82.

Vitam ergo alij quoq; Principes & politici gubernatores à Deo in Germania excitarentur, qui hoc laudabile & præclarum exemplum in clyti Senatus Lubecensis & reliquarum Saxonicarum urbium imitarentur, ita, ut conuocatis Ecclesiarum doctoribus curarent controuersias de dogmatibus examinari, & legitimis iudicijs certamina dirimi. Non est enim alia uel expeditior, uel certior ratio componendi disidia de dogmatibus, reprimendi impetum fanaticarum opinionum & restituendi concordiam docentium, quam per pias & legitimas Synodos: in quibus uox diuina præsideat, & amor ueritatis & sincera libertas, non sophistica neq; tyrannis colligat suffragia.

Hanc uiam ipse Spiritus sanctus nobis monstrat, 1. Corint. 14. Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri dijudicent. Si autem sedenti reuelatum fuerit taceat prior. Utq; monstrarunt, ita & ipsi Apostoli hanc uiam sunt secuti, quoties disidia de dogmatibus turbas Ecclesiæ pepererunt. Testis est Historia, quæ Act: 15. describitur. Cum enim Pharisei quidam conuersi ad Euangelion Christi contenderent, nisi quis iuxta legem Moysi circumcideretur, non posse eum saluari, conuenerunt Apostoli ad dijudicationem huius controuersiæ, & reiecto errore quid sacræ Scripturæ consentaneum esset explicuerunt. Apostolorum exemplum imitati sunt docti & pij Episcopi & Pastores Ecclesiarum, quoties disidia de dogmatibus sunt exorta, Atq; etiam sapientes Imperatores, Constantinus, Theodosij, Marcianus, qui recte & grauiter iudicarunt, nõ posse melius disidia tolli ex Ecclesia, quam publicis iudicijs in quibus ueritas collatis sententijs inquireretur.

Etsi autem non statim huiusmodi concilij sublata sunt certamina, neq; dogmata falsa poenitus extincta, hoc tamen inde habemus, quod scimus quid syncerior Ecclesiæ pars de articulis fidei senserit, quomodo Hereticorum sophismata sint resutata, quibus testimonijs pij Pastores ueram sententiam munuerint. Nec sane dubium est, quin blasphemæ Hereticorum errores & longe plures essent, & diutius durassent, & plus Ecclesiæ nocuissent, si Pastores & politici gubernatores huiusmodi examina & iudicia uel intermissent uel impediissent.

Quia

Quia ergo nunc passim præpostera sapientia humana, aliæ tenentur uia, regia illa & quæ diuinitus monstrata est neglecta, tantum abest ut spes aliqua de errorum extirpatione, & pacis publicæ restitutione adfulgeat, ut quotidie ante oculos & numerus sectarum augeatur, & falsa dogmata incrementa sumant, & ueritas magis obscuretur, & uoluntatum inter docentes maiores fiant distractiones. Ac posteritas præcipue damna atrocia, quæ ex omissione iudiciorum proueniunt, sentiet, ac cum ingenti gemitu deplorabit: dum controuersiarum ingentem molem, ab hac ætate accipiet, & tamen in multis iustas censuras desiderabit. Etsi enim de plerisque dogmatibus multorum extant luculentæ expositiones, & plerique corruptelæ a uarijs scriptoribus refutate sint: tamen multo rectius erudiret posteritatem, si in aliqua frequente Synodo communi consensu & errores perniciosi diserte refutarentur, & solida confessio absque omni dissimulatione, & improprietate ederetur.

Minus autem mirandum est, quod plerique politici gubernatores à conuocatione Theologorum abhorrent: Pauci enim inter eos magnitudinem rerum, de quibus disceptatio est, intelligunt: ideoque minus adsciuntur cura tollendi dissidia: Ac quia sæpe experiuntur in istiusmodi conuentibus, non solum non penitus extinguere errores, uerum etiam sæpe magis gliscentem ignem prauorum hominum pertinacia & contentione inflammari satius esse putant, non mouere camarinam: quod tamen politicorum consilium non satis pia prudentia regitur. Nam ueritatis illustratio, semper anteponenda erat externæ concordie & simulationi coniunctionis. Quod uero etiam Theologi, qui intelligunt quantum sit situm in recta dogmatum explicatione, quorum munus est dare operam ne dubia confessio ad posteritatem mittatur, sed multo magis ut omnibus blasphemijs refutatis incorrumpant Euangelij doctrina per orbem luceat, & conscientie certam habeant fidei regulam, dissuadent Synodorum conuocationem & principibus instillant non minus periculosum esse Synodum instituere, quam bellum imchoare, id profecto non caret prodigio, neque ullis coloribus excusari aut pingi potest. Quum enim de ijs rebus, quæ ad gloriam Dei, & totius Ecclesie salutem pertinent oriuntur dissidia, & multorum conscientie implentur,

cantur, multorum mentes inficiuntur, & uniuerso regno Christi struuntur
insidiæ, annon necessarium est, ut intricatæ quæstiones inter Pastores exa-
minentur, ueritas inquiratur, rudiores instituuntur, & præstigatorum son-
phismata detegantur? Si quis imaginatur perinde esse qualemcumq; sen-
tentiam in disidijs de religione amplectaris, & prestare multo magis ut
ipsa certamina silentio obruantur, quam ut inquisitione ueritatis animi ho-
minum exacerbentur, nã ille ab Epicuri religione non multum abhorret.

Si quis etiam sic putat posse consuli Ecclesiæ, ut omnes disputationes
ui reprimantur, & utriq; parti silentium mandetur, & sibi persuadet hoc
modo errores extirpari, & ueritatem posse conseruari falsa sese lætatur
expectatione. Non enim extinguuntur blasphemie nisi expressi uerbi dia-
uini testimonijs conuincantur: Neq; conscientijs firma securitas præstatur,
nisi ueræ sententiæ fundamenta ex sacris monstrentur literis. Pessime itaq;
faciunt siue sint Theologi, siue politici, qui pios & salutare congressus
Theologorum dissuadent uel impediunt. Magna autem suspicio est eos
ipsum Theologos, qui à Synodorum conuocatione abhorrent suæ causæ pla-
ne diffidere & lucem fugere. Si enim profitentur ueritatem, cur non ex-
petunt Synodos quasi theatrum in quo suam demonstrent innocentiam &
sanam doctrinam: præsertim cum sciant fas non esse ut alius quispian
præsideat causarum cognitor, quam qui pollicetur se iuxta præscriptum
Dei uerbum pronunciatum. Si uerentur ne causa bona impiorum sus-
fragijs & clamoribus obruatur, cogitare debebant, ueritatem aliquan-
diu labore posse, sed uinci non posse: Et illustrem ueritatis ad-
sertionem, & commodum Ecclesiæ pluris semper faciendum esse, quam non
stram incolumitatem.

In eo autem multo magis suum aduersus ueritatem odium homi-
nes sœnatici produunt, quod non solum gubernatores politicos à conuo-
catione Theologorum deterrent, uerum etiam, si quos Dei spiritus ex-
citarit ut Ecclesiæ cura tangantur, & legitima controuersiarum diuina
dicatione erroribus fores præcludere conentur, eos conuicijs incessere,
& omnium turbarum causam in eos conferre non dubitant. Que atrox
contumacia

contumelia, non tam sapientes gubernatores, & pios Pastores, quam ipsam Dei maiestatem lædit. Eius enim consilio & mandato obtemperatur cum salutare conuentus religionis tuendæ causa instituuntur.

Vt ergo me ab istis lucifugis, & ueritatis osoribus quam longissime seuingam, palam laudo & admiror sapiens factum inclyti Senatus Lubecensis, & reliquarum ciuitatum Saxonicarum, quod ante annum conuocatis Pastoribus iusserunt declarari controuersias, quæ hoc tempore turbant piorum conscientias. Utq; constet orbi quam non potest me isti Synodo interfuisse, etiam deinceps offero me uniuersæ Ecclesiæ Dei, & si quando frequentior Synodus à multarum Ecclesiarum gubernatoribus instituetur, me omnino paratum fore ad reddendam rationem de meis scriptis, ac de toto cursu & laboribus meæ uocationis. Nec me terrebit confirmante me spiritu Dei, aduersariorum meorum uel potentia, uel autoritas. Atq; hanc ipsam ob causam hunc libellum, in quo controuersiam de defectu uirium humanarum, in Synodo Luneburgensi dijudicatam aliquanto fusius explicauimus uestræ Amplitudini dedicare uolui, ut testarer hac significatione me grato pectore agnoscere uestrum præclarum beneficium, quo non solum Saxonicas, sed totius Germaniæ Ecclesias, atq; uniuersam posteritatem nobis deuinxistis, cum uestra prudentia, pio zelo & autoritate effecistis, ut Luneburgi Synodus indiceretur: utq; uestram amplitudinem adpellarem atq; monerem licet id sponte sitis facturi, ut articulorum Luneburgensium, quæ exacte congruunt cum scriptis Prophetis & Apostolicis, cum confessione Augustana, & cum schmalkaldicis articulis defensionem atq; patrocinium aduersus liuidos obrectatores & petulantes sophistas suscipiatis.

Clarissimo etiam & amplissime dignitatis uiro, Domino Doctori Hermanno Vecheldio, urbis uestræ Syndico, pro illa illustri pietate & zelo sincero, quem in Synodo Luneburgensi demonstrauit, ubi excellenti beneficio uniuersam Saxoniam perpetua gratiæ debitione sibi deuinxit, eo ipso quod corruptelarum perspicuam & omni ambiguitate carentem con-

demna

damnationem & ueritatis planam adsertionem, sapienter & constanti iudicio urfit, multum me debere perpetuo fatebor. Atq; optandum esset ceteros quoq; Iuriconsultos pari pietate esse imbutos, ut ueritatis conseruationem & Ecclesie incolumitatem omnibus rebus huius uitæ anteponebant: consilia omnia ad normam diuini uerbi reuocarent, & reipublicæ pacem ex pio consensu in doctrina Christi fluere statuerent. Quod cum hic Vetcheldius euidenter demonstrarit, insignem laudem ad omnem posteritatis memoriam duraturam est meritis.

Quod ad hunc meum libellum attinet, scripsi eum meo periculo, & iudicium permitto Saxonis Ecclesijs. Hoc uere adfirmare possum, dedisse me operam, ut quanta posset à me fieri perspicuitate, perplexam & grauem questionem euoluerem, & solida ueræ sententiæ fundamenta ex sacris literis ostenderem, & Synergistarum sophismata refellerem. Si ergo hic meus qualiscunq; labor alicui profuturus est, is mecum gratias Deo dicat, qui spiritu suo hanc explicationem suppeditauit: sicubi uero minus Lectori satisfactum est, peto, ut quis prius me ex uerbo Dei certiora doceat qua præcipiti temeritate sententiam non intellectam condemnet.

Postremo reuerenter peto ut meam uoluntatem uestre Reipublicæ & Ecclesie promptam esse statuatis: utq; de hoc meo labore ex uerbo Dei caudide iudicetis. Aeternum patrem Domini nostri Iesu Christi, qui ideo filium constituit Mediatorem, ut sibi in genere humano colligat Ecclesiam

ardenti pectore oro, ut uestre Reipub: statum incolumem seruet, & faciat ut in his Saxonis urbibus sint tranquilla hospicia

sanctæ Ecclesie & sinceræ ueritatis. Bene ualete.

Magdeburgi Anno 1562. die

Solstitij æstiu.

Amplius: & Prudent: V.

Reuerenter colens

Tilemanus Heshusius Theol: Doctor,
& Superintendens Magdeburg:
DE SER=

DE SERVO HO-

MINIS ARBITRIO: ET CON-

VERSIONE EIVS PER DEI GRA-

tiam aduersus Synergia adser-
tores.

AGNI MOMENTI CON-
trouersia est, quæ de vi mentis huma-
næ, & voluntatis libertate erga res di-
uinas agitatur: Ac omnibus ætatibus
in Ecclesia Dei difficiles & acres de ea
disputationes extiterunt: Non quod
ea in scriptis Prophetiis & Apostolis

cis non satis accuratè explicata, aut vera sententia, quam
sequi oporteat, minus euidentibus rationibus euicta &
comprobata sit: Si enim pars vlla Christianæ religionis
expresse reuelata, copiose exposita, studiose repetita, &
argumentis validissimis munita, & demonstrata est, hæc
est in primis. Atq; id tanto magis oportuit, quia ad
veræ religionis cognitionem: & beneficiorum Christi
perceptionem, primus gradus est, defectum humanarum
virium probe intelligere, & faucia animæ triste vulnus
prope intueri.

Verum humani ingenij petulantia, vt cætera om-
nia, quæ ad religionem & hominum salutem spectant:
ita hanc quoq; summe necessariam doctrinam, tot pere-
grinis disputationibus admixtis obscurauit, tam miris la-
byrthis inuoluit, totq; sophismatis adeo perplexam
reddidit: vt rudioribus ac minus exercitatis difficile sit
A statue.

statuere, quæ sententia in hac controuersia, sacra scripturæ & diuinæ patefactioni sit consentanea.

Cum igitur nunc quoq; hæc grauis controuersia de viribus humanis in rebus spiritualibus, acriter discutitur: Ac error perniciosus, qui homini mortuo & peccati seruo tribuit liberum arbitrium in rebus spiritualibus, multas scholas & Ecclesias inuadat, & nostro quoq; cœtui minuetur: Omnium vero fidelium ministrorum verbi officium sit laboranti veritati succurrere, & præstigijs ac corruptelis obuiam ire: Statuere non inutilem Ecclesiæ præstiturum laborem: si hanc controuersiam, quo ad eius fieri potest, & Dominus Iesus iuuabit dilucide explicauero. Nisi enim pernicioza illa erroris Pelagiani semina mox comprimantur & extinguantur, metuendum est, ne ea producant zizania, quæ vniuersam segetem diuinæ promissionis de gratuita peccatorum remissione suffocent. Ex his enim insidijs sæpius adortus est Euangelij veritatem salutis humanæ communis hostis: dum generis humani tristes miserias subdole extenuat, & mentem humanam ipso ortu arrogantem, falsa persuasione de reliquijs virtutum humanarum inflat ac confidentem facit: Deinde veronebulas obducit promissioni gratuita, & hominem falsa sui confidentia elatum in desperationis præcipitia deiecit. Si quis retro Ecclesiæ tempora repetat animo, mox inueniet, satanam perpetuo longam errorum telam hinc texuisse, postquam concessum est ei, vt doctrinam de humanis viribus deprauaret.

Clemens & Origenes vicini admodum temporibus Apostolorum, qui liberi arbitrij defensionem quasi fundam

fundamentum suæ doctrinæ ponunt, passim non solum stipulas, ligna, & paleas, sed venenata zizania multa exædificant: atq; eo tandem suo perducuntur arbitrio, vt & legis doctrinam, in ethica Philosophorum præcepta transformet. Euangelij vero promissionem quæ est omnium consolationum & salutis nostræ fons vnicus, tantum non humanæ rationis figmentis, & erroribus tanquam cœno obstruant.

Pelagius quoq; Brito, qui nimia admiratione liberi arbitrii semetipsum fascino, & Ecclesiam grauiter turbauit eo vesaniæ tandem delapsus est, vt non solum Legem & Euangelion confunderet, peccati originis contagia negaret, salutem æternam hominum meritis adscriberet, & vniuersam vim, & precium sanguinis Christi elideret, verum etiam furiosè contenderet hominem in hac miseria, posse si velit & vniuersæ satisfacere legi, & absq; omni peccato in iustitia perfectum existere. In quo exemplo videre licet, quo tandem euadat humanæ mentis arrogantia cum posthabitis verbi diuini oraculis seipsam ementita arbitrii libertate palpare incipit. Neq; vero secus accidit ante hæc tempora sophistis & scholasticis Doctoribus, qui adeo demersi sunt in profundum Pelagus errorum, obruti primum Philosophicis figmentis de voluntatis *προαιρέσει*, vt ne scintillam quidem sanæ doctrinæ Euangelij retinuerint.

Imo si Patres seu scriptores Ecclesiastici saniores graui legantur iudicio, quis inficiari potest, sublimem illum articulum nostræ religionis in quo statuimus, nos indignos & peccatores tantum diuina misericordia, propter mortē & obedientiā vnigeniti filij Dei mediatoris per solam fidem iustificari, et ad vitę eterne hereditatē acceptari

in plerisque improprie, & non sine corruptelis, in multis
obscuris & perplexis, in paucissimis solide, & absque ratio-
nis fermento exponi. Huius vero inscitiae originem
fluxisse totam est praepostera defensione liberi arbitrii, facili-
ter mihi concedet is, qui in istorum scriptorum lectione
cum mediocri attentione & iudicio est versatus,

Vt huius rei dem aliquod illustre documentum
expendat mihi Lector Fausti Regiensis Episcopi verba,
quibus enarrat promissionem in Exodo 33. Miserebor
cuius miserebor, & clemens ero in quem clemens fueris.
Ita, inquit, haec elocutio intelligenda est: Miserebor
cui voluero, id est, quem iustum esse cognouero: cuius
promptam fidem videro: quem praecipis meis obedire
perspexero: quem meam facere perspexero voluntatem.
Qui potuisset impudentius invertere nobilissimam Dei
promissionem: Quod enim totum aeternus Pater misericordiae
suae adscribit, id quasi ereptum eius gloriae in solidum
meritis hominum adsignat. Vbi Deus suam commendando
bonitatem spem certam salutis monstrat: Ibi Faustus
praeculis gratiarum ad operum nostrorum inopiam nos re-
legat, et certissime desperationi adstringit. Atqui hic
infelix Faustus is haberi voluit qui Pelagii blasphemias
magno zelo refutaret: sed dum inepte contendit, non
prorsus negandum esse liberum arbitrium, in rebus
spiritualibus manifestum sese declarat gratia hostem.
Vigilet itaque Ecclesia Dei, nec sibi patiatur immensum
& incomparabilem thesaurum doctrinae, de gratuita
iustitia fidei vel falsari, vel penitus eripi.

Erasmus quantis potuit eloquentiae viribus, quibus
erat

erat instructissimus conatus est, aliquam saltem & modicam vim liberi arbitrij adserere: Verum Martinus Lutherus electum Dei organon tanto robore spiritus, tam validis argumentis, ac tot ponderibus testimoniorum Propheti-
corum & Apostolicorum totam humani arbitrij libertatem erga res spirituales adeo prostrauit, deiecit, contriuit atq; oppressit, vt omnes sani in Ecclesia Dei seruum, potius quam liberum agnoscerent arbitrium.

Nunc quasi prorsus sepulta esset in Ecclesia memoria, cum recentis tum illustris certaminis: ac veluti oblitterata, atq; penitus expuncta essent testimonia, quibus Martinus Lutherus est vsus aduersus Semipelagianum Erasmus: noui quidam Sinergiæ patroni magna confidentia renouant errorem de viribus humanis, & contendunt voluntatem humanam in sui conuersione, non esse subiectum mere patiens, sed omnino aliquid agere: & in hominis arbitrio & libera potestate esse situm, vt quis adsentiat promissioni Euangelij, & oblatam à Christo salutem amplectatur. Ac quo magis dilucide sua commenta explicent, tres volunt concurrere causas in hominis vera conuersione: Spiritum sanctum mouentem, verbum offerens salutem, & hominis mentem ac voluntatem vltro adsentientem gratiæ.

Quam vero prolixam errorum telam hinc texere conetur Satan homini pio, & in huiusmodi certaminibus paululum exercitato non est obscurum.

I. Primum enim hoc Pelagiano ac Philosophico figmento plane corrumpitur doctrina Ecclesiæ de originali peccato & naturæ humanæ insita prauitate. Nam si

tantum libertatis & facultatis adhuc residet in anima post lapsum, vt ex sese Spiritui sancto annuere, & adfentire possit, non erit tota hominis natura peccati seruitute vinceta, nec hostili odio Dei repleta, nec plane mortua in peccatis.

II. Secundo Synergistarum error simul inducit tenebras articulo illi summo de gratuita hominum coram Deo iustificatione: atq; ita spoliât Ecclesiam thesaurum omnium nobilissimo. Si enim salus aliqua ex parte ex liberi arbitrii adfensu, & voluntatis nostræ nutu dependet, non poterit omne humanum meritum, & voluntatis dignitas excludi. Cum enim adferitur gratiam offerri æquo singulis, hos vero adsumi, quia voluntate sua amplectantur salutem, illos deseri, quia cum possint adfentiri, reluctentur: quid aliud quam adfentientium meritum honoratur, repugnantium punitur malicia: quod postea rursus vt est verissimum, ita prius falsissimum.

III. Vnde tertium deinde incommodum prorepat, vt non solum miseris conscientijs laquei injiciantur, si quis dem ad propria merita deducuntur: verum etiam Spiritui sancto, qui mentem caligine oppressam sua luce illustrat, & distortam atq; Deo aduersam voluntatem refrenat, ac rectam facit, debitus honos eripiatur, & prauæ hominis animæ attribuat.

IIII. Quarto Neq; tantum falsa persuasione ementita Synergia, alioquin satis arrogans hominis ingenium inflat, verum etiam superba ac vana confidentia sui in præcipitia defectionum à Deo & securitatis abripit. Qui enim

enim sibi persuadet in suo arbitrio & potestate salutis acceptionem perpetuo sitam esse, is facile adduci poterit Satanae praestigijs vt secure viuat, omni turpitudine se polluat, adfectibus indulgeat, & penitentiam in vltimam vitae horulam differat.

V. Quinto, Si constabit Synergia, necesse est confusionem sequi Legis & Euangelij, quae diuersa doctrinarum capita, nisi accurate distinguantur, absq; solido fructu Prophetica & Apostolica scripta leguntur. Quod vero misceat Legem & Euangelion Synergia, inde patet, quia fingit salutem ex aequo omnibus esse expositam, & neminem esse priuatum eligendi & appetendi facultate; ac distribui eam pro arbitrio accipientium & respicientium: quae imaginatio tota legalis est. At vero haec est propria Euangelij: quod pater aeternus nulla habita ratione vel respectu humanae voluntatis vel cursus, vel nutus, suo liberrimo arbitrio, & clementissima voluntate fontes suae gratiae deriuat, in quoscumq; placuerit, & quos ab aeterno in vnigenito filio elegerit.

Quamobrem tum totius pene religionis ruina minuitur hic error Semipelagianorum seu Erasmiarum, quod magno suo malo saepe experta est Ecclesia, vigilandum est pijs pastoribus, ne sinant haec venenata semina sumere augmentum. Vtq; in hoc meam fidem & operam, pro mediocritate doni a filio Dei in me collati, Ecclesiae Christi praestem, controuersiam de viribus humanis seu seruo hominis arbitrio erga res spirituales, explicandam suscepi, atq; opto vt hic qualiscumq; labor caadat ad Dei gloriam, conscientiarum institutionem, & totius Ecclesiae aedificationem, perniciosorum vero errorum extirpationem, ac deletionem.

Caput

CAPVT I.

DE ADPELLATIONE ET

definitione serui potius quam li-
beri arbitrij,

Scriptores Ecclesiastici in dogmatum explicatione
semper hanc necessariam curam adhibuissent, vt sanas
verborum formas ex fontibus Israel, id est, ex scriptis
Propheticis & Apostolicis, atq; ex ore Spiritus sancti
hausissent; & puriorem doctrinam posteris reliquissent,
& minus nobis certaminum peperissent. Verum quia
pleriq; aut nouos modos loquendi in Ecclesia excogita-
runt magna licentia, aut prophanis Philosophis vltimas
phrases, ad coelestium oraculorum explicationem intem-
pestiue transfulerunt; Et ipsi sese labyrinthis inuolue-
runt, & posteritati multorum errorum semina quasi in
manus tradiderunt: Quod cum in alijs multis doctrinae
Christianae capitibus doceri possit; tum in praesenti con-
trouersia nimis clare euincitur.

Adpellatio enim liberi arbitrij in hac controuersia,
vbi non de statu hominis integri; sed de defectu & ^{et dicitur}
varia hominis corrupti agitur; non in Ecclesia nata, neq;
a Spiritu sancto per Prophetas tradita, sed a Philosophis
inuenta, & hinc in Ecclesiam non absq; veritatis detri-
mento inuecta est. Spiritus enim Dei in Prophetis &
Apostolis, qui omnium rectissime vires humanas intelli-
git, cum de hominis non renata mente & voluntate con-
cionatur, potius adpellat tenebras, Ioh. 1. inimicitiam ad-
uersus Deum, Roma. 8. stultitiam aduersantem Deo,
1. Cor.

1. Cor. 2. cor lapideum, Ezech. 36. oculos mentis cœcos, aures cordis clausas, cor insipiens, ceruicem ferream, frontem æneam, cor adamantinum, Animam seruam peccato, & vincam laqueis diaboli. Hinc igitur si petiuisent modos loquendi scriptores, non liberum sed seruum & captiuum potius arbitrium adpellassent mentis & voluntatis facultatem, vel potius defectum.

Atq; rectissime factum est ab Augustino & Luthero, qui expulso arrogantissimo & falsissimo titulo, non dubitarunt seruum adpellare arbitrium. August: lib: 2. contra Iuliam: Hic enim vultis hominem perfici, atq; vtinam Dei dono, & non libero, vel potius seruo propriæ voluntatis arbitrio. Adeo vero inualuerat hæc loquendi ratio, in Ecclesia: vt inueterata consuetudo sæpe tanquam rapidum & violentum flumen eum abripiat, eoque impellat vt inuitus liberi arbitrij adpellatione vtatur: Vbi vero Prophetorum & Apostolicorum testimoniorum gubernaculo regitur, non solum explodit hunc superbum titulum, verum etiam false deridet: De gratia & lib: arbitrio semper est inquit in nobis voluntas libera: sed non semper est bona: Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera, est, quando seruit iustitiæ & tunc est bona. Item de correp: & gratia: liberum itaq; arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum consistendum est nos habere: sed in malo faciendo liber est quisq; iustitiæ, seruusq; peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit: si vos filius liberauerit tunc vere liberi eritis.

Hic Augustinus liberum nominat, alienum esse à

B

iustitiæ

iustitia, quæ summa est seruitus: quemadmodum & Paulus Rom. 6. Sed de tali libertate non disputari in hac conuersione manifestissimum est: quæritur an ea sit libertas, in homine, quæ soluta sit ab omni necessitate & impedimento, ac possit sese quocumque libitum fuerit, vel ad amorem Dei & ea quæ sunt salutis æternæ conuertere, & inclinare, vel ab ipsidem ad Satanam & peccatum abducere: & an ipsa salus sit in arbitrio & potestate hominis sita. Necessè est igitur explodi titulum hunc liberi arbitrij: Siquidem anima hominis post lapsum non sui iuris, sed peccati est mancipium.

Arrogantior adhuc titulo vsi sunt Græci scriptores, qui eligendi in voluntate potestatem nominarunt, τὸ αὐτεξούσιον, quasi voluntas tantum à se penderet, & in se omnia haberet posita. Idem sonat: τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, id est, facultas quæ in hominis est arbitrio: hæc tamen phrasis cæteris est modestior. Cum vero adpellant, προαίρεσις αὐθέρετον βούλητιν. Item, ἀνοκρατορικὴ καὶ πασῶν ἀναγκῶν καὶ κελυμένῃ ὀσμῇ. Item, αὐτοδеспοτικὴ βούληρ καὶ ἡγεμονικὴ ἐξουσία, non solum omnis humani pudoris, sed etiam fundamentorum Christianæ religionis sunt oblitæ. Et si enim hominis natura prorsus illæsa atque ea integritate esset, in qua primum à Deo est condita: quod tamen nemo audebit adserere, nisi qui vniuersam Christi doctrinam, penitus sepelire volet: verecundia tamen atque ipsa veritas obstaret, quo minus arbitrio humano tam arrogantes tituli possent attribui. Si enim in homine est αὐτοδеспοτικὴ βούληρ ἢ ἀνοκρατορικὴ ὀσμῇ: quid quaeso in actionibus hominis Deo relinquatur? Quanto magis in hac tristissima naturæ nostræ corruptione, in tanto mentis errore,

rore, in tanta voluntatis prauitate, in tanto cordis feritate
& contumacia, necesse est à tam inflato sermone abstinere:

Nec solum in adpellatione, verum etiam in definitionibus liberi arbitrij desideramus non immerito & modestiam & Propheticæ doctrinæ diligentiolem curam. Apud Longobardum lib. 2. dist. 24. extat huiusmodi. Liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, quæ bonum eligitur gratia adsistente, vel malum eadem desistente. In fronte præ se fert aliquid verecundiæ, eo quod dicit bonum eligi gratia adsistente: Verum quia tantum tribuit rationi, vt bonum agnoscere, & voluntati vt idem eligere possit, modo iuuetur gratia, multo vagatur latius, quam Prophetica & Apostolica septa permittant.

Impudentior est Erasmi definitio, quæ ne gratiæ quidem meminit, & tamen largissime adscribit homini liberam facultatem: Liberum arbitrium inquit, est vis humana voluntatis, quæ se potest homo adplicare ad ea, quæ perducunt ad æternam salutem, aut ab ipsa auertere. Incorruptæ hominis voluntati, quali fuit præditus Adam ante lapsum, non male congrueret, hæc definitio, nec video quid possit addi. Hæc est enim integra libertas posse sese ad ea quæ sunt salutis æternæ adplicare. Hanc vero facultatem tribuere tam cœcæ menti hominis, tamque prauæ voluntati, quæ tantum ad malum est prona, magni stuporis & erroribus fascinati animi est. Grauius igitur hæc Erasmiانا definitio à Luthero est explosa. Ac multo rectius consulisset Ecclesiæ Philippus, si hanc semel extrusam ex Ecclesia definitionem, per locos suos non reduxisset.

Erasmiana consentit Origenica definit enim liberum arbitrium esse facultatem rationis ad bonum malum discernendum, & voluntatis ad vtrumuis eligendum. Huiusmodi facultas si homini non renato per spiritum tribuatur, tota doctrina de peccato originis enervatur, & beneficia mediatoris tantum non sepeliuntur. Nullæ enim erunt in mente tenebræ, si ea per se sibi sufficient, ad discernendum bonum & malum, & ea quæ ad salutem æternam perducunt, vel ab ea auocant: Neque voluntas erit vincita peccato, vel laqueis satanæ irretita, si ea potest libere vel ea quæ salutis sunt, vel ea quæ mortem merentur eligere, ad eaq; se adplicare. Istis ergo fulminibus diuinorum oraculorum: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus, id est, ratio humana non valet tantum, vt possit discernere ea quæ iusta & spiritus sunt. Item, sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, id est, voluntas non potest eligere salutem, sed potius odio hostili furit aduersus Deum & propriam salutem: similibusq; testimonijs plane prosternendæ sunt, atq; extirpandæ ex Ecclesia Dei istę definitiones Philosophiam potius, quam Prophetarum spiritum redolentes.

Veram autem definitionem ex testimonijs Prophetis & Apostolicis constituamus, vtq; ea tanto sit planior, potentia seu facultates animæ, de quibus hic discipitur, diligenter cognoscendæ sunt: Duæ sunt principes animæ potentia, Mens & Voluntas. Mens est potentia animæ, condita à Deo & spirituali luce accensa, ad intelligendum Deum, creaturas, & patefactam diuinitus sapientiam, quæ facultas ita condita fuit, vt homo possit agnoscere verum Deum, intelligere discrimen honestorum

rum & turpium, videre viam salutis, numerare, componere, ac diuidere, ratiocinari, ac vniuersa comprehendere cogitatione, quæ huic vitæ essent necessaria.

Voluntas vero altera est potentia animæ, condita à Deo ad eligendum & amplectendum obiecta à mente monstrata, vel ad respuendum eadem: quæ libera facultas homini in creatione, fuit indita, vt Deo sponte adhereret & impuros spiritus vitaret: vt ipsius obedientia libera tanto esset conspectior & nobilior, & naturæ diuinæ vicinior. Menti variæ tribuuntur actiones, vt est simplicium adprehensio, numeratio, compositio & diuisio, ratiocinatio, memoria, iudicium. Voluntatis tres sunt actiones, velle, nolle, & ad sensus suspensio. Vulgata est hæc & omnium captui exposita, distinctio Mentis & Voluntatis: Aliquando quidem vtramque potentiam vna voce complectuntur scriptores cum Philosophici tum Ecclesiastici, vt cum ἡγεμονικόν adpellant, vtramque intelligunt facultatem: Quemadmodum & Paulus cum inquit, φρονίμα πῶς σαρκός, tam de voluntatis adpetitu, quam de mentis intellectiua facultate loquitur. Alias vero distincte singulas notant vires. Mentem λόγον, καὶ νόον, καὶ δίανοιαν. Voluntatem vero ὁρμήν, ὁρμῆν, ἐπιθυμίαν adpellant. Sic & in dicto: Mala mens, malus animus: Voluntas ab intellectiua potentia discernitur.

Sciendum vero est, sacram scripturam plerumque cordis adpellatione, complecti has duas animæ facultates, mentem & voluntatem, vt Deut. 29. Et non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, Deut. 28. Percutiet te Dominus cœcitate & furore cordis: Iere. 26.

Dabo eis cor vt me intelligant, Ac consentaneum est hanc esse causam huius phraseos, quod Prophetæ staterint cor esse præcipuam sedem animæ. Ideoq; tutius est hos sequi duces in loquendo, quam Philosophos, qui rationem in cerebro collocant. Sciat ergo Lector non de exterioribus, neq; de interioribus sensibus, de sensu communi, discursu & memoria, quæ homini communia sunt cum brutis, sed de facultatibus mentis & voluntatis, & totius animæ vi hic disceptari, quid possint, vel non possint in ijs rebus quæ ad salutem æternam pertinent. Definitionem ergo serui arbitrij huiusmodi constituimus.

SERVVM ARBITRIVM est defectus & prauitas animæ humanæ orta ex delicto Adæ: quæ mentem hominis, vera Dei cognitione destitutam, & trisisti inuolutam caligine impedit, vt licet proposito ei Dei verbo, nequeat tamen ex sese sanctam de Deo, & de salute æterna cogitationem concipere, sed tantum ad committenda idola, & errores sit idonea: Quæ prauitas & voluntatem adeo occupat, vt quamuis ei offerantur per verbum beneficia Dei, nequeat tamen sese, sua vi vel minimum ad Deum & ea quæ salutis sunt inclinare, sed fertur perpetuo ductu peccati, ad ea, quæ & Deo aduersa sunt & mortem æternam merentur. Hanc definitionem non ex Philosophorum obscura schola, sed ex Prophetarum & Apostolorum illustri templo petiuimus: Quod enim seruum arbitrium sit defectus testatur Iohannes, qui genus humanum tenebras adpellat: Quod sit prauitas, ex Ieremia patet, qui inquit, cor hominis prauum est & ærumnosum. Item Gene. 8. Omne figmentum cordis humani

humani est malum à prima ætate. Originem huius miseræ natam esse ex lapsu Adæ docet Paulus Romæ. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.

Quod hæc seruitus arbitrij sit impedimento, quo minus mens hominis queat veram Dei cognitionem sua vi acquirere, aut quidquam de salute æterna percipere, ex Epistola ad Corinthios manifestum est, 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus, Matt. 15. Caro & sanguis hæc tibi Petre non reuelarunt; Ad errorum & idolorum commenta tantum idoneam esse mentem hominis sic docemus, Psalm. 116. Omnis homo mendax, Psal. 54. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. De voluntate quæ adserimus, nituntur Pauli testimonio, Roma. 8. Sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, Colos. 2. Cum mortui essetis in delictis. Ex his igitur fundamentis sacrae scripturæ, extracta est hæc definitio quam attulimus; Atq; hoc satis sit hic monuisse; Nam vbi de confirmatione nostræ sententiæ agemus, tum aliquanto maiore præsidio nostram munemus sententiam. Quis iam sit controuersia status in proximo capite, Deo iuuante ostendemus. Paucis adhuc hic attingendum, non incommode à Petro Longobardo fieri, quod discernit quadruplicem hominis statum,

I. Primus fuit ante præuaricationem & donorum in creatione acceptorum amissionem; Tum enim vera atq; nulla seruitute impedita fuit libertas in homine, qua & agnouit Deum, intellexit eius voluntatem, ac potuit ei sponte in omnibus obsequi; de hoc hominis statu nulla hic est disputatio.

Secundus

II. Secundus est post acceptum naturæ vulnus & à Deo defectionem, & ante reparationem seu ad Deum conuersionem. Qui status ab illo priore multum est dissimilis, & omnium miserrimus. Tum enim exutus est homo ista pristina gloria & integritate, & erepta libertate, in extremam peccati seruitutem est reductus. Ac de hoc tempore hominis controuertitur præcipue: Siquidem quæritur quid homo demersus in peccatum & mortem, & nondum reductus ad Deum, neque luce spiritus illustratus, valeat suis facultatibus ad hoc ut restituatur, & ad salutem æternam perueniat ac conuertatur.

III. Tertium hominis tempus est, post conuersionem, ubi mens noua luce perfusa, voluntas ad Deum reflexa, ac anima per Spiritum sanctum renata est: Hic certum est esse aliquam arbitrij libertatem peracta hac liberatione per filium; quemadmodum testatur Christus Iohannes. Si vos filius liberauerit vere liberi eritis. Item, Vbi spiritus est, ibi est libertas. Cum ergo homo fiat domicilium Spiritus sancti in conuersione, ac mens illuminetur, & voluntas renouetur, necesse est longe alium esse harum virium statum, quam ante conuersionem fuerit.

IIII. Quartus status erit plena illa & ab omnibus impedimentis soluta libertas, quam in resurrectione mortuorum & vita futura ubi plene obsignabitur peccatum, & adducetur sempiterna iustitia, expectamus. Ac de his duobus postremis gradibus, sciat Lector non esse disputationem. Constat enim in hac vita nemini sancto contingere perfectam iustitiam aut beatitudinem: In altera vero vita electos Dei, liberrime victuros absque peccato in iure

in iustitia ac sanctitate perfecta nemo sanus dubitat. Hæc distinctio adfert aliquid lucis vt articulus controuersia, de quo mox dicemus propius considerari queat.

Quod vero Bernhardus excogitauit triplicis libertatis distinctionem: 1. A peccato. 2. a miseria. 3. a necessitate, etsi argutum inuentum videtur, & quodammodo concedi possit, tamen plus inuoluit, quam explicat controuersiam. Sunt omnino res distinctæ Peccatum, & miseria seu mors & cœteræ poenæ, sed tamen neutra ab altera potest diuelli: Cum enim peccata mereantur ac se cum mox trahant mortem, & miseriam, nemo a miseria liber esse potest, nisi qui & a peccato est immunis. Parum igitur aut nihil iuuat hæc distinctio. Libertas vero a necessitate quæ sit dilucidius erat explicandum.

Bernhardus contendit hominem imo & diabolum, licet mersos in peccatum & mortem, & plane vinctos insita malicia, tamen a Necessitate esse liberos. Verum imponit sibi, quod imaginatur voluntaria omnia pugnare cum necessitate cum nemo inficiari possit, plurima esse, quæ summa fiant & immutabili necessitate, & tamen etiam summa voluntate. Deus enim immutabili & absolute necessitate est iustus, idq; liberrima simul voluntate. Non igitur ea quæ voluntaria sunt excludunt mox necessitatem. Certum est satanam summa sua voluntate esse malum, & tamen nihilominus, immutabili necessitate malum esse. Sic homo corruptus necdum restitutus per spiritum, non est liber a necessitate, sed necessario peccat, & malus est, & impossibile est ei, vt non peccet, licet non coacte, vel inuito animo, vel aliunde tantum impulsus,

pulsus, neq; fatali necessitate peccet, sed simul sua voluntate & arbitrio.

Distinguendum itaq; erat inter coactionem, & immutabilem necessitatē, et inter hominis *αδυναμία* et fatalem necessitatem. Recte excluditur coactio, quæ fit relucetante voluntate: atq; fatalis necessitas pie exploditur, sed negari non potest hominem nondum renatum ita teneri constrictum vinculis peccati, vt ei sit necesse præsentis obsequi Domino, donec ab hac tyrannide liberatus, & in regnum lucis euectus iustitiæ seruiat libere: Nobilissima enim est libertas seruire Christo atq; eius iustitiæ: hæc de adpellatione & definitione serui Arbitrii.

CAPVT II.

DE STATV CONTROVER sitiæ, & quæ peregrinæ disputat tiones hinc sint remo uendæ.

IN omni disceptatione de veritate doctrinæ, in primis est necesse quæstionis statum probe intelligi, & in conspectu esse: Peregrinas vero materias, quæ mentem à scopo plerumq; abducunt, & quæstionis articulum obscuritate inuoluunt accurate remoueri. Prima itaq; hic cura sit, vt præcipuus status huius controversiæ, de vi arbitrii in conuersione hominis ad Deum, recte intelligatur: & reliquæ quæstiones, vel de quibus nullum est dissidium, vel quæ ad causam præsentem nihil faciunt, diligenter separentur.

Mani

I. Manifestum est non hic disceptari, an & quæ fuerit libertas in Adam ante defectionem à Deo. Vtrinque enim fatemur primos homines ita esse conditos ad imaginem Dei, vt in eis luceret clara, & nulla caligine im-
pedita noticia Dei, & voluntatis diuinæ: Ac voluntas eorum non solum recta & iusta, sed & libera esset, vt se absq; omni impedimento posset vel obtemperare Deo, vel ab eo deficere ad peccatum.

II. Deinde nulla hic est quæstio, quid vel possit vel non possit liberum hominis arbitrium, id est, mens & voluntas, in rebus externis, ciuilibus, domesticis, in moribus, & ijs omnibus quæ ad hanc mortalem vitam, non ad cœleste regnum pertinent. Facile hic largiuntur omnes sani, hominem suo ingenio intelligere discrimen iusti & iniusti, mendacij & veritatis, mortis & vitæ: hominem à natura idoneum esse ad obeunda politica officia, posse suos mores ad honestatem instituere, continere manus, frenare linguam, regere oculos, etiam adfectus quodammodo cohibere, vitare adulteria, furtum, periuria, & præstare posse obedientiam externam. Quod cum Ethnicorum vt Scipionis, Camilli & similiū exempla testantur, tum verbo Dei adprobatur. Tribuit enim Christus Pharisæis aliam quam carnis iustitiam, Matth. 5. & Paulus gentibus Roma. 2.

III. Tertio, Et si controuersia à Pelagio mota, vicina est huic disputationi, & errori de Synergia occasionem dedit: tamen aliud nunc certamen est, & aliud nunc vrgetur quam à Pelagio adferebatur. Ille enim contendeat hominem proprijs naturæ viribus, ex naturæ iustitate absq; gratia Spiritus sancti, posse ex morte

& seruitute peccati eluctari, spirituali obedientia Deo obedire, & vitam promereri æternam. At Synergiæ patroni concedunt hominem proprijs viribus naturæ, absq; spiritus gratia, non posse mortem & peccatum deponere, neq; inchoare, nedum plene præstare veram erga Deum obedientiam, sed egere Spiritus sancti auxilio: Hoc vero contendunt, Cum homo gratia Dei liberatur, & Spiritu sancto adiuuatur, tum eum aliquid de suo adferre, & ex reliquijs liberi arbitrij in sui refectione cooperari Spiritui sancto, vt paulo post clarius dicetur.

IIII. Quarto cauendum ne existimetur hic disputari, an aliqua sit, & maneat libertas in homine viuificato, & per spiritum renouato, vel an in actionibus spiritualibus quæ fiunt à conuersis ad Deum, concurrat mentis & voluntatis motus. Conuenit enim de eo, quod postquam homo gratia Dei & Spiritus virtute est coram Deo iustificatus, atq; regeneritus seu renouatus, ac habet iam nouas vires intelligendi, et volendi sancta; estq; creatura noua, vt debet, sic possit inchoare opera iustitiæ, & agat aliquid vi liberi, id est liberati, & per spiritum renouati arbitrij, licet auxiliante Spiritu sancto: Ac tum conceditur Synergia mentis & voluntatis in actionibus spiritualibus, sed ita vt ea non reliquijs veteris, sed facultatibus noui hominis à spiritu inditis tribuatur. Et si autem renatis noua hæc libertas per spiritum datur, tamen negari non potest magna ex parte, herere hominem in seruitute peccati, nec posse corruptionem naturæ deponi in hac vita: Idcirco nemo iustorum est, qui eo libertatis progredi queat, vt plene satisfaciat legi, vitet omnia peccata, & absolutam præstet iustitiam.

Quina

V. Quinto, Hinc remouenda est disputatio de fato stoico & Manichea necessitate, quæ fingit omnia tam bona quam mala, in pijs & impijs, fatali necessitate fieri. Certum est enim stoicorum deliria de fato, & Manicheorum furorem de necessitate aduersari verbo Dei. Nam & ipse Deus est agens liberrimum: Et homines primos condidit liberos etiam quo ad spiritualia: Natura licet deprauata, manet tamen aliqua libertas in externis, & ciuilibus actionibus. Scelera Neronis, Caligulae, Iudae, Cain, non sunt fato facta: Et quia nihil est factum sine filio Dei, qui omnia recte & bene condidit, damnandus est Manicheorum furor, quo fingunt materiam tenebrarum necessario malam esse. Neque hic de violento raptu, coactione, vel impressione disputatur: sed quantum mens & voluntas ex sese possint ad conuersionem sui ad Deum, quaeritur.

VI. De externo vsu, & ministerio verbi & Sacramentorum hic non est disputandum. Hic enim conuenit Deum in homine ad salutem efficacem esse per verbum: Fatemur Spiritum sanctum accendere agnitionem peccati, & contritionem, & rursus veram intelligentiam beneficiorum Christi, & fidem, non absque ministerio verbi, vt Enthusiastæ & Stenckfeldiani delirant, Sed dicimus cum Paulo: Quos elegit hos & vocauit. Item, Euangelion est potentia Dei ad salutem omni credenti.

VII. Septimo, Neque in eo vertitur cardo disputationis, an in conuersione hominis existant, & fiant aliqui motus in mente & voluntate. Si enim nulla lux esset in mente, neque ad sensus in voluntate, prorsus nulla esset con-

uersio: Fatendum igitur, esse in homine motus dum con-
uertitur, qui gratiam Dei sequantur, eamq; amplectantur,
sed vnde & ex quo existant hi noui motus quaeritur.

VIII. His tandem vel prorsus alienis, vel vicinis
quaestionibus paululum sepositis proprius disputatio-
nis articulus consideretur. Hoc igitur in quaestionem
venit, Vtrum in conuersione hominis impij & à Deo
auerſi, in qua vere dolet de suo peccato, Et rursus
erigitur vera fide intuente gratuitam Dei misericor-
diam & mediatoris beneficia: Qua fiducia iustifica-
tur coram Deo, atq; etiam viuificatur seu renouatur;
agat aliquid ex sese arbitrium hominis, id est, an mens
aliqua intelligentia, & voluntas ad sensu, adpetitu, seu
nutu aliquo adiuuet sui conuersionem ad Deum, &
regenerationem: An vero tota hominis conuersio
& renouatio in solidum sit opus Spiritus sancti,
Mens vero & voluntas & tota hominis anima sit
tantum patiens subiectum, quod Spiritus reſor-
mat ac reſingit, vt sit ad capiendam salutem ido-
neum.

Si vllus est motus, vel leuicula scintilla bonae cog-
itationis in mente, vel pusillus nutus seu adpetitus sa-
lutis in voluntate, ex ipſo vetere homine, & reliquis
liberi arbitrij, iam certum est soli Spiritui sancto
opus conuersionis & renascentiae in solidum non vere
adscribi. Non igitur quaeritur quam multum agat
arbitrium, sed prorsus an vel minutissimum agat ex
sese: Ac quia necesse est in conuersione existere
desiderium quoddam salutis, & voluntatem annuere
gratiae,

gratiæ, & ad sensum accipi & quodam conatu retineri
consolationem in verbo oblatam: quaritur an hoc des
siderium, hic nutus, ad sensus & conatus fidei, ex vetere
homine sit, an vero merum Spiritus sancti & donum
& opus.

Dilucide hic adfero totum hominis arbitrium, vel
vt plenius loquar totam hominis animam, & mentem
& voluntatem ex sese prorsus nihil adferre vel opera
ri ad sui conuersionem & regenerationem, neq; ex vl
la vel minima parte adiuuare Dei gratiam vel Spiritus
sancti operationem. Quidquid vero vel mens vel vo
luntas agunt, in accipienda salute hoc totum est clemen
tis Dei effectus. Vt enim homo nihil confert operæ
ad formationem sui in vtero matris: ita cum impius alie
nus à Deo conuertitur ad Deum, & renascitur spiritu,
prorsus nihil confert ad hanc suam regenerationem.
Vtq; lutum nihil iuuat figulum vt fiat vas idoneum
ad necessarios vsus: nisi quod subiectum est in quo
agit figulus: Ita hominis anima vt à spiritu Dei
renouetur, nihil prorsus ex sese iuuat Deum: sed
materia est, in quam clementiæ suæ signa imprimit
Deus.

Aduersus hanc à Prophetis & Apostolis reuelatam
doctrinam contendunt patroni Synergiæ: Et si magna sit
caligo mentis humanæ, & tristis deprauatio voluntatis
& omnium virium ex Adæ lapsu: Nec possit homo absq;
Spiritu sancto vel eluctari ex peccato & morte, vel in
choare ea quæ ad salutem pertinent: tamen eas esse quamuis
pusillas liberi arbitrij reliquias, vt monstratis per Euange
lion

lion beneficijs Mediatoris, & Spiritu sancto trahente cor
& voluntatem ad adsentiendum, possit homo aliquomodo
ex sese annuere promissioni, comitari præuiam gratiam,
& adsentiri motibus quos ciet spiritus.

Atq; ita conuersionis & fidei, qua fit adplicatio ius-
tificationis & viuificationis triplicem ponunt efficien-
tem causam. 1. Primam Spiritum sanctum præeuntem
& mouentem. 2. Secundam, Verbum per quod est effi-
cax spiritus. 3. Tertiam, Mentem & voluntatem ex sese
comitantes & sequentes gratiam: Videri quidem nolunt
quod multum tribuunt, animæ ex sese: sed quantumuis
extenuent, certe nutum & facultatem adsentiendi, tri-
buunt voluntati non renatae ex sese.

Nos vero expresse repudiamus tertiam causam, &
adfirmamus vnicam esse totius conuersionis efficientem,
nimirum Spiritum sanctum: De verbi ministerio, quo
vtitur spiritus in hac operatione nulla hic est disputatio.
Hinc iam conspicuum est, de qua re disceptetur, & quod
sit discrimen inter doctrinam nostram & aduersariorum;
duplex nimirum:

I. Primum enim, quo ad corruptionem animæ per
peccatum nos docemus eam penitus à vertice ad calcem
nulla eius parte excepta, corruptam peccato tanquam les-
pra infectam, totam excecatam, sub tyrannide Satane ve-
nundatam & in seruitutem redactam, totam subiectam
iræ diuinæ, & omni vi spiritali exutam & plane mor-
tuam, quod ad spirituales cum Deo vitam. Patroni ves-
tro Synergia, fingunt magna quidem ex parte fractam,
labefactam & corruptam, tum mentem tum voluntatem,

tem, sed tamen aliquid residuum esse, quo si excitetur, & iuuetur aspirare ad salutem, & sui conuersionem uelle possit.

II. Secundo, Nos ostendimus solius Spiritus sancti efficacia & operatione conuerti & renouari hominem, prorsus nihil agente anima ex sese, vel mente vel uoluntate: At e contra patroni Synergia partiuuntur operas inter Spiritum sanctum & liberum arbitrium, illi tribuunt preparationem, efficacem motionem, & praeciam partem operae: huic nutum & adsensum. Huc iam perpetuo respiciat mens in hac disputatione, & ad hunc scopum singulis collimet argumentis.

CAPVT III.

DE MODO REGENERATIONIS.

VT autem uera sententia de hac controuersia, quae testimonio Prophetarum & Apostolorum nititur plenius percipiatur, operae praecium erit conuersionis & regenerationis modum, progressus nouorum motuum, & gradus operationum Spiritus sancti in homine accurate explicare. Ac ne uocum ambiguitas Lectori imponatur, de usu & significatione earum prius dicam. Conuersio seu poenitentia, est hominis impij & a Deo auersi in melius mutatio, in qua uera contritione animus dolet de admissio peccato, metuit Dei seueram iram, & poenas: Et rursus uera fiducia adprehendente promissionem Euangelij, et accipiente beneficia mediatoris erigitur, cum Deo reconciliatur & in gratiam recipitur. Duo itaq; motus

D sunt

sunt conuersionis, videlicet, Pavor seu dolor ob admiffam turpitudinem : Et fiducia adfentiens promiffioni gratiæ, & fratuens se Deo propter mediatorem placere. In hac conuersione, cum verè fidei fcintilla aliqua in pectore lucet, quæ se fufientat verbo, homo vere iufiificatur coram Deo fola fide propter mediatorem. Alio fenfu dicitur totam hominis renati vitam debere effe perpetuam conuersionem. Hoc enim de mortificatione veteris Adami, & reliquiarum peccati inhærentis abolitione, ac donorum fpiritus incremento intelligendum efl. Hic de primo vfu vocabuli agimus.

Iufiificatio, reconciliatio, imputatio iufitiæ, remiffio peccatorũ, adoptatio in filios Dei & cohæredes Chrifti, prorfus funt eiuſdem fignificationis : niſi quod duę potiffremę voces, renouationem & alia Chrifti beneficia alia quando includere videntur. Efl autem iufiificatio feu imputatio iufitiæ, nihil aliud quam benigne voluntatis Dei clementiffima actio, qua æternus Deus ex mera bonitate gratis homini impio non ſolum carenti omni iufitia, verum etiam reo mortis, abſq; omni eius merito vel dignitate, propter obedientiã Iefu Chrifti mediatoris per fidem condonat omnia peccata, pronunciat eſſe iuſtum coram ſe, et plena reconciliatioe facta in gratiam eum acceptat. Ab hac iufiificatione quæ in ſola remiffione peccatorum conſiſtit, neceſſe eſt diſtingui viuificationis beneficium : Eſt enim hæc duo perpetuo coniuncta ſint, & neutrum abſq; altero exiſtere poſſit : tamen quia fides in conſcientiæ conſictu, de Dei iudicio, non noſtri renouatione, ſed gratuita peccati condonatione niti, & in ea tota acquieſcere debet, plurimum refert iſta non conſundi.

Reges

Regenerationis, viuificationis, sanctificationis vocabula ambiguo sensu vsurpantur. Plerumque enim vt Ioh : 3. Eph. 2. Tit 3. vtrumque Christi beneficium, videlicet, cum iustificationem seu conuersionem, tum renouationem comprehendunt, alias tantum posterius notant : Renouatio significat collapsæ naturæ instaurationem & emortuarum virium viuificationem. Hæc præmonenda fuerunt, ne diuersus vsus vocum minus cautum Lectorem irretiret. Iam vt conuersionis & totius regenerationis modus, & progressus motuum propius aspici, et exactius cognosci queant partiemur Spiritus sancti operationes, quas in fidelibus exercet, in quatuor gradus : ac liceat mihi docendæ causa certis vti adpellationibus.

I. Primus Gradus est, conuersio hominis impij ad Deum.

II. Secundus, Viuificatio seu renouatio imaginis Dei in homine.

III. Tertius, Gubernatio seu directio totius cursus vitæ.

IIII. Quartus, Perfectio salutis seu donum perseverantiæ.

Conuersionem hominis orditur spiritus sanctus vsitate à ministerio verbi. Ita enim æterno Deo est visum per vocem externam, qua voluntatem suam, tum in lege tum in promissione Euangelij comprehensam reuelat hominibus, exerere sui spiritus vim, & efficaciam ad colligendam Ecclesiam & accendendam vitam in hominum pectoribus. Hoc Dei consilium indicat Christus Ioh. 12. Non ex me ipso locutus sum, sed Pater qui me misit, deus mihi mandatum, quid dicam, & quid loquar : Et scio

quod mandatum eius vita est æterna. Et 1. Cor. 13. No-
 tum vobis facio Evangelion, quod predicavi vobis, quod
 & accepistis, in quo & statis, per quod & saluati estis.
 Non igitur extra hanc Spiritus sancti officinam seu scho-
 lam imaginandi sunt raptus Enthusiastarum, vel violen-
 tæ impressiones, sed ad ministerium est respiciendum:
 Quos enim elegit, hos & vocauit.

Existunt autem in homine etiam ante renascenti-
 am, facultates audiendi verbum, legendi sacram scriptura-
 ram, discendi doctrinam Ecclesiæ, & meditandi mandata
 & promissiones Dei: Verum hic nisi accedat interior
 Magister, qui mentem erudiat, & luce sua illustret, tan-
 tum abest vt mens humana vi propria vere intelligat spi-
 rituale iudicium legis, & sublimem Euangelij promissio-
 nem, vt vtrumq; doctrinæ genus pro extrema stultitia
 habeat: Si enim audiat & quodammodo intelligat ratio:
 Ex vnus hominis lapsu venisse condemnationem in
 totum genus humanum: leuiculam cordis commotionem
 in fratrem, mereri æternam destructionem, non solum ris-
 det hoc iudicium, sed etiam crudele censet. Rursus si au-
 diat, æternum Dei filium ideo factum hominem, & mor-
 tem subisse, vt Ecclesiæ tam miser & pusillus cœtus sal-
 uaretur, nihil putat fingi aut dici stolidius, & tota abhor-
 ret ab hac stulta prædicatione. Nisi igitur Spiritus san-
 ctus verus & interior preco mentis oculos aperiat, frus-
 tra personant aures Dei verbo, vel Lege vel Euange-
 lio.

Meminerit Lector infinitum esse discrimen inter
 carnalem seu animalem noticiam, Et spiritualem Dei &
 voluntatis eius veram intelligentiam. Fatemur esse quan-
 dam

1. Cor. 2.

Rom. 5.

Matth. 5.

Phil. 2.

1. Cor. 1.

dam obscuram ymbra lucis in mente hominis adulti,
qua intelligat quod sit Deus, & esse discrimen honesti &
turpis : qua perspicientia hæc vita regitur. Sed hæc no-
tia prorsus nihil facit ad percipiendam salutem, seu ad
conuersionem. Necessè est enim in spiritu intelligi verum
Deum, necessè est spiritualiter intelligi legis iudicium, ne-
cessè est arcanam & alienam à ratione promissionem
gratiæ intelligi : In his cum talpa sit cœcior mens, prorsus
nihil hic videt propria vi. Hinc est quod omnes Pro-
pheta & Apostoli totum genus humanum meras tene-
bras vocant Iohan : 1. Lux in tenebris lucet, 1. Cor. 2. Ani-
malis homo non percipit ea quæ sunt spiritus : Stultitia
enim sunt ei. Iohan : 1. Nemo Deum vidit vnquam.
Matth. 11. Nemo nouit Patrem nisi filius, & cui filius vo-
luerit reuelare. Matth. 16. Caro & sanguis hoc tibi non
reuelarunt : Testatur filius Dei, impossibile esse animæ
vt proprijs viribus aliquid de regno Christi intelligat.
Roma. 3. Non est intelligens, non est qui faciat bonum,
ne vnus quidem, Ioh : 9. In iudicium veni in hunc mun-
dum, vt qui cœci sunt videant.

Prima igitur Spiritus sancti actio est in conuersio-
ne hominis, Cœcæ mentis apertio, & nouæ facultatis
creatio, qua recte possit agnosci verus Deus, & spirituale
legis iudicium, & arcana ac sublimis Euangelij sapientia
intelligi & cogitari. Quod si quis hic somniat Synergi-
am mentis in accendenda hac spirituali luce : is non mi-
nus insanit, quam si adsereret ex tenebris lucem oriri, ex
cœcitate visum nasci, ex carne spiritum manare, ex morte
vitam profluere. Quæ si absq; extrema dementia adfir-
mari nequeunt, nullo prætextu fingi potest, ex cœcatam

& inferni tenebris penitus oppressam mentem ex sese iu-
uare spiritum ad sui illustrationem. Baptista Iohan. 3.
inquit: Qui de terra est terrena loquitur, quasi dicat,
vt homini est impossibile proprijs viribus in coelum scans
dere, ita fieri non potest, vt quis sua vi coelestem percipiat
sapientiam,

Quod vero Spiritus sancti opus sit haec spiritualis
mentis illuminatio infinitis testimonijs scripturae potest
doceri, Ioh. 1. ille erat lux vera, quae illuminat omnem homi-
ninem venientem in hunc mundum. Iesa. 54. Et erunt
omnes docti a Domino. Ioh. 6. Qui audit a patre & discit,
hic venit ad me. Ioh. 16. Cum venerit paracletus spiritus
veritatis, ille docebit vos omnia. Act. 16. Lydia audiebat,
cui Dominus aperuit cor, vt attenderet quae dicebantur a
Paulo. Psal. 34. In lumine tuo videbimus lumen. Iere. 24.
Dabo illis cor vt agnoscant me. Iere. 31. Indam legem
meam in mentem ipsorum. Cum itaq; vniuersa scriptura
testetur, mentem humanam ex sese nihil nisi tenebras esse
se, neq; vilo modo vel tenuissimam micam sapientiae, vel
Legis vel Euangelij spiritualiter intelligere: totum vero
opus illuminationis soli Spiritus sancti effectiioni adscri-
bat, nefas esset, Deo eripere suam laudem, et cenosae men-
ti falso adsignare,

II. Postquam vero cordis ianuam ad intelligentiam
patefacta, & mens noua luce perfusa est, vt videat quis
sit verus Deus, quae eius voluntas, quod eius iudicium
de peccato, quae eius clementia erga genus huma-
num, tum etiam hominis tangit voluntatem eamq; res
format atq; conuertit alliciendo, & trahendo eam ad sese.
Non

se. Non enim sponte sua redit ad Deum hominis voluntas auersa à Deo per peccatum: nec propria facultate eligit monstratam salutem, vel oblatam desiderat, vel desideratam accipit. Sed prorsus distorta ex sese nihil potest, nisi Deo aduersari, & ruere in interitum. Atque omni libertate arbitrij prorsus exuta est, vt ne hilum quidem eius possideat.

In rebus externis, in politica rerum administratione, in communi vita, in gubernatione externorum morum, in electione ciborum, & operarum distributione, concedo adesse voluntati suam liberam electionem, ad petendi, vel respuendi, volendi, vel nolendi facultatē, sed vt libertas in eligendis vestimentis, vel cibus certis nihil ad salutem facit, ita nec electio morum honestorum facit ad hominis salutarem conuersionem. Quare fatendū est hominis non renati voluntatem, Prorsus nihil agere vt conuertatur à Deo, neque vel pusillum ex sese cooperari Spiritui sancto eam reducenti ad Deum. Cum enim ea seruitute peccati constricta sit: Ioh. 8. Rom. 6. & 7. ac tyrannide Satanæ oppressa, Luc. 11. Legis maledictione & Dei ira prorsus obruta. Iohan. 3. Cumque tota sit inimicitia aduersus Deum, Rom. 8. Et præterea mortua in delictis: Col. 2. Ephe: 2. Gene: 3. Nihil potest dici absurdius quam hominis voluntatem ex sese aliquid cooperari Spiritui sancto in sui conuersione. Egregia enim illa esset libertas, si ex sese posset verbo offerenti salutem adsentiri, præeuntem spiritum vltro comitari, & ex carcere inferorum egredi.

Et qui fieri potest, vt ea voluntas quæ tota, quanta est, ardet odio Dei, ex sese concipiat desiderium erga Deum,

Deum, & se illi spiritu suadente ad societ? Quid vero mi-
nus est possibile, quam vt emortua prorsus voluntas, alie
quomodo ex sese resurgat, idq; ad vitam spiritualem? Ille
vero ad sensus quo accipitur Dei gratia, est vita & spiritus
qui ex carne scaturire non potest. Voluntas igitur in
conuersione sui, ex sese nihil prorsus agit, ac ne tantum
quidem potest ex sese, vt Spiritui sancto mouenti non res-
pugnet, sed quantum in se est antequam conuertatur,
rebellis est: tantum abest, vt insita facultate oblatam gra-
tiam eligere, vel tenuissimo igniculo desiderare, vel leuissi-
mo nutu ex sese adprobare queat.

*Dialo: 3.
cont: Pe-
lag:* Explodenda est itaq; nimis arrogans vox Hierony-
mi: Nostrum est inquit, incipere, Dei autem perficere:
Nostrum offerre quod possumus, illius implere quod
non possumus. Vnde enim miser homo initium suae con-
uersionis faceret, cum mens talpa sit coecior: voluntas las-
pide atq; incude durior.

*De præ-
dest:
sanct:
Cap: 3.* Imbiberat & Augustinus hunc errorem, vt imagi-
naretur fidem, qua in Deum credimus, non esse Dei do-
num, sed à nobis esse in nobis: & per illam nos incipere
& impetrare Dei dona: Sed ex verbo Dei rectius edo-
ctus hunc errorem abiicit, ac constanter docuit prorsus
nihil boni existere in hominis voluntate, nisi ea à gratia
præueniretur, sunt enim eius verba: Vt totum deus
Deo, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiu-
uandam, & adiuuat præparatam. Item, Nolentem præue-
nit vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit. Item,
*Enchrid:
ad Lau-
rent:* ad Bonifa: Omne opus bonum gratia præcedit, & id co-
Epist: 105 mitante non ducente, pedissequa non præuia voluntate.
Ac idem

Ac idem prorsus vult Christi dictum: Nemo potest ad Iohan. 6.
me venire, nisi pater meus traxerit eum. Initium igitur
non est à nostra voluntate: quæ semel acta, vt ille in- Prosp: de
quit: ingrat:

In præcepto labi nouit, consurgere nescit.

Id enim requiritur à voluntate, vt quemadmodum
hactenus spreto legis iudicio delectata est peccato, & sui
interitu: ita nunc concipiat iudicij diuini metum, & do-
lorem ob peccatum: quemadmodum hactenus arsit Dei
odio, & amore Satanae: ita nunc expauescat cogitatio-
ne, tam horrendorum scelerum. Deinde rursus ne persis-
stat in his angustijs & doloribus, sed vt rursus monstra-
tam in gratuita promissione peccati condonationem, &
& salutem per Christum, non aueretur, sed potius ad sensu
& comprobatione velit & accipiat, & spiritui non oblu-
ctetur. Neutrum ex sese potest voluntas, nec contritio-
nem veram seu pauorem animo concipere: nec promissio-
ni gratiæ vel operationi spiritus sancti, vel leuiculo nu-
tu adsentiri ex sese. Nisi enim Deus verbo & spiritu suo
emolliat lapideum cor magis indurefcit, nisi extingua-
tur peccati amorem, magis is inflammatur: nisi inclinet vo-
luntatem, nunquam ea sese ad gratiam adplicabit.

Ac ne quis imaginetur per se quidem nihil boni ex-
petere voluntatem, at motam seu excitatam à Spiritu
sancto, sponte sua comitari præeuntem gratiam, & ex sese
annuere, vel adsentiri promissioni gratiæ. Sciendum est
ne hanc quidem facultatem vere tribui voluntati. Si enim
non à Deo, sed à voluntate proficiscitur vel ad sensus, vel
adsentienti conatus, vel pusillus aliquis nutus, vel saltem
E
exigua

exigua quædam adpetentia seu desiderium salutis, quod non sit à Spiritu sancto, sed ex cineribus extincti liberi arbitrii emicet, iam magnum aliquod bonum, quod faciat discrimen inter reprobos & saluandos, restat in homine: neq; vere dici potest totus homo mortuus in delictis: neq; omne quod non est ex fide erit peccatum. Quis enim audebit dicere, hunc vel adpetitum gratiæ, vel nutum seu conatum adfentiendi esse peccatum?

*Homil: 1^a
aduent:*

Ergo si nefas est Pauli diuina testimonia in diu-
bium vocare: si vere dictum est à Chrystostomo, vt
est: Quod omnis homo non solum naturaliter peccator
est, sed totus peccatum: Fatendum omnino est, voluntatem
in sui conuersione prorsus nihil agere, quod
vel minimum adiuuet vel promoueat primam sui con-
uersionem seu regenerationem. Totum vero Dei est,
vt mentis illuminatio, sic voluntatis ad Deum con-
uersio: Vbi enim infusa est menti lux illa cœlestis, quæ
ostendit Deum eiusq; voluntatem, tum simul ciet ac
trahit spiritus voluntatem, vt gratiam iudicio eligat, des-
siderio expetat, non repugnet diffidentia, sed nuntio
probet, ad sensu velit, conatu luctetur, & vera fiducia acci-
piat à spiritu oblatam salutem. Totum hoc in-

Phil: 2.

*August:
De bono
perseueran:*

quam Spiritus sancti opus est, & beneficium, nulla ex
parte ab hominis arbitrio proficiscens, vt rectissime &
pie dictum sit ab Augustino. Deus est qui operatur in
nobis, & velle & operari pro bona voluntate sua: Nos
ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle:
Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & ope-
rari pro bona voluntate: Hoc nobis expedit & credere
& dicere, hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & sub-
missa

missa confessio & detur totum Deo. Cui consentit & *Cy. Cypria*:
prianus: In nullo gloriandum, quoniam nihil nostrum
est. Atq; idcirco Paulus hanc hominis conuersionem, no-
uam adpellat creaturam, ne arrogans hominum ingeniu
vel tantillu sibi in tam sublimi operatione Dei adscribe-
re auderet, sed Deo suam gloriam integram relinqueret.

Iam vero magna hic diligentia cauendum est, ne
conuersionem ipsa magnitudine, vel paruitate motuum
qui in mente vel voluntate cientur a spiritu metamur. In
alijs enim celerius, in alijs tardius efficitur conuersio: in
alijs splendidior, in alijs languidior fides accenditur. Pau-
lus concitato cursu ruens ad effusionem sanguinis Chris-
tianorum, in medio impetu retrahitur, ac mox sentit in-
ferendum dolorem, ob peccatum, & flagranti desiderio ex-
petit salutem. Pharisei qui a Iohanne sunt Baptisati haud
dubie aliquoties eius conciones audierunt, contulerunt
Prophetarum vaticinia, antequam Pharisaeicas opiniones
abijcere, & nouo Sacramento sese dedere potuerunt. Ac
longe & maior dolor de peccato & firmiter fiducia mise-
ricordiae Dei, extitit in peccatrice Lucae 7. vel in Petro,
quam in aliquo nostrum. Et tamen veram esse nostram
conuersionem omnino statuere debemus.

Hoc igitur est attendendum, cum vera est in mente
noticia iudicij diuini, & misericordiae ostensae in Euange-
lio, ac in voluntate verus dolor de peccato, & rursus ve-
rus fidei adensus amplectens gratiae promissionem, tum
vera est facta hominis conuersio, quae vt dictum est
in solidum solius Dei est opus: nobis nihil profus ad-
eam ex nobis adferentibus. Ac quia conuersioni corre-
spondet Iustificatio seu reconciliatio sciendum est, adpli-
cationem seu acceptionem remissionis peccatorum seu

Iustificatio non fieri alio medio, quam solo fidei motu: Ac fidem, licet sit Dei donum non tamen esse nostram coram Deo iustitiam, sed tantum instrumentum, quo adplicamus nobis iustitiam à Deo datam, & per filium unum mediatorem partam, Hac tenus de conuersione.

II. Secundus gradus operationum spiritus est viuificatio seu renouatio imaginis Dei in nobis. Etsi enim in ipsa mentis illustratione, & voluntatis ad ad sensum inclinatione, quodammodo inchoata est collapsæ imaginis instauratio, & noua quædam lux & vita animæ instillata: nondum tamen hæc poenitentia & fides sunt, solidior illa & plenior vita, quæ tum primum sentitur cum per fidem Spiritus sanctus acceptus cor viuificat, sed lucta potius, & aditus ad viuificationem. Secundum igitur beneficium est, quod per fidem, quam foris quodammodo stans inspirauit, animam ingreditur, & ad habitandum occupat eam, atq; nouam vitam, pacem atq; læticiam in ea operatur, atq; etiam vires nouas creat inchoandi veram erga Deum obedientiam. Hanc operationem Spiritus sancti distinctam esse à priore dñserte docet Paulus Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Gal: 4. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Ephe: 1. Postquam credidistis, ob signati estis, spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hæreditatis nostræ. Ex quibus dictis patet fidem esse medium quo pax & læticia in corde accendatur, & Spiritus sanctus hospicio excipiatur. Præterea in viuificatione splendidior radius diuinæ sapientiæ adfulget menti, & voluntas magis roboratur, vt Deo adhæreat, ac tota Dei imago in anima instaurari incipit, & in corde viui & salutares motus creantur.

Nec

Nec dubium est Prophetas & Apostolos ad hanc
beneficiorum spiritus distinctionem respexisse, quoties
duplicia regni Christi bona commemorant, quod illis vlti-
tatissimum est: Suscepit inquit Iesaias de manu Domini Iesai: 40.
duplicia pro omnibus peccatis suis. Psal: 89. Quoniam di-
xi in aeternum misericordia edificabitur, in coelis praepar-
abitur veritas tua. Zach: 12. Effundam super domum
Dauid spiritum gratiae & precum. Iohan: 1. Gratia & ve-
ritas per Iesum Christum facta est: Rom: 5. Gratia & do-
num per gratiam per Iesum Christum, &c. In his & si-
milibus dictis certum est misericordiam seu Gratiam sig-
nificare Iustificationem, id est, gratuitam peccatorum re-
missionem, & cum Deo per mediatoris Iesu Christi in-
tercessionem reconciliationem: Qua gratia seu iustifica-
tione homo placet coram Deo & ad vitam aeternam ac-
ceptatur. Ac vt supra est dictum: Fides accensa a Spiri-
tu sancto, instrumentum est quo nobis hanc gratuitam
reconciliationem adplicemus, verum non est illa res pro-
pter quam in iudicio Dei iusti pronunciamur. Veritas
seu donum per gratiam, haud dubie, ipsam viuificatio-
nem seu renouationem significat, qua homo iustificatus
fide, ac Deo propter mediatorem placens, per Spiritum
sanctum qui simul accipitur fide, resuscitatur a mortuis,
& nouis ad obediendum viribus instruitur: vt mens ve-
re agnoscat Deum, & intelligat eius voluntatem: Vo-
luntas possit in Deo laetari, Deum atq; proximum vere
diligere & coetera legis diuinae officia obire: In qua viu-
tificatione anima sentit praesentiam Spiritus sancti, quo
tanquam arrabone confirmatur nobis gratia. Huc illa
dicta pertinent: Si quis spiritum Christi non habet, non Roma: 8.
est eius, Ephe: 2. Cum in delictis mortui essemus, conuiu-
ficauit

ficauit nos in illo, 2. Cor. 3. Nos vero transformamur in eandem imaginem Dei, à claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu. Atq; in hac spiritus operatione non solum imputatione iustitiæ; verum etiam effectione liberamur à seruitute & tyrannide Satanae. Siquidem hic vera libertas datur vitandi peccata & inchoandi congruentem legi obedientiam. Paulus hanc nouam vitam in anima hominis conuersi instauratam, plerumq; spiritum, seu nouum hominem adpellat, Rom: 8. Idem spiritus testimonium dat spiritui nostro, quod simus filij Dei. Nouam in nobis creaturam, à spiritu creatore discernit. Sic ad Gal: 5. Spiritus concupiscit aduersus carnem. Ioh: 3. Quod natum est ex spiritu, spiritus est.

- Causæ vero cur sit necesse has spiritus effectiones, videlicet, conuersionem, & viuificationem distingui, potissimæ hæ sunt, vt certa maneat consolatio conscientia, quod nulla alia re pronunciemur iusti coram Deo, quam sola gratuita Dei misericordia, quæ credenti imputat merita & iustitiam mediatoris Iesu Christi. Vtq; confessionem adplicationem iustitiæ sola fide fieri, non alijs modis.
- I. Præterea ne in fidei lucta à consolationis sensu & viuificationis effectum ordiamur, sed in sola promissione gratuita acquiescamus. Si enim homini onerato peccatis tam diu esset dubitandum de remissione peccatorum, sui conuersione atq; iustificatione coram Deo, donec persenseret se viuificatum & Spiritu sancto donatum esse, iam fidei non esset locus: eius enim proprium est in spem contra spem credere, vt Paulus loquitur: & seposito sensu cordis in solam promissionem recumbere. Ac quia viuificatio & pax animæ tum primum sentitur, cum

cum homo per fidem posthabito sensu cordis ex verbo statuit se iustificatum esse: nulla vnquam consolatio vel viuificatio existere posset, si homo experientiae prius, quam gratiae promissioni adsentiretur. Tum quia viuificatio tantum hic inchoatur, manentibus reliquijs veteris hominis, quas indies absumi oportet, nullo modo potest ea subsistere in iudicio Dei, vt nos propter eam iusti pronunciemur: Tantum isthic valet obedientia & meritum Domini nostri Iesu Christi mediatoris, quo solo nobis credentibus imputato, coram Deo absolui mur & ipsius iudicio iusti constitui mur.

Dubium non est Augustinum de hac viuificatione seu reparatione hominis loqui, cum nominat Gratiam operantem. Cum vero nominat Gratiam praeuenientem, & praeperantem, magis illae adpellationes conuersionis beneficio conueniunt: quanquam inficiari nemo possit Augustinum saepe indifferenter adpellare gratiam cum praeperantem, tum operantem: Quod inde profectum arbitror, quod minus accurate distinxit, Iustificationem à viuificatione hominis: In multis enim locis non obscure ostendit, se talem intelligere nostri iustificationem, in qua non solum peccata nobis per fidem deleantur, & condonentur: verum etiam per Spiritum sanctum ita renouemur, & reficiamur vt legis iustitiam non esse acceptis viribus inchoare queamus. Verum aliam esse Pauli & omnium Prophetarum sententiam, nimirum iustificationem nostri in sola gratuita peccatorum remissione, & iustitiae imputatione consistere certo demonstrari potest, de quo nunc non est agendi locus.

Iam

Iam vero attendamus an in hac hominis viuifica-
tione seu renouatione aliqua sit humanæ voluntatis Sy-
nergia seu cooperatio. Prophetæ & Apostoli nullam
agnoscunt, sed totum hoc beneficium Spiritui sancto ad-
scribunt. Iesa : 40. Qui dat lasso virtutem, & his qui non
sunt fortitudinem & robur multiplicat. Iesa : 38. Domine
sic viuitur, & in talibus vita spiritus mei ; corripies me &
uiuificabis me. Osee 6. Venite & reuertamur ad Domi-
num, quia ipse coepit & sanabit nos ; percutiet & curabit
nos, uiuificabit nos post tres dies. Coloss : 2. Et vos mor-
tuos existentes in delictis & in præputio carnis vestrae,
conuiuificauit vos cum ipso, donans vobis omnia delicta,
&c. Iohan : 3. Quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Neg; sane sine idolatriæ specie hoc insigne opus viu-
ificationis, homini vel vlli creaturæ adscribi posset. Vt
enim creatio solius omnipotentis Dei opus & fabrica est,
atq; in primis vitæ communicatio ; ita amissæ vitæ restit-
utio & resuscitatio mortui cadaueris, solius Dei virtute
effici potest. Non enim existimandum est, collapsæ imæ-
ginis Dei in homine reparationem & emortuæ animæ
uiuificationem, esse quiddam tenuius vel facilius creatio-
ne ; quin maius & admirabilius opus esse potius statuen-
dum est. Hic enim mortem & peccatum prius auferri
neesse est, & ordinem iustitiæ diuinæ quodammodo mi-
tigari, ac deinde per Spiritum sanctum nouam & æter-
nam vitam rursus inspirari. Nisi igitur hominem velis
conditorem vitæ constituere, fatendum est tibi, hominem
ex sese nihil præstare ad hoc vt viuificetur. Atq; hinc est
quod Prophetæ & Apostoli huiusmodi hominis reparæ-
tionem nominant regenerationem. Iohan : 3. Renoua-
tionem.

tionem. Titum 3. creationem, Psal : 51. 2. Cor. 5. viuifica-
tionem, Ephe : 2. vt moneant, quam sit absurdum, atq;
etiam sacrilegum vel minimum tribuere homini in hac
diuina reformatione eius.

Et quis eo insanix se abripi pateretur, vt somniaret
mortuum cadauer, ex sese sui viuificationem adiuuare
posse, nisi Satanus adeo dementaret & fascinaret homi-
num oculos? Dominus, inquit Hanna interficit & rur-
sus viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Non tam in-
epta est, vt in hac restitutione partes aliquas tribuat ho-
mini. Atq; hoc in primis est stolidum ac contra rationem,
quod Synergistæ tribuunt actionem quandam libero ar-
bitrio, id est, veteri homini: is enim cum suis desiderijs &
actionibus in hac viuificatione magis deletur, consumis-
tur atq; necatur, tantum abest, vt ei locus aliquid agendi
concedatur. Si vero dicat quis cooperationem illam à
nouo homine oriri, respondendum est, non posse nouam
illam creaturam operas suas exercere priusquam sit na-
ta. Ad sui igitur nascentiam nihil adfert, nata agit ali-
quid. Ita patet neq; in hoc secundo gradu vllam humanæ
voluntatis Synergiam esse ponendam. Scrupus hic
ac præsertim fidei donatione, & mens noua luce irradietur,
& voluntas facultate adsentiendi instruat: quid sit
causæ, cur hæc meritis & voluntas conuersio non habeatur
pro viuificatione: verum hoc modo potest eximi. Noticia
Legis & Euangelij, nondum est vita, illa enim
etiam in damnatis suo modo existere potest: Nec fides
est illa solidior vita, quæ tum primum sentitur, cum ver-
bo iam acquiescimus. Siquidem contra iudicium mentis,

& contra cordis sensum soli verbo insistit, & iuxta potius est, quam consolationis sensus. Læticia vero quæ certamen fidei comitatur, & pax animæ & tranquillitas conscientiæ, in qua & mens vberiore Dei noticia perfunditur, & voluntas vere Deo adglutinatur est vera animæ vita. Fides ergo medium est, per quod viuificamur, vt iustus fide sua viuet; Adhæc fidem operatur Spiritus sanctus, nondum inhabitans cor: sed viuificationem & sensum consolationis, & nouam iustitiam cum operatur, iam habitat in corde fidelis hominis,

III. Tertium gradum operationis Spiritus sancti nomine docendi causa Gubernationem. Hominem enim à peccato Iustificatum, a morte liberatum, & rediutum factum, non deserit Spiritus sanctus; Sed potius postquam eum tanquam sedem suam ad inhabitandum occupauit, deinceps eum regit, excitat, adiuuat, docet, custodit, ac perpetuo in omni actione gubernat: Spiritus est qui opitulatur infirmitati nostræ & clamat in nobis Abba pater, Roma: 8. Quicumque spiritu Dei aguntur hi sunt filij Dei, Roma: 8. Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater, Gal: 4. Omnia igitur opera quæ fiunt à renatis, vt inuocatio Dei, gratiarum actio, confessio, patientia in afflictionibus, timor Dei, humilitas, dilectio proximi, continentia, sedulitas in uocatione, excitantur, efficiuntur & adiuuantur à Spiritu sancto habitante in corde hominis, iuxta dictum: Sine me nihil potestis facere, Iohan: 14. Cum enim uersa scriptura testetur credentes fieri templa Spiritus sancti, non est somnium, ociosum esse hunc admirandum hospitem, sed ducit & agit fideles, ornat eos sapientia

tia & doctrina, excitat & firmat eorum conatus, gubernat eos in vocatione, sustentat eos in aduersitatibus, accendit in eis motus cum lege congruentes dilectionem Dei & proximi, & totius vitæ cursum dirigit. Hinc nominatur spiritus sapientiæ, & scientiæ spiritus roboris, & virtutis, spiritus adoptionis filiorum & libertatis, atq; princeps spiritus. Siquidem ipso duce resistimus hostibus Satanae, mundo & carni. Hinc quoq; est, quod omnes sancti in precibus ad Deum clamitant vt spiritu Dei regantur. Psal: 143. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu, Spiritus tuus bonus deducat me in viam rectam. Omnes igitur pias cogitationes, salutes conatus, & actiones legi Dei congruentes, à Spiritu sancto suggeri, cieri, effici atq; iuari fatendum est.

Verum hic quæritur an in hoc tertio gradu, videlicet, in gubernatione vitæ renatorum sit aliqua ponenda voluntatis humanæ Synergia. Ne hic neglecto ductore spiritu à semita veritatis declinemus, studiose attendamus in homine renato duos existere homines, ciuili quasi bello aduersus se inuicem dimicantes & quidem aspondo bello. Alius vetus, alius nouus dicitur Gal: 5. Iohan: 3. 2. Cor: 5. Ille caro, hic spiritus dicitur Rom: 8. 2. Cor: 4. Ille exterior, hic interior nominatur.

Hi duo aduersarij in vno homine, non ita sunt accipiendi, quasi exterior homo sit corpus, interior anima, vel exterior & vetus homo, sint sensus inferiores in anima, vt vis irascendi & appetitus: interior vero homo ac spiritus sit ratio & rationis dictamini obtemperans voluntas. Fuit in ea opinione Origenes,

genes, quem non pauci sunt secuti : Sed hæc turpis & per-
niciosa fuit hallucinatio. Vetus enim homo, quem Paulus
dicit corrumpi cum suis desiderijs, tam animam quam
corpus significat, & quidem mentem & voluntatem præ-
cipue: ab his enim facultatibus homo denominatur. Quæ
tenus igitur homo ab Adam secundum carnem natus
est, obnoxius peccato, exutus iustitia, oppressus ira Dei,
inutilis ad regnum Christi, carens noticia Dei, plenus ad-
fectibus malis, & seruitute deuinctus Satanae, dicitur ho-
mo vetus, & exterior, id est, qui ad res externas & rationi
subiectas, tantum est idoneus, dicitur & caro, id est, res
ueieta, caduca, fragilis, immunda, destinata morti & dam-
nationi. Ac præcipuæ in homine potentia quatenus
non sunt regnitæ, vt mens & voluntas dicuntur caro:
quia mens nihil nisi carnalia intelligit, nec voluntas altius
se quam ad carnalia & huius vitæ bona attollere potest.
Omnis caro foenum inquit Iesaias, id est, omnis sapientia,
& omne studium hominum, et quidquid in homine absq[ue]
spiritu existit, est quasi foenum, id est, res ueieta, non subsi-
stens in iudicio Dei. Platonis sapientia, Aristidis iustitia,
nihil est nisi caro & emortua litera, expers spiritus &
vitæ à veteri homine profecta.

At nouus seu interior homo dicitur, nouus ille in
homine creatus spiritus, noua mens & voluntas in ani-
ma, & noua vis per Spiritum sanctum in homine conuer-
so generata: quo nouo spiritu homo agnoscit verum
Deum, intelligit eius voluntatem in Lege & Euangelio
patefactam, credit promissioni gratiæ, & viuit in Deo. De
hoc nouo homine concionatur Paulus, Ephe: 4. Induite
nouum hominem qui creatus est ad imaginem Dei in ius-
titia

sticia & sanctitate vera. Item 2. Corinth : 3. Si quis est in Christo est noua creatura. Roma : 7. Condelector legi Dei secundum internum hominem.

Quam acris uero lucta sit inter externum & internum hominem in renato, Satis euidenter indicat Pauli confessio, Rom : 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati. Legem in membris appellat Paulus concupiscentias & adfectus hominis ueteris seu externi, & peccati feces in natura adhuc residentes : hunc internum hostem dicit adsiue, ἀντιστάτης, militari aduersus legem mentis, id est, aduersus conatus & studia spiritus seu noui hominis, ac quasi captum constringere & in seruitutem peccati religare. Non igitur exigua vis est ueteris Adami in homine licet renato : Sic Gal : 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, 1. Pet : 2. Carnales concupiscentiæ militant aduersus animam.

Hoc necessario discrimine ueteris & noui hominis considerato, absq; difficultate intelligi potest, an & quæ sit in gubernatione hominis renati Synergia seu cooperatio concedenda. Nam primum quo ad ueteris hominis reliquias attinet, eas quidquam cooperari inepte & stolide adfirmaretur, posteaquam uniuersa sacra scriptura testatur, uetustæ carnis sensum perpetuo obistere atq; oblucri spiritui, & eius actionibus : ac non sine fremitu pati sui destructionem & internecionem, Gal : 5. Rom : 7. Nouus uero homo siue spiritus, qui ad bona opera conditus est, & potest & debet operari cum mente tum uoluntate, & ueram obedientiam conformem legi, & motus spi

Roma : 6. tus spirituales præstare. Ideo enim cum Christo per Baptis-
 tum sepulti, cum ipso per spiritum resuscitamur, vt in
 nouitate vitæ ambulemus. Certum est quidem sanctos
 motus atq; pios conatus neq; excitari, neq; accendi nisi
 si motore & gubernatore Spiritu sancto, qui illustrat
 mentem vt videat recta, & salutaria, ciet & flectit volun-
 tatem, vt eligat & agat iusta; Interea & mens & vol-
 untas, quatenus noua sunt in Christo creatura, & nouis
 uis uiribus instructa, suas partes hic agunt. Mens
 cogitando uerbum aspicit Dei beneficia in uerbo &
 promissione ostensa. Voluntas sponte comitatur
 duces spiritum, & idoneum se organon piorum mo-
 tuum præbet.

Itaq; non incommode de actionibus reatorum dis-
 citur, tres causas efficientes ad eas concurrere. 1. Spiritus
 sanctum vt motorem & effectorem. 2. Verbum
 Dei ostendens quid flagitet, Lex diuina. 3. Mens intel-
 ligens & meditans Dei uerbum, & uoluntas obtempe-
 rans Spiritui sancto. Non quidem ex sese hoc habet ho-
 mo, vt vel intelligat spiritualia, vel obtemperet; Quia
 tamen renouata animæ sunt actiones, recte tribuuntur
 & homini nimirum nouo, non ueteri, qui nihil nouit nisi
 si rebellis esse spiritui usq; ad externum halitum. In hanc
 sententiam Paulus Roma : 8. loquitur. Similiter & spiritus
 cooperatur infirmitatibus nostris. Ergo fatetur
 Paulus in uera patientia, atq; inuocatione nos aliquid
 agere, sed infirmitatem nostram adiuuari à Spiritu
 sancto.

Atq; his consentit & Augustinus: Vt ergo uellamus

mus sine nobis operatur : cum autem volumus & sic vo- *De gratia*
lumus, vt faciamus nobiscum cooperatur : tamen sine *et lib :*
illo vel operante vt velimus vel cooperante cum volu- *arbit :*
mus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Hoc omnino
est retinendum prorsus nullum bonum opus, neq; a renas-
ta voluntate proficisci absq; auxilio Spiritus sancti, teste
Christo : Sine me nihil potestis facere, Iohan : 14. Item,
Non potest sibi homo sumere quidquam, nisi datum fue-
rit de celo. Ac modestius quidem sonat, si dicatur mens
& voluntas renata sunt vel organon Spiritus sancti, seu
vas misericordiae, quemadmodum Apostoli loquuntur.
Nam Spiritus sanctus & effector, & motor, director &
gubernator est renatae voluntatis, haec vero tantum vt
pedissequa comitatur non inuita : nam vt velit a Deo ac-
cepit. Sed quia Paulus aliquando sic loquitur hominem
Deo *συνεργειν*, nihil hic potest esse periculi, tantum ne se-
nimis efferat homo, tam ampla societate Spiritus sancti
in tam sublimi motione.

Est praeterea & hoc animaduertendum, quod etiam
in Gubernatione, multae sanctae cogitationes in mente
accendantur, multi motus fiant atq; inflammentur in ho-
minibus, in quibus pij sunt potius subiectum patiens,
quam agens. Vt motus Heroicus in Dauide lacerante
leonem, & trucidante Goliath, est opus solius Spiritus
sancti, & irruentis in cor Dauidis, idq; incredibili robore
& constantia firmans : priusquam Dauid quidquam in
animu inducat, vel petendam a Deo hanc fortitudinem
vel cogitatione aliqua cor excitandum esse. Ac pleriq;
motus sanctorum a Spiritu sancto adflati hoc modo exis-
tunt. Cum vero de vniuersa renatorum vita dicitur, re-
ste illis & libertas quaedam & Synergia tribuitur.

Quare

IIII. Quartus gradus operationis spiritus est salutis perfectio seu donum perseverantiae, quo ita persistitur constanter in fide, ut certa impetretur salus. Non enim omnes qui verbo illuminantur, & primitias fidei degustant, retinent hanc datam salutem: sed multi rursus abſcūciunt fidem, excutiunt Spiritum sanctum & excidunt gratia: Quemadmodum Christus inquit, Fiunt eis posteriora deteriora prioribus, Lucae 11. Est ergo hoc peculiare beneficium Spiritus sancti, quod solis electis contingit, quod in fide ita stabiliantur, ut inde excidere nequeant. Atque in hac Spiritus sancti operatione ut nullum est meritum nostrum, ita nec cooperatio. A solius enim Dei misericordia & inscrutabili electione dependet. Miserebor inquit, cuius miserebor, & clemens ero, cui clemens fuero. Non igitur est voluntatis, neque currentis sed miserentis Dei. Et Phil: 2. Deus est qui efficit in vobis ut velitis & ut perficiatis, id est, ut in fide persistatis. Et Phil: 1. Confido quod qui incepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi, Ierem: 32. Timorem meum dabo in cor ipsorum, ut a me non recedant. Quae testimonia clare evincunt perseverantiam, de qua Christus inquit: Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit, merum esse, & gratuitum Dei donum, & opus solius Spiritus sancti, in electis eam efficientis. Haec de modo conversionis ac regenerationis aliquanto fusius exposui, ut & controuersiae status & vera sententia de viribus hominis plenius intelligeretur. Nunc confirmationem aggrediar, auxilio Dei per mediatorem Iesum Christum implorato.

Exod: 33.

Roma: 9.

CAPVT III.

CONFIRMATIO VERÆ SENTENTIAE, Quod conuersio hominis solius Dei sit opus absq; nostra Synergia.

NON ex turbidis atq; veneno infectis lacunis humana Philosophiæ: Sed ex limpida fontibus Israel, ex concionibus Prophetarum & Apostolorum petenda nobis sunt Argumenta, quibus indubitata in hoc articulo sententiam demonstremus. Præterquam enim quod ignara est ratio cœlestium dogmatum, etiã arrogantia plena est, vt nihil vereatur, maiores sibi tribuere vires, quam possideat, vt incitiã suã miseriam superbiã furore conduplicet. Atq; idcirco diuinitus de cœlo hæc admiranda mysteria de reparatione generis humani sunt patefacta, ne cæcã rationis in tenebris passim impingentis vana deliria, sed diuini verbi clarã lucem sequeremur. Solos igitur hic diuinos testes audiamus. In controversia de libero arbitrio vtrumq; queritur, primum quid mens operetur, deinde quid voluntas ex sese agat, in conuersione hominis ad Deum. Ac quia constat motus & actiones voluntatis initium sumere à cogitatione seu intellectu, vnde versus est: Quod latet ignotum est, ignoti nulla cupido: satis valide demonstratum esset, prorsus nullas esse voluntatis vires ad bonum, vbi menti omnem salutis intellectum detraxissemus. Verum hoc effectus erit ad frangendam superbam Synergiæ cervicem, vt speciatim ostendamus, quam sit vtraq; facultas & tota anima eneruis inepta, & ex sese rebellis erga sui conuersionem.

I. Argum: Vniuersa itaq; sacra scriptura testatur,
mentem humanā non solum ignaram esse Dei, & omnium
quæ sunt spiritus, & ad æternam perducunt salutē, verum
etiam adeo oppressam tenebris, & cecitate, & destitutam
omni facultate ea inuestigandī, vt ei sit impossibile etiam si
id in æternū summa contentione conetur, vel vnū apicem
de rebus spiritalib; & ad salutē pertinentibus vere intel-
ligere: quin potius vt Simonides fassus est, quo diutius in-
quirat, quo minus intelligit, vel vt Prosper ait: Quanto
plus graditur, tanto lōginquiū errat Estq; hæc menti ag-
nata cecitas talis, vt nec ipsam legis sapientiā vere, & ius-
dicio spiritali intelligat. Non videt quis & qualis sit ve-
rus Deus, neq; villo conamine eum inuestigare potest,
neq; intelligit quod sit Dei iudiciū, de peccato & iustit-
iā. Videt ratio esse aliquod discrimen honestorum &
turpiū: At salus æterna requirit spiritalē legis per-
spicientiam. A qua tantum abest ratio, vt si ei lex diui-
na spiritaliter explicetur, non secus eam, quam extre-
mam stultitiā & barbariē excretur. Cum enim au-
dit ratio tres esse diuinas personas, Patrem, Filium & Spi-
ritum sanctum, atq; has reuera distinctas personas esse
vnā simplicissimā essentiam: Cum audit propter vni-
us hominis delictum totum genus humanum factum esse
obnoxium æternæ damnationi, leuissimam ^{et talis ap me} ~~et talis ap me~~
ferri ignem æternum, nihil putat stolidius fingi posse.
Atq; ab hac sapientiā tam procul distat mens, cum ra-
men ad eius normam condita sit, & radij eius in prima
creatione in hominis mentem transfusi sint. At in infin-
tum remotior est à mente humana sapientiā in Euange-
lio reuelata, iuxta quam conuersionem fieri necesse est.
Hanc ne Angelis quidem ostendit Deus in creatione, sed

sed suae eam maiestati reseruauit. Itaque licet integra
esset & illaesa hominis natura, nihil tamen de luce Euan-
gelij ex sese perciperet. Quanto minus poterit mens
oppressa tenebris & excœcata, quidquam percipere, vel
cogitare ex sese, de illo sublimi & arcano maiestatis di-
uinae consilio?

Nec vero hic cogitet quisquam, ignotam quidem
esse homini Euangelij doctrinam, nisi diuinitus reuele-
tur: at si in prædicatione uerbi beneficia mediato-
ris proponantur, ut mentis ea cognosci posse. Adeo
enim omnis vis intelligendi spiritualia adempta est
animæ, ut licet beneficia regni Christi splendidissi-
ma orationis luce exponantur, uberrima uerborum
copia suauiter offerantur, singulari dexteritate & ma-
gno zelo proponantur, siue per Apostolos, siue per
eloquentissimos Prophetas, siue uoce filij Dei: tamen
nisi intrinsecus aperuerit mentis oculos & cordis au-
res Spiritus sanctus, & innatam stulticiam abstulerit,
nec intelligit diuinas promissiones, nec ut propius con-
sideret attendit homo. Quam mentis cœcitatem
ubi perspicuis Scripturæ testimonijs demonstraueri-
mus, inficiari nemo poterit, nullam prorsus esse men-
tis in conuersione animæ *ουρανογενεσ*. Iohannes 1. & 3.
Cap: totum genus humanum adpellat tenebras: So-
lus uero filium Dei lucem. Constat autem loqui Euan-
gelistam de luce monstrante salutis uiam. Et diserte ad-
dit: Lux in tenebris lucet, Et tenebræ eam non ad-
prehenderunt. Eodem modo & Zacharias loquitur.
Lucæ 1. Visitauit nos oriens ex alto, ut illucescat his qui
in tenebris & umbra mortis sedent. Iesæ 9. Populus
qui

qui sedet in tenebris vidit lucem magnam. Col : 1. Qui eripuit nos ex potestate tenebrarum. Quum igitur tota hominis sapientia, non aliter quam tenebræ à Deo dantur, quid possunt hæ tenebræ cooperari vt noua lux menti adfulgeat ?

St quis putet esse aliquid obscuritatis in locutione figurata audiatur plana vox Pauli. 1. Corint : 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim sunt ei : Et non potest cognoscere, quia spiritualiter disjudicantur. Non solum noticiam, verum etiam facultatem spiritualia intelligendi & percipiendi ei demit. Item 1. Corinth : 2. Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, neq; in cor hominis ascenderunt, ea præparauit Deus his qui diligunt eum. Ergo vniuersa regni Christi beneficia prorsus remota sunt à sensibus humanis, 1. Corint : 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum : scriptum est enim, Qui comprehendit sapientes in malicia sua. Et rursus : Nouit Dominus cogitationes sapientum quod sint vanæ, id est, Cum ratio persuadet sibi se sapientissima de Deo cogitare, inquirit quis sit Deus, conatur scrutari eius voluntatem, & cultu ipsum placare, tum stultissime hallucinatur, 2. Corinth : 3. Non sumus idonei ex nobis ipsis ad cogitandum aliquid tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Atq; hic Paulus iam renatus, possidens primitias Spiritus sancti, tam humilem edit confessionem : Quanto magis necesse est idem de homine non renato, submerso adhuc in tenebris, fateri ?

Huc & illa testimonia pertinent. Psal : 53. Dixit insipiens in corde suo non est Deus : Deus de cælo, prospexit.

spexit super filios hominum, vt videat an sit intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt simul inutiliter facti sunt. Grauisissimum est hoc testimonium. Nam ipse Deus fatetur se de cœlo considerasse genus humanum, & neminem inuentum qui intelligat Deum. Ac potius labi homines in eum furorem vt statuam non esse Deum; licet eius vestigia ante oculos videant, Psal: 116. Dixi in consternatione mea: Omnis homo mendax, id est, omnium hominum cogitationes de Deo & salute æterna, nihil sunt nisi mendacia & errores.

Adhæc clarissima testimonia, quæ nihil nisi tenebras, cœcitatem & mendacia tribuunt humanæ menti in rebus diuinis, addantur & fulmina illa filij Dei, quæ plane prosternunt totam rationis arrogantiam non agnoscentis suam caliginem. *Matth: 11. Nemo nouit patrem, nisi filius; Et cui filius voluerit reuelare. Iohan: 14. Nemo venit ad patrem, nisi per me, Iohan: 1. Nemo Deum vidit vnquam, Iohan: 9. In iudicium veni in hunc mundum, vt qui cœci sunt videant, & videntes cœci fiant.* Hæc clarissima testimonia, euidenter docent, mentem humanam quo ad spiritualem Dei, & salutis cognitionem talpa atq; Leberide cœciorem esse. Vnde igitur vis illa liberi arbitrij, quæ operam suam in hominis conuersione Spiritui sancto coniungere, arroganter prædicatur, ordietur? Cum non solum omni luce sit destituta, verum etiam ipsa facultate videndi orbata, atq; insuper stultitia, qua lucem spiritus in verbo oblatam auerfetur referta sit.

Si quis hic dicat, At Spiritu sancto mentem illustrante, an non tum homo sua cogitatione Deum & promissio

missionem intelligit : ei respondeo, mentem in conuersione, omnino intelligere & intueri Dei clementem voluntatem : Verum vnde hæc noua facultas & noua lux in mente sua origine cæca, tenebrosa, mendaci existat : Vtrum ex reliquijs innatæ lucis, an vero ex sola Spiritus sancti operatione, quaritur.

Hactenus citata testimonia reuincunt, ne tenuissimam quidem scintillam, ex mente ostendi posse : Quod vero Spiritus sanctus eius sit author, infinitis docetur dictis scripturæ. Iesâ : 54. Iohan : 6. Et erunt omnes docti à Domino. 2. Corinth : 4. Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ, &c. Confert Paulus cordis nostri illustrationem cum prima creatione lucis. Vt enim dicente Deo conditore fiat lux : mox orta est lux in tenebris occupantibus terram : sic in reparatione animæ per Spiritum sanctum creat nouæ agnitionis sui radios in hominis mente. Ephe : 1. mentionem vestri facio in precibus meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi & pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in cognitione ipsius, oculos mentis vestræ illuminatos, vt sciatis quæ sit spes vocationis vestræ, Psal : 34. Domine in lumine tuo videbimus lumen.

Ac ne quis cauilletur præcipuas partes hic agere Spiritum sanctum, non tamen nihil agere rationem : Christus ex antithesi rationem prorsus excludit & soli Deo hoc munus tribuit. Matthæi 16. Caro & sanguis, hoc tibi non reuelarunt, sed Pater meus qui in cælis est : Carnem & sanguinem adpellat totum hominem atq;

atq; supremas animæ vires. Deut : 29. Nondum vobis
dedit Dominus cor intelligens, & oculos videntes, &
aures audientes vsq; in præsentem diem. Jerem : 24. Et
dabo eis cor vt sciant me, quia ego sum Dominus. 1. Co-
rinth : 12. Nemo potest Iesum dicere Dominum, nisi in
spiritu. Atq; hinc est quod passim in Prophetis Spiritus
sanctus adpellatur spiritus sapientiæ & scientiæ, quia per
ipsum pater docet nostras mentes. Ex his iam manife-
stum est prorsus nullam esse mentis in conuersione ho-
minis Synergiam seu cooperationem : Probauimus enim
totam rationem nihil nisi caliginem & tenebras esse, &
quidquid gignit ratio ex sese nihil nisi mendacium esse,
& rem a Deo damnatam : Vnde Moïses inquit, Omne
figmentum & cogitationem cordis humani malam esse.
Nisi igitur quis eo vesaniæ deueniat, vt fingat mendacia
cooperari in efficienda hominis salute, certe fatendum est
hominis hic nullam inueniri Synergiam. Deinde ostens-
sum est, solius Dei beneficio aperiri mentis oculos, vt Lu-
cas de Lydia scribit. Act : 16. Et aperuit Dominus cor
Lydiæ, vt attenderet quæ dicebantur. Et Paulus pro
Colossensibus orat, vt impleantur cognitione voluntatis
Dei, in omni sapientia & intelligentia spirituali. Ergo
hinc cum exclusa sit prorsus superba Synergia, videas-
mus nunc an locum aliquem obtineat in voluntatis
conuersione.

II. Argum : Vt in mente prorsus nihil lucis est res-
liquum, quo intelligere possit ex sese bona regni Christi :
Ita nec in voluntate prorsus nulla restat facultas vel *prop-*
ositi, qua sese vel ad gratiam adplicare, vel eam ex-
petere, vel ei annuere, & adsentiri, vel ad eam sese ex-
tendes

Iere: 17.

tendere vel leuissimo motu inclinare possit: totum vero id quod voluntas vult, & accipit salutem ostensam à spiritu, solius Spiritus sancti est opus. Hoc ipsum è scripturis sacris conuincere non est magni laboris. Nam Prophetæ passim ita describunt hominis cor: hac vero adpellatione & mentem & voluntatē, & totam animæ vim comprehendere dubium non est: vt adfirmant esse, in circumcisum, intractabile, lapideum, quauis incude & quouis adamante durius. Qua increpatione quid aliud voluerunt Prophetæ, quam vt indicarent, adeo auersam & aduersam Deo esse hominis voluntatem, vt nulla ratione ad Deum reduci posset, nisi ab ipso prorsus immutaretur. Iesâ: inquit 48. Sciui quia durus es tu: Et neruus ferreus ceruix tua: Et frons tua ærea. Ierem: 6. Et erubescere nescierunt. Ezech: 11. & 36. Et auferam cor lapideum de carne vestra: & dabo vobis cor carneum. Ieremias vero testatur huic lapideo, peruerso & distorto cordi ac voluntati hominis, non solum leuiter inspersam seu instillatam esse maliciam, sed multo magis stylo ferreo & vngue adamantino insculptum esse peccatum, vt non possit nisi ab ipso spiritu eradi.

Quomodo igitur hæc tanta duricies ex sese molelescet? Si enim vel pusillo nutu ex sese adsentitur motibus Spiritus sancti, iam non tota voluntas lapidea, sed pars eius aliqua non solum carnea, sed & spiritalis erit. Est enim quiddam spirituale, annuere gratiæ, adsentiri verbo & præeuntem spiritum vltro comitari. Negari certe non potest idcirco vocari cor hominis lapideum, quod ex sese hanc mollitiem inclinandi sese ad Deum non habeat, vt Augustinus testatur: Ipsum cor lapideum non

non significat nisi durissimam voluntatem, & aduersus Deum omnino inflexibile est: Ideoq; Deus per Ezechielem promittit se daturum spiritum, qui hanc incude durio- *De grat: & lib: arbit:*
riorem voluntatem emolliat, & legem Dei ei inscribat. Imo tantum abest vt hæc ænea voluntas præbeat se tractabilem spiritui, vt hoc vnum agat, vt sese aduersus Deum induret, & peccati vinculis sese fortius constringat.

Huic adfines est quod Paulus 2. Cor: 3. voluntatem hominis non renati confert non tantum vacuæ Chartæ, in qua nihil sit scriptum, verum etiam tabulæ lapideæ, in quam per prædicationem Euangelij agnitio Dei scribi nequeat, nisi prius per Spiritum sanctum voluntas ipsa mutetur & ex lapidea fiat carnalis, id est, flexibilis & idonea ad recipiendos motus spirituales. Excipiet hic forsitan aliquis, tantum Iudaici populi duriciem & refractarium animum accusari à Prophetis: Is vero rursus expendat quod si in Israelitis, qui fuerunt ex sanctissimis patribus orti, qui erant semen benedictum, populus & peccatum Dei, sacerdotale regnum, gens sancta, &c: Si in his fuit cor lapideum & frons ænea, quæ nesciuerit erubescere, quanto magis hoc de gentibus ac toto genere humano est fatendum? Nec obscure ostendit Prophetæ se de omnibus loqui, qui per Spiritum sanctum ad Deum sint conuertendi.

III. Argum: Verum nequis suspicetur minus esse authoritatis in hac figurata locutione, quod cor dicitur lapideum, mens cœca, frons ænea, ceruix ferrea, &c. magis proprias locutiones Prophetarum expendamus. Non diffitebuntur Synergia patroni, ad sensum voluntatis

tatis vel nutum, quo accipitur gratia, vel inclinatio fit ad eam; esse quiddam congruens diuinæ voluntati, & non esse peccatum. Si enim est peccatum iam nihil iuuat conuersionem ad salutem. Si vero non est peccatum, concludo non oriri hoc bonum ab homine veteri, non renato, neq; à libero eius arbitrio.

Pfal: 51.
Iohan: 8.
Ephe: 2. Vniuersa enim scriptura testatur, totum hominem nihil esse nisi peccatum, semen Satanæ, & filium iræ Dei. Ita vt recte dixerit Chrysoſtomus: Omnis homo non solum naturaliter est peccator, sed totus est peccatum. Et Ierem: inquit: Cor hominis peruersum, ærumnosum & inscrutabile, Gene: 8. Omne figmentum cordis humani, est malum omni tempore, *Pſalm: 51.* Tibi tantum sum peccatum. Hæc enim sententia non hyperbolice sed verissime in versu est reddita,

Ante tuos oculos nil nisi culpa sumus.

Iohannis 3. Quidquid ex carne natum est, caro est, *Iohan: 6.* Caro non prodest quidquam: Spiritus est qui viuificat. Hæc testimonia euincunt non solum partem aliquam hominis peccato labefactatam, vel infectam esse, sed totum hominem ita perſusum & occupatum peccati lepra, vt nulla eius portio ab hac peste sit immunis: atq; ideo nihil prorsus ab homine proficisci posse, quod non erosum, contagio infectum & peccato sit maculatum. Quid posset dici disertius quam illud: Quidquid ex carne nascitur caro est. Ergo si adſensus vel nutus ille spontaneus ex vi liberi arbitrii

bitrij proficiscitur, certe ex carne est natus. Caro enim totum significat hominem absq; renascentia. Si vero ad sensum ex spiritu esse fateris, ergo nihil agit liberum arbitrium in sui conuersione.

Ac fingatur quiddam leuissimum quod faciat ad receptionem gratiæ, quamprimum id libero arbitrio seu veteri hominis voluntati adsignaueris, iam damnaueris. Quidquid enim non est ex fide, est peccatum. Roma: 14. Si quis ergo fingat inesse voluntati vim ex sese ad sentiendi mouenti Spiritui sancto: quid aliud agit quam quod auctoritatem dicti Paulini eleuat: Initium enim fidei est hic ad sensus, qui non potest peccatis, nisi absurdissime annumerari: ex quo patet hunc ad sensum exoriri non posse ab homine nil nisi peccatum ex sese gignente, sed à Spiritu sancto donari, & accendi. Non sine causa inquit filius Dei: Arbor mala non fert bonos fructus. Ergo cum tota hominis natura sit putrida & pessima arbor, certe ex sese hunc nobilem fructum spritualis ad sensus producere nequit.

IIII. Argum: Non sunt hyperbolicæ figuræ, sed potius grauissimæ quærelæ de miserijs humanæ naturæ: quod tantis verborum fulminibus testantur Prophætæ, genus humanum venundatum esse sub peccato. Roma: 7. Iesaiæ 52. Hominem esse mancipium & deuinctum seruum peccati. Iohan: 8. Roma: 6. ac sub tyrannide peccati, mortis & Satani, quo ad vniuersas vires eius, adeo captum & adamantinis vinculis constrictum esse, vt nihil cogitare, nihil expe-

tere, nihil velle, nihil conari possit, nisi quod ad interitum ferat. Psal : 126. Conuerte Domine captiuitatem nostram, Psal : 14. Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis sue, exultabit Iacob. Iesa : 61. Vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis liberationem & clausis apertionem. Iesa : 49. Psal : 68. Ephe : 4. Captiuam duxit captiuitatem. Gal : 3. Rom : 11. Conclulit Deus omnia sub incredulitatem.

Hæ acerrimæ ac vehementissimæ conciones Prophetarum & Apostolorum, quibus adserunt totam hominis naturam carcere peccati captiuam teneri, & Domino Satanae esse subiectam, quomodo constabunt, si alia qua est vis reliqua in homine, qua sese ad gratiam adplicare & peccati seruitutem excutere potest? quid aliud erunt illa tristissima pondera verborum, quam inania teraricula, falsæ quærelæ, hyperbolicæ, & ineptæ exaggerationes? Si enim in hominis est potestate, vt vel adfentiendo verbo restituatur libertati, vel respuendo oblatam gratiam hæreat in sordibus peccati, falso adferitur, quod sit peccati mancipium: quodq; mens & voluntas eius ita sint obligata, vt nihil nisi malum intelligere & velle possint. Cur igitur inquit filius Dei? Si vos liberauerit, vere liberi eritis: Si filius vos non liberauerit, moriemini in peccatis vestris: Non agit hic tantum de liberatione à morte & ab ira Dei, sed potissimum de liberatione à seruitute peccati. Hanc dicit illis non contingere nisi per ipsum. Nulla igitur libertas est voluntatis ex sese à peccato discedendi, & gratiæ adfentiendi.

Necq; fingendum est, tenues quosdam igniculos late

tere inter cineres imaginis Dei in homine, qui si excitentur, aliquid agant. Si enim vel tenuissima facultas tribuatur libero arbitrio, iam necesse erit in homine poni causam, quæ fideles à reprobis discernit. Atque ita penes hominem erit excutere peccati Dominum, vel sub eo hærrere. Qualis vero illa est seruitus quam per te possis amolari, modo admonearis & exciteris. At longe aliter de miseris generis humani concionantur Prophetæ.

In singulis dictis Prophetis & Apostolicis utpote diuinis oraculis grauisima verborum pondera sunt expendenda. Gal : 3. Sed conclusit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur creditibus. Antequam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in fidem quæ reuelanda erat. Scriptura inquit conclusit, id est, Non solum præmitur hominum natura mortis imperio, & tyrannide Satanæ, non solum accusatur propria conscientia iudicio, sed diuina accedit auctoritas, quæ nullo prætextu refutari, nulla ratione respui, vel euitari potest : Nam seuera & immota sententia legis, plus quam adamantinis vinculis constringit hominem sub maledicto : adeo ut nullius creaturæ viribus hic carcer effringi possit : Siquidem Dei veritas est æterna.

Concludit autem scriptura non solum omnes homines, tam Iudæos quam Gentes, sed OMNIA sub peccatum, id est, vniuersas humanæ naturæ vires, cum mentem, tum voluntatem, totamque animæ vim, & omnes cordis motus : quidquid ab ipso *ἡγεμονικῶ* proficiscitur omnes cogitationes, consilia, ad sensus, nutus, conatus, desideria, studia, inclinationes, officia, adfectus & quidquid tandem

tandem in homine existit, id totum est vincitum atq; con-
strictum iudicio & accusatione legis : idq; sub peccatum,
id est, talis est hæc miserrima captiuitas, vt homo nihil
possit nisi peccare : Mens nihil intelligit nisi errores de
Deo & mendacia : Voluntas est Satanæ mancipium,
prorsus alienum à lege Dei. Nec potest voluntas aliud vel
expetere, vel adprobare, vel velle, vel conari, vel tenuisse
simo desiderio optare, quam peccatum. Vnde & Paulus
inquit, 2. Timot : 2. Non conuersos teneri captiuos laque-
is Diaboli, ad ipsius voluntatem. Quomodo igitur ex
hoc carcere sese subducet mille catenis vincta Syner-
gia : quomodo Dominum peccati excutiet : quomodo
sese in libertatem vindicabit miserrima voluntas, quæ
non solum morti, peccato, & Satanæ seruit : Et insuper
premitur legis maledictione & ira Dei : verum etiam vol-
untarie & sponte seruit peccato, & hoc Domino gau-
det : Ergo vt vere liberetur homo, non est satis offerri
ipsi salutem, & excitari quodammodo, sed postquam om-
nes peccati & Satanæ laquei sunt rupti, ipsi quoq; volun-
tati talis ^{deum} per Spiritum sanctum est inspiranda, qua
velit sui liberationem, & restitutionem. Adco pro-
sus nihil agit ex sese seruum hominis arbitrium in con-
uersione : sed totum est donum & opus filij Dei media-
toris, qui captiuam ducit captiuitatem, Ephe : 4. ac tan-
quam tortis gigas eripit forti & armato hosti sua arma,
quibus confidebat, Luc : 11.

V. Argum : Ad fine est huic argumento, sed alia
quanto validius, quod Prophetæ & Apostoli testantur
hominem in hac deprauatione, à natura non solum in
castris peccati, vt captiuum versari : verum etiam hor-
stili

stili esse animo aduersus Deum & eius legem. Nihil profecto tristius de hominis natura dici potest: Est ea condita ad imaginem Dei, vt Deum diligeret, & omnibus rebus conditis anteferet: sed adeo destructa & peccato occupata est, vt odio Dei ardeat, & omnibus virtutibus ei aduersetur, nihil intelligat, nihil velit, nec conetur nisi quo prouocet eius iram.

Nec vero vnā aliquam partem hominis tanquam inimicā Deo accusat scriptura, sed totum hominem dicit esse hostem Dei, & præcipuas eius vires ^{θεομαχίας} ^{θεόρ.} Roma: 8. τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔστι ἐχθρὰ εἰς τὸν θεόν. Sensus carnis est inimicitia aduersus Deum. ^{θεόρ.} τὸ φρόνημα, nominat Paulus præcipuam vim animæ, vnde dicitur, τὸ ἡγεμονικόν, τὸν λόγον, καὶ τὴν δυνάμιν, id est, rationem & appetitum. Et quidquid hinc proficiscitur, vt cogitationes, doctrinam, studia, consilia, voluntates, adfectus & actiones, Hæc omnia dicit esse inimicitiam aduersus Deum, quæ grauissima accusatio quid aliud prorsus furere aduersus Deum. Somniant quidem Philosophi restare aliquam lucem in mente, quæ nos ad optima hortetur, vt ille inquit: ὁ λόγος πρὸς τὰ ἄριστα προκαλεῖ. Verum Spiritus sanctus & propius nouit nostram miseriam, & maioris est authoritatis in Ecclesia Dei. Tolleri posset sententia in vitæ ciuili administratione: Sed vbi ad religionem est peruentum, hic nihil nisi odium & inimicitia aduersus Deum est in homine. Ad dicit Paulus declarationem: quia legi Dei non subdatur, ac nec potest quidem. Quomodo posset Paulus magis exuere hominem omni facultate liberī arbitrii? Dicit hominem eiusmodi esse hostem, vt sua mente et voluntate non subdas

subdatur legi diuinæ. Ergo hoc vnum quærit & agit ho-
mo quod sapientiæ diuinæ, & suæ salutis est aduersum.
Cumq; adserit sensum carnis, id est, carnalem & non rea-
natam hominis voluntatem non posse subdi legi diuinæ,
conuincit prorsus nihil boni, nullum ad sensum vel natura-
tum ex ipsa voluntate exurgere, licet moueatur, excite-
tur, moueatur.

Attendant vero hic Synergia e mentitæ admirator
ineptus, si voluntas talis hostis est Dei à natura, vt ab ipsa
sa lege Dei prorsus abhorreat, ad quam tamen est con-
dita, quanto magis aduersaria erit sublimi & arcanae do-
ctrinae Euangelij, quæ multo remotior est ab ingenio hu-
mano quam lex diuina. Non igitur minus absurde age-
re & cooperari, quam si contenderes ex odio Dei sponte
nasci amorem erga Deum: & hominem furentem ex sese
sobria & salutaria concipere consilia. Ergo testimonia
quæ adfirmant hominem à natura ardere odio Dei obe-
seruentur. Roma: 5. Cum hostes essemus, Deo reconcilia-
ti sumus per mortem filij sui, Iohan: 8. Vos ex patre
Diabolo estis, Iohan: 3. Qui facit peccatum ex Diabolo
est. Ephe: 2. Abolens inimicitiam in sese. Iacob: 4.
Amicitia mundi est inimicitia aduersus Deum.

Hæc cum manifesta ac certa sint nulla Sophistica
eludi possunt. Si enim totum hominis cor odio & inimici-
tiam aduersus Deum refertum est, non potest in eo vlla
vel inclinatio vel flexus existere naturæ bono, quo sese
adplicet ad Deum. Atq; hinc æstimari potest qualis sit
illa sycophantia patronum Synergia, cum vociferantur,
fingerentur.

fingere nos, quod Deus conuertat hominum voluntates
 obluantantes, inuitas, & repugnantes. Cum enim fiat con-
 uersio, iam necesse est accendi in homine consensum, &
 voluntatem accipientem beneficia oblata. Si tota volun-
 tas obluantaretur perpetuo iam nulla fieret conuersio.
 Verum hic scinditur voluntas vel potius totus homo in
 duas partes : in veterem & nouam creaturam.

Vetus homo sui semper est similis, delectatur pec-
 cato, resistit spiritui, & concupiscit aduersus eum. Non
 solum igitur ante conuersionem totus homo hostiliter
 Deo repugnat : verum etiam in ipsa conuersione, quia
 de veteri homine manent reliquiae, existit quaedam re-
 pugnantia aduersus spiritum : Ex qua lucta illa acris &
 ciuile illud bellum in homine renato existit. Et quan-
 quam in homine renato quotidie magis premitur, reseca-
 tur, atteritur & enecatur vetus Adam : tamen quia stir-
 pitus non euellitur ante mortem, in qua reliquiae absor-
 bentur : perpetuo manet in homine renato & ad Deum
 conuerso, aliqua obluantatio siue repugnantia. Qua de
 causa Paulus hortatur, vt spiritu actiones carnis mortifi-
 cemus, Roma : 8. vtq; spiritu aduersus carnis desideria
 pugnemus, Gal : 6.

Iam vides qualis sit Sycophantia, quod quaeritur an
 statuamus hominem repugnantem conuerti. Quatenus
 enim conuertitur non repugnat, sed plane vult & accipit
 liberationem. Quod vero ad veteris hominis originem
& reliquias attinet, illae obsistunt & Spiritui sancto, &
 nouo spiritui creato. Recte dicit August : Deum & *De bono
 per seuer :*
 auerfas, & aduersas ad se conuertere voluntates. Item, *per seuer :*

Ad Bonif: cont: duas Epist: Pel: ad Boni: lib: 4. Oramus ergo
lib: 4. non solum pro nolentibus, verum etiam pro repugnantibus & oppugnantibus. Quid ergo petimus, nisi vt fiant ex nolentibus, volentes, ex repugnantibus consentientes, ex oppugnantibus amantes. Trahit igitur Deus nolentem: sed non vt relinquat in eo prorsus oblucentem voluntatem, sed ex nolente facit volentem, dum in eo efficit bonum velle: Quod nisi daret Deus perpetuo maneret totus homo acerbus Dei & suæ salutis hostis. Repudiandum est Chrysofomi dictum, quod toties repetit: Trahit Deus sed volentem trahit. Certum est enim quod Chrysofomus intelligat voluntatem sua sponte ex sese comitantem. Potius ita trahit Deus, vt ex nolente volentem faciat, atq; ipsum velle salutem instillet. Ac tum quidem cum dedit hanc facultatem trahit omnino volentem & cum libertate spiritus sequentem. Verum ea voluntas pedissequa non est ex arbitrio, quod seruum potius quam liberum est, sed ex operatione Spiritus sancti.

VI. Argum: Adde quod vniuersa scriptura Prophetica docet hominem non solum labe peccati adpersum: nec tantum vires eius labefactatas, & conuulsas: sed plane mortuum & in peccatis extinctum esse. Hoc sane omnium est efficacissimum argumentum ad proterendum falso nominatum liberum arbitrium, & ad enecandam superbam Synergiam. Nemo adeo delirus est vt credat ex mortuo cadauere oriri aliquam actionem, vel creaturam extinctam sponte sua reuiuiscere. At omnes Prophetæ clamitant emortuum esse liberum arbitrium, totum hominem prorsus carere vita spirituali. Nihil itaq; absur-

absurdius dici potest, quam in conuersione hominis, in qua retrahitur ex infernis & viuificatur, esse quandam hominis cooperationem. Hic enim non solum creaturæ, verum etiam emortuo cadaueri tribuitur, opus viuificationis, quod solius omnipotentis Dei munus est.

Aut igitur ostendendum est hominem non esse penitus mortuum, sed tantum vulneratum? Aut fatendum prorsus nullam esse voluntatis in conuersione actionem. Satis notum est non agi hic de vita corporali, vel animali: sed de æterna & spiritali, qua anima cum Deo uiuit. Nec iuuat patronos Synergiæ quod discernunt inter mortem Diaboli, & animæ. Ex eo enim quod constat animam prorsus mortuam in peccatis, & omni vita spiritali carere, concluditur fortissimè, nihil omnino cooperari uoluntatem ex sese, in conuersione & viuificatione sui, sed merum esse subiectum patiens, quod refingitur & reformatur per spiritum.

Testimonia de morte hominis in promptu sunt, Gene: 3. morte morieris. 1. Cor: 15. Quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Ephes: 2. Cum peccatis mortui essemus viuificauit nos cum Christo. Coloss: 2. Vos existentes mortuos in peccatis, & in præputio carnis uestras viuificauit cum Christo. Iohan: 6. Nisi comederitis carnem filij hominis non habetis uitam in uobis. Luc: 9. Sinite mortuos sepelire mortuos. Ioh: 3. Qui non credit in filium non uidebit uitam. Hæc perspicua testimonia cum infringi nequeant, satis clarescitur, nullas partes tribui posse uoluntati in conuersione. Quid enim ageret? quomodo uel leuissimo nutu adfuerit? quomodo sese inclinabit ad gratiam emortua et cadaue

rosa voluntas, omnis vitæ prorsus expers? Nisi vos Filius liberauerit, inquit Christus, Iohan: 8. moriemini in peccatis vestris. Ergo labi nouit consurgere nescit voluntas. Certe motus & vitæ signum est vel pusillus ad sensus, seu leuiculus nutus, quo adprobatur vel accipitur gratia. Frustra igitur hæc actio queritur in emortua hominis anima, & protrito libero arbitrio. Quin potius agnoscimus æterni patris beneficentiam, qua nos propter vnigenitum filium per Spiritum sanctum in vitam res uocat, & nouam dat facultatem voluntati, qua bonum in promissione gratiæ oblatum velit & accipiat.

VII. Argum: Atq; hinc est quod Propheta & Apostoli hominis conuersionem & renouationem, de quibus nunc coniunctim agimus, adpellant Regenerationem, nouam creationem, viuificationem, transformationem: quo loquendi modo docent conuerti & reparari hominem non vi aliqua liberi arbitrii, sed solius Dei omnipotentia, & immensa virtute. Nemo adeo delirat, vt cogitet eum qui nascitur aliquid præstare ad sui generationem, cum ne ad sensus quidem eius ad hoc requiratur: imo cogitare nequit nili cum natus est. Quæ igitur absurditas est, ad hominis regenerationem oportere ipsius hominis accedere consensum: An putandum est minus quiddam esse regenerationem, quam opus generatiõis? An non per illam vita tribuitur in æternum duratura, per hanc vero fluxa & mox peritura vita datur? Vt igitur generatio respectu hominis qui nascitur mera est passio: Sic qui conuertitur tantum patiens est subiectum, absq; omni sui actione, ex sese oriente. Qui vero regenerat hominem spiritus est, Iohan: 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua

aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei. Tit : 3. Sed secundum misericordiam suam saluauit nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. 1. Pet : 1 Renati non ex corruptibili semine, sed incorruptibili, per sermonem iuuentem Dei, & manentem in secula.

In hanc sententiam Dauid nostram conuersionem adpellat creationem. Psal : 51. Cor mundum crea in me Deus. Et Paulus 2. Corinth : 5. Si quis est in Christo, hic est noua creatura, Gal : 6. In Christo Iesu neq; præputium, neq; circumcisio ualet, sed noua creatura. Iesa : 66. Sicuti nouum coelum quod creo, sic semen uestrum. Quid igitur aliud moliuntur defensores liberi arbitrij, quam quod amplissima opera creationis, quæ solius Dei sunt uanissimo idolo, nimirum emortuæ uoluntati, adscribere tentant? Ipsa nos creatio prima posset ac deberet admonere, ne quam Synergiam in hominis regeneratione fingeremus. Credo neminem diffiteri totum creationis opus solius Dei esse, absq; nostra cooperatione. Condidit nos Deus ex terra, inspirauit animam, accendit uitam, infudit menti lucem, formauit uoluntatem, & donauit liberam *περὸν βίαιον*. Nihil hic nobis uindicare possumus, nihil adiuuimus Deum ut fieremus. Iam promulgato Euangelio noua salus & uita patefcit, prorsus noua ratio ad Deum perueniendi monstratur: Ergo solius Dei est, ut nouos hic fingat nos homines, præsertim deprauatos peccato, instillet nouam menti lucem, reformet atq; refingat uoluntatem, ut sit huius nouæ salutis capax. Non enim minus admirandum est hoc opus reparationis, quam primæ creationis.

Recte igitur Lutherus inquit: Sicut homo ante De seruo quam arbit:

quam creatur, vt sit homo, nihil facit aut conatur vt sit creatura: Deinde factus & creatus nihil facit aut conatur, quo perseueret creatura; sed vtrumq; fit sola voluntate omnipotentis virtutis & bonitatis Dei, nos sine nobis creantis, & conseruantis: Sic homo antequam renouetur in nouam creaturam regni spiritus nihil facit, nihil conatur, quo pareatur ad eam renouationem & regnum. Deinde recreatus nihil conatur quo perseueret in eo regno: sed vtrumq; facit solus spiritus in nobis, nos sine nobis recreans & conseruans recreatos. Huic sententia congruit illud August: Tunc ergo efficitur vere liberi cum Deus nos fingit, id est, format & creat, non vt homines, quod iam fecit, sed vt boni homines simus, quod nunc gratia sua facit, vt simus in Christo Iesu noua creatura.

Enchrid:
ad Lau=
rent:

Ac nisi esset hæc conuersionis nostræ ratio, non ad modum concinne à Prophetis & Apostolis istæ similitudines vsurparentur, in quibus nos luto Deum figulo comparant. Iesa: 64. Et nunc Domine tu pater noster es, nos lutum tu figulus. Ierem: 18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Et ne quis cauilletur hanc similitudinem alio respicere, Patrus eam, Roma: 9. huic disputationi accommodat. In Osea, inquit Dominus: Propter hoc dolauit eos in Prophetis, & occidi eos in verbis oris mei: qua voce hominem non reatum trunco confert, qui vt in statuam formetur nihil præstare potest. Est quidem magna dissimilitudo hic: non enim absq; motu est homo vt lutum vel truncus, sed tamen hoc docet hæc comparatio nullam esse veteris hominis actionem,

nem, quæ eius conuersionem promoueat. Imo tanto peior est homo trunco, quod non solum non adiuuat sui reformationem, verum etiam quantum in se est oblectatur spiritui antequam conuertatur. Ideoq; Propheta non contentus voce (Dolui) addit occidi eos in verbis oris mei; Vt ostendat oportere auferri prorsus verem & peccato infectam naturam.

VIII. Argum: Si quis veretur ne quid sit obscuritatis in his comparationibus, is planissimas ac discretissimas Prophetarum conciones expendat, in quibus demonstratur fidem, quæ vnicum est instrumentum, quo coram Deo iustificamur & spiritum viuificantem accipimus, solus Dei esse donum & opus, absq; nostræ voluntatis Synergia. Est enim fides agnitio veri Dei & intellectus diuinæ voluntatis in Euangelio patefactæ, & simul ad sensus ac fiducia qua voluntas accipit remissionem peccatorum, imputationem iustitiæ, Spiritum sanctum, viuificationem, & vitæ aternæ hæreditatem donata gratis ex misericordia Dei propter mediatorem filium Dei Iesum Christum.

Hæc igitur fides quæ est præcipua pars conuersionis, & regenerationis instrumentum nostri respectu, si est solius Dei opus, hominè ex vi liberi arbitrij nihil ad eam conferente, sequitur hominem in sui conuersione nihil cooperari. Quod vero solius Spiritus sancti sit munus dicta illa docent, Ephes; 2. Gratia saluati estis, per fidem; idq; non ex vobis, Dei vero donum est, id est, Non solum gratuito nobis confertur remissio peccatorū & salus, sed & fides per quam adprehendimus salutem, non est ex nostris viribus, sed Dei donum,

num, non ex operibus ne quis gloriatur. Phil : 1. Confido quod qui inceperit in vobis opus bonum, idem & perficiet vsq; in diem Iesu Christi. Pil : 1. Quia vobis datum est per Christum, vt non solum credatis in ipsum, sed & pro ipso patiamini. Phil : 2. Deus est qui operatur in vobis & velle & operari, pro bona voluntate, ad Hab : 12. Respicientes ad ducem & consumatorem nostræ fidei Iesum.

Quæ cum manifesta sint, inficiari nemo potest totam nostram conuersionem à solo Deo proficisci, nihil ad eam operante nostra voluntate ex sese. Si enim fingatur leuiculus quendam vel nutum, vel inclinationem, vel adsensum, vel desiderium concurrere ad conuersionem, qualecunq; & quantulumcunq; id erit, aut necesse est partem esse fidei, atq; ita Spiritus sancti opus : aut non esse ex fide, ex quo sequeretur peccatum esse teste Paulo, Roma : 14. quod absurdissime diceretur : aut erit fidei iam accensæ fructus, atq; ita erit non veteris hominis, sed renatæ voluntatis spiritualis actio. Rursus igitur hic excluda est superba Synergia, quæ dum contendit Spiritus sancti operas sibi vendicare, sese prodit, quod non spontanea pedissequa, sed ferox & arrogans aduersaria sit Spiritus sancti.

Rectissime dictum est in Augustana confessione articulo 5. Nam per verbum & Sacramenta tanquam per instrumenta donatur Spiritus sanctus, qui fidem efficit, vbi & quando visum est Deo in ijs qui audiunt Euangelion. Sic & laudanda est interpretatio verborum Pauli, ad Ephe : 2. Gratia saluati estis, per fidem : idq; non ex vobis, Dei donum est : quam Lombardus lib : 2. dist : 27.

ex ver

ex veteribus scriptoribus citat. Quod inquit à sanctis ita
exponitur : Hæc scilicet fides, non est ex vi naturæ nos-
stræ ; quia donum Dei P V R E est. Ergo nihil hic con-
fert liberi arbitrii Synergia , vt fides in animo hominis,
plantetur, radices agat, & crescat. Plane hic nobis con- *De præ-*
sentit Augustinus : Et ipsum igitur initium fidei nostræ, *dest : san :*
inquit ex quo nisi ex ipso est. Et paulo post : Fides igitur
& inchoata & perfecta Dei donum est. Et Prosper de
ingratis.

Vsq; adeo donum est quod credimus : Et data gratis
Gratia, non merita dicitur mercede vocatos.

Hæc igitur cum tam firmo nitantur fundamento,
mirum est quid tandem superba Synergia sibi arroget. Si
glorietur ex hominis libero arbitrio esse quoddam salu-
tis desiderium, vel actum efficacem, vel ad sensum qui con-
mitetur gratiam , conuellit testimonia plena diuinæ au-
thoritatis. Si enim ex homine vel tenuissimus nutus pro-
ficiscitur iam fides non est purum Dei donum, sed ad eam
plures causæ concurrunt, videlicet, Spiritus sanctus mo-
uens animam, & mens & voluntas quodammodo ex sese
non repugnans sed obtemperans. At scriptura soli Spiri-
tui sancto totam fidei operationem attribuit. Non igitur
sine sacrilegio pars huius beneficii adscribitur homini.

IX. Argum : Ad hæc illustria argumenta ex Pro-
phetarum & Apostolorum concionibus desumpta, ad-
dantur illustria & perspicua scripturæ dicta, quibus absq;
omni obscuritate docetur totam hominis conuersionem,
& regenerationē solius Dei beneficium & donum esse
absq; humana voluntatis cooperatione. Iohan : i. Dedit
eis

eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus
neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex
Deo nati sunt. Extra controuersiam pono Iohannem
loqui de hominis conuersione & regeneratione,
Modum enim exponit, & quidem causam tradit effici-
entem, nostræ renascentiæ; qua in regnum lucis trans-
ferimur. Neq; solum affirmat ex Deo esse hanc
coelestem natiuitatem, verum etiam è contrario libe-
ri arbitrij vires disertissime excludit. Qui non inquit
ex sanguinibus, id est, qui non ex carnali propagatio-
ne generantur. In hunc errorem plane submersi erant
Iudæi, quod imaginarentur se ob natiuitatem carnalem
esse Dei populum, & eo quod semen essent Abrahæ
reliquis hominibus esse sanctiores, cui imaginationi
& Iohannes resistit, cum inquit: Nolite dicere pa-
trem habemus Abraham. Nec tantum Iudæi sed
magna pars hominum facile concipit hanc persuasio-
nem, vt imaginetur spirituales motus & adoptionis
spiritum naturali procreatione filiorum transfundi in
posteritatem, eo quod animaduertit naturæ quædam
dona propagine deriuari in nascentes, vt dicitur: Fortes
creantur fortibus. Hinc est quod nati ex sanctis glori-
antur se viciniores esse regno Christi. Est autem error
crassus, quem hoc loco Iohannes refutat, ac docet, car-
nalem generationem prorsus nihil salutis, vel spiritus vel
vitæ æternæ conferre, Quemadmodum & Christus mo-
net: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non in-
trabit in regnum cœlorum.

Neq; ex voluntate carnis, id est, neq; ex studio,
conatu, desiderio, cogitatione, voluntate, adsensu, vel
vlla

vlla contentione carnis, id est, hominis nondum renati: Voluntatem carnis adpellat Iohannes liberi arbitrij facultatem, & quidquid in homine existit absq; spiritus illuminatione & motione. Caro enim totum hominem, corpus & animam significat, voluntas vero suscipit cordis & animæ vires. Ex hac voluntate dicit non nasci filium Dei: Protritum igitur & prostratum hic est falso adpellatum liberum arbitrium. Si enim existit aliquid in homine, quod eius conversionem adiuuare potest id ad voluntatem referri necesse est, quam cum hic penitus excludat Euangelista, Synergia nullum relinquit locum.

Nec ex voluntate viri: Mihi dubium non est, quin adpellatione viri, iuxta Hæbreæ linguæ consuetudinem, norare voluerit viros excellentes ingenio, & præ cæteris naturæ bonitate ornatos, quasi dicat, nemo existimet me loqui tantum de communi plebecula, vel gentibus, loquor etiam de præstantissima natura hominis, eiq; hanc laudem spiritualis conversionis demo. Multis passibus antecellunt cæteris hominibus, admirandi illi Heroes, Abraham, Iacob, Moyses, Iosua, Dauid, Elias, atq; etiam inter Ethnicos, Plato, Socrates, Zenophon, Aristides, Scipio, Lelius, Camillus, Iulius, & similes. Fulsit in eis præclara sapientia, acris vis ingenij, moderata natura, magnum animi robur. Nec tamen huiusmodi excellentium virorum voluntate, studio, contentione, imitatione, aut vlla vi effectum est vt filij Dei nascerentur. Non ideo Dauid conuertitur & regeneratur quia sit præstantior in ipso natura quam in Eliab fratre, vel in rege Saule. Quantum robur animi est in

est in Ioab, non tamen conuertitur. Ergo nec viri alicuius voluntas regenerat hominem: Sed ex Deo inquit, nati sunt, id est, solius Spiritus sancti opus & munus est.

De pre-
dest: san-
cto:

Hoc modo similia dicta expendantur, Iohan: 6. Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me traxerit eum. Ergo trahi inquit Augustinus à Patre ad Christum, & audire & discere à Patre, vt veniat ad Christum, nihil aliud est quam donum accipere à Patre quo credat in Christum. Ezech: 36. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Ierem: 37. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Iere: 10. Scio Domine quod non est hominis via eius, neq; viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Ierem: 24. Et dabo eis cor vt sciant me: quia ego sum Dominus. Iesa: 35. Deus ipse veniet & saluabit vos: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus. 2. Timot: 2. An forte daturus sit eis Deus pœnitentiam ad cognitionem veritatis, & resipiscant ex Diaboli laqueis. Act: 11. Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam. Haba: 3. Domine opus tuum in medio annorum viuificas illud, in medio annorum notum facies. Zach: 10. Et domum Ioseph saluabo, & cõuertam eos, quia miserabor eorum. Ac plenæ sunt omnes omnium Prophetarum conciones huiusmodi testimonijs, quibus probatur Dei virtute & efficacia conuerti ad fidem, omnes quot quot Christum amplectuntur.

X. Argum: Et quid nam aliud volunt precatio-
nes san-

nes sanctorum, quibus petunt à Deo, vt hi qui per Spiritum conuersi sunt in fide stabiliantur, qui vero à pietate adhuc alieni sunt eripiantur ex Satanæ laqueis, & poenitentia illis detur, quam quod luculenter testantur, à solo Deo hanc salutem proficisci. 1. Paral : 29. Domine Deus Abraham, Isaac & Iacob patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in ueneratione tuæ mens ista permaneat. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, vt custodiat mandata tua. 1. Reg : 8. Inclinet Dominus corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis vijs eius. Ierem : 31. Conuerte me Domine, & conuertar : quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam. Psal : 141. Non declines cor meum ad rem malam, ne occuper operibus iniquitatis. Ex his ardentibus precationibus pro conuersione & eiusdem conseruatione liquet, quam ea non sit in liberi arbitrij potestate, sed ad nutum diuinæ gratiæ detur ijs, qui conuertuntur.

Non sine causa in multis locis vrget hoc argumentum Augustinus, Cum Ecclesia oret non solum pro impijs nolentibus salutem, verum etiam rabiose oppugnantibus veritatem, non solum auersas, sed & aduersas hominum voluntates ad Deum conuerti. Ex quo manifestum est non ex vi liberi arbitrij prodire consensum voluntatis in conuersione, sed illum ipsum diuinam clementiam inspirari. Verba sunt Augusti : Nam si fides liberi est tantummodo arbitrij, nec datur à Deo, propter quid pro eis qui nolunt credere oramus vt credant ? Quod prorsus faceremus inaniter nisi rectissime crederemus, etiam peruersas & fidei contrarias voluntates, omnipotentem Deum ad credendum posse conuertere.

De gratia
& lib:
arbit:

XI. Argum : Satis multa adduximus argumenta, quibus euicimus totam hominis conuersionem & uiuificationem, solius Spiritus sancti operatione effici in homine, neq; vllam Synergiam liberi arbitrij ad eam concurrere. Verum addemus duo adhuc, quæ quodammodo fundamentum sunt totius controuersia. Vnum de discrimine Legis & Euangelij: Alterum de Electione Dei: vtrumq; à Paulo monstratum. Quam sit necessarium discrimen, quod est inter Legem & Euangelium nihil attinet hic multis commemorare. Recte institutis in pietate notum est hanc differentiam esse lumen totius sacrae scripturae. Nec difficile est obseruare illa discrimina toties in scripturis repetita:

- I. Lex in creatione insita sit hominis menti, & à natura quodammodo nota: Euangelion vero per filium qui est in sinu patris sit reuelatum. Quodq; Lex iram operetur & augeat peccatum: Euangelion vero sit ministerium spiritus, 2. Corinth: 3.

- III. Principalis vero differentia, quæ nobis nunc maxime attendenda est, huiusmodi est: Lex ita offert salutem & vitam, vt perpetuo habeat annexam conditionem nostræ dignitatis & obedientia: nec aliter largitur vitam, quam si ea digni reperiatur: iuxta illa dicta, Roma: 10. Qui fecerit ea uiuet in eis: At promissio gratiæ sub nulla conditione defert salutem: Sed prorsus gratuito etiam indignis, teste Paulo: Iesus Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Hoc discrimen si attendamus facile percipiemus hominis voluntati nullam tribui posse cooperationem in sui conuersione, nisi

ne, nisi Legis & Euangelij doctrinam periculose confundere uelimus.

Si enim gratia nemini datur, nisi eam accipienti, nec fides accenditur, nisi in eo qui sponte & liberi uirtute arbitrij adsentitur: est igitur aliqua dignitas in homine, quam respicit Deus in distributione suae gratiae. Et habet homo conuersus in quo gloriatur aduersus eum, qui in morte relinquitur: Videlicet se consensu & uoluntate sua obtinuisse, ut fieret Spiritus sancti domicilium. Et quantumuis extenuetur hic pusillus nutus uoluntatis, & omne ei meritum derogetur: tantus tamen erit ut faciat discrimen inter fideles & reprobos: Nec poterit in solidum gratuita esse donatio saluta, cum hoc ipsum, quod fingitur ex libero oriri arbitrio, non possit omnis meriti esse expers. Meritum enim ab actione diuellere non solum naturae est contrarium, sed etiam legi diuinae repugnat. Et Paulus Roma: 4, diserte docet operanti non ex gratia, sed ex debito reddi mercedem. Ergo si est aliqua actio liberi arbitrij, est & meritum: si meritum iam non est gratia: alioqui meritum non esset meritum, Rom: 10. Vnde constat aut promissioni gratiae necessario annecti dignitatis & meriti saltem alicuius conditionem, aut conuersionem absq; ullo nostro opere, sola Dei misericordia & clementia in nobis effici.

Dicet hic forsitan aliquis, legem flagitare perfectam obedientiam, sed promissione Euangelij tantum adsensum nostrum requiri. Nequaquam hoc satis est: Si enim adensus ex nobis est, non caret aliqua dignitate & meritis

& merito. Neq; pendebit tota salus à sola Dei gratuita
misericordia & mediatoris merito : sed ex parte aliqua,
quantulacunq; illa erit, nostrae debetur libertati &
spontaneo consensui. Atq; hoc modo magna ex parte
Euangelij promissio in legales doctrinas transformabitur.
Quare vt maneat Euangelio sua puritas, & gratia
sit expers omnis nostrae dignitatis & meriti, & gratis des-
tur absq; vlllo nostri respectu & consideratione tateri ne-
cesse est : non solum remissionem peccatorum, iustitiam
& vitam aeternam gratis offerri, verum ipsam quoq; fi-
dem, qua sola ista bona adprehenduntur, absq; omni no-
stro & merito & cooperatione dari & accendi Spiritus
sancti efficacia, & pro benignissima Patris aeterni volun-
tate.

*De bono
per seue:*

Præclare Augustinus. In hac fide nata est, & cres-
cit & crescit Ecclesia, qua fide creditur gratiam Dei non
secundum merita accipientium dari : Si enim ex gratia
inquit Paulus, iam non ex operibus alioquin gratia non
est gratia. Vniuersæ igitur Prophetarum conciones quæ
innumeræ sunt, in quibus legem ab Euangelio discer-
unt, & demonstrant in promissione gratuita absq; omni
nostro merito, opere & dignitate donari nobis salutem,
firmiter hanc nostram muniunt fidem, qua credimus so-
lius Dei munus esse totam hominis conuersionem, & in
ea prorsus nullas esse liberi arbitrij partes.

XII. Argum: Eiusdem roboris est alterum ar-
gumentum ab electione : Ea enim nulla ratione admittit
vt salus pendeat vel minima parte à conditione hominis.
Nam vt scriptura multis locis testatur, ab aeterno Deus
elegit ac præordinauit, quibus fidem & salutem sit daturus, vt

rus, vt Paulus Ephe : 1. Quemadmodum elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, vt essemus sancti & irreprehensibiles coram ipso in dilectione : præfinitens nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum ad ipsum, secundum propositum voluntatis suæ. Roma : 9. Nondum enim natis cumq; nihil adhuc boni vel mali egissent, vt secundum electionem Dei propositum maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei : Maior seruiet minori. Ab hac igitur electione Dei æterna cum nostra salus pendeat : Frustra quæritur quid nam sit in libero hominis arbitrio, quo ex sese adiuuet sui conuersionem. Quin magis æternum Dei propositum & vocatio hanc ipsam facultatem largitur hominimerso in peccatis, & morte, & tota natura abhorrente à regno Christi, vt & mortem, & motum Spiritus sancti non obluſctetur. Itaq; infert hinc Paulus, Ergo non est volentis neq; currentis, sed miserentis Dei.

Neq; hoc vere dici potest, eos solum à Deo electos, quos præuiderit non obluſctaturos promissioni, non enim vilius nostri meriti habita est ratio, in Electione : sed in filio Dei mediatore, id est, propter ipsum sanctorum Ecclesia prædestinata, & ad vitam ordinata est, quemadmodum Paulus testatur. Ephe : 1. Elegit nos in dilecto. Vt igitur à solo mediatore Iesu Christo omne meritum nostræ redemptionis & salutis pendet : Ita & solus Deus author, dator, & effector est nostræ fidei, qua iustitiam & vitam æternam adipiscimur.

Hic si qua humana impietas & petulantia diuinæ maiestati, & arcano consilio oblatret : Cur igitur non totum ges

tum genus humanum elegit Deus, quæ vox iustitius com-
 pescet hanc non ferendam proteruitiam, quam illa Pauli,
 Roma: 9. Deus cum vellet ostendere iram suam, & no-
 tam facere potentiam suam, tulit in magna patientia vasa
 iræ parata ad interitum: Et vt ostenderet diuitias gloriæ
 suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam,
 Attendat pia mens quod Apostolus inquit: Tulit vasa
 iræ in magna patientia. Ergo non delectatur Deus vilius
 hominis perditione, sed quantum in se est, vult vt omnes
 homines saluentur. Deinde cur non elegerit totum genus
 humanum tres causas adsignat. 1. Vt iram suam aduersus
 peccatum ostendat, & legis suæ sapientiam stabiliat. 2. Vt
 notam faciat Ecclesiæ suæ immensam potentiam, qua
 non solum deleuit immanes Ecclesiæ hostes, verum etiã
 III. am tam misere deprauatam naturam restituit. 3. Vt ad
 mirandam gloriã & beneficentiam suam erga vasa mi-
 sericordiæ illustraret.

Cum arcanum & sublime Dei iudicium propius à
 nobis aspici nequeat, ne scrutemur nobis altiora, sed in
 hoc verbo patefacto acquiescamus. Ac nobis sufficiat in-
 telligere, quod non sit iniquitas apud Deum. Nam vt
 Augustinus vere dicit: Cum ex vno omnes ierint in
 condemnationem sine dubio iustissimam: nulla Dei esset
 iusta reprehensio etiã si nullus inde liberaretur. Et de
 bono perseue: Qui ergo liberatur gratiam diligit, qui
 non liberatur debitum agnoscat. Si in remittendo debi-
 tum bonitas, in exigendo æquitas intelligitur: nusquam
 esse apud Deum iniquitas inuenitur. Si quis ergo am-
 plius vrgeat, cum omnes pariter sint obstricti peccato cur
 Deus hunc eligat, illum prætereat, cum Augustino fac-
 tendum mihi est, me non inuenire quid respondeam; nisi
 quod

De præ-
 dest: san:

quod inscrutabilia sint Domini iudicia : Et sensum Do-
mini quis cognouit ?

Atq; hæc ipsa est inscrutabilis iudicij diuini inquisi-
tio, à qua nos diuina autoritate retrahere voluit Paulus
cum inquit : O homo tu quis es, qui responsas Deo. Item
O altitudo diuitiarum sapientiæ & cognitionis Dei :
quam inscrutabilia sunt eius iudicia & inperuestigabiles
viæ eius. Ergo nihil hic sapientius discitur, quam docte
nesciri, quæ Deus scrutari vetuerit. Quæ hæctenus pro-
duximus argumenta aduersus liberi arbitrij falsa enco-
mia, ex Prophetarum & Apostolorum fontibus hausi-
mus. Nunc abs re non erit, si & illa argumentationum
tela expendantur, quæ Augustinus subinde in ingratos
gratiæ Dei hostes retorquet.

XIII. Arg: Infantes per Baptismũ vere conuerti, re-
nasci & viuificari nemo pius ambigit. Christus enim non
solum adfirmat talium esse regnũ cœlorum, Mar: 10. *Ve-*
rum etiam fidem in eis lucere testatur, Mat: 18. Qui scan-
dalizauerit vnum ex minimis istis, qui credunt in me, væ
illi. Quæ nam igitur actio voluntatis vel liberi arbitrii
tribuetur infantibus in hac ipsorum conuersione &
regeneratione ? Tantum abest, vt vel expetant vel velint
hoc lauacrum regenerationis, vt vagitu suo potius ren-
nuant. Quod si quis imaginatur eum esse vigorem men-
tis, & voluntatis in infante recens nato, vt sua vi aliqua
virtutem Baptismi intelligere, & in sui renouationem
consentire queat, næ ille quouis infante stupidior est.
Soli ergo operationi spiritus est tribuendum, quod ab-
sterlis peccati sordibus, simul conuertitur infans, ac denuo
gignitur ex spiritu, donatur fide, & fit noua creatura.

Frustra hic excipitur, alio modo conuerti adultos
vntes ratione, alio paruulos : in quibus plane sepultum
videtur liberum arbitrium. Aliter profecto Ioseph voc
catur, qui in familia sanctissimi patris à teneris imbibit res
ligionem, & cuius aures quotidie personabant concionibus
diuinis : aliter Nabuchodonosor qui ad furorẽ prius
redigitur vt discat fidem habere concionibus Danielis.
Verum hæc diuersitas in externo modo vocationis nihil
facit discriminis in ratione salutis, quam oportet prorsus
eamdem esse in omnibus sanctis : Siquidem vnum est tan
tum Euangelion, vnus mediator, vna fides, vnus spiritus.
Si Nabuchodonosor gratis absq; suę voluntatis coopera
tione saluatur, eadem via & Iosepho est ingrediendum.
Ita adulti non alia ratione æternam vitam adipiscuntur,
quam infantes : vnde & Christus inquit. Nisi conuersi
fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in reg
num cœlorum. Matth : 18. Si enim paruuli gratis absq;
omni sua cooperatione salutem adipiscuntur : Adulti ve
ro non nisi consentientes ex sese promissioni, iam dupli
cem esse & diuersam Euangelij promissionem necesse est,
quod cum absurdissime dicitur : neq; quisquam inficiari
possit infantes absq; Synergia sui liberi arbitrij conuerti,
sequitur nec in adulti conuersione & viuificatione con
currere voluntatis actionem, ex reliquijs liberi arbitrij
profectam.

Euidens est & illud argumentum, quam non pene
deat ab vlla hominis actione, nostra salus : Sed ea tota
posita sit in liberrimo Dei arbitrio, & sapientissima ea
demq; iustissima voluntate eius, quod a deo diuersos casus
& exitus infantum videmus, cum omnium sit eadem origo &

go & naturæ conditio. Tenentur omnes obstricti reatu peccati, & sunt à natura filij iræ, omnes trahunt propaginem ex Adæ damnato semine: Et tamen huic diuina clementia contingit Baptismus quo regeneretur, ille qui pariter omni merito caret, & eiusdem est damnatæ originis, priusquam Baptismo lauari queat extinguitur: aut alio casu parentum vel nutriciorum culpa impeditur, quo minus inseratur Ecclesiæ.

Par diuersitas in Baptisatis reperitur, plurimi infantes percepto regenerationis lauacro, singulari Dei clementia ex hac vita euocantur, priusquam mentem ipsorum vel occupet error, vel malicia corrumpat, vel perceptio fidem extingat. Alij vere renati, cum in pueritia si diem obiissent, seruari potuissent, vbi ad ætatem peruenerunt, vel in erroribus inficiuntur, vel in scelera prolabantur, vel in calamitatibus & fidei exercitijs deficiunt à Christo. Quis hic non videt, in solius Dei manu sitam esse hominis salutem, neq; eam iuxta merita dari, neq; vllam nostram cooperationem respici? Quod si enim ad nostrum ad sensum alligata esset salus, & cum hac conditione vita offerretur, vt nisi qui eam ex sese adprehenderet habiturus esset, flagitaret omnino æquitas Dei, vt vel nullis infantibus daret, vel vbi dedisset singulos ad iustam ætatem libero sensu arbitrij vtentem peruenire sineret. At nunc multi præueniuntur morte ne possint labi, plurimi seruantur in vita, qui sibi ipsis exitio viuunt. Vnde liquido patet Deum non metiri nostram salutem, ex vlllo consensu vel cooperatione nostræ voluntatis, sed iuxta propositum suæ voluntatis ex immensa bonitate quibuscumq; vult largiri gratiam: atq; non solum occasionem, offerre

re, verum etiam ipsam facultatem adfentiendi promissioni inspirare,

XVIII. Argum: Idem plane testatur, admirabilis ille cursus Euangelij, non iuxta hominum merita præcedentia, sed iudicio Dei inscrutabili nunc hanc, nunc illam gentem illuminantis. Multis seculis oppressæ fuerunt gentes horrendis tenebris, vt nihil de Deo, de Mediatore, de vita æterna intelligerent. Interea fulsit admirabilis splendor Euangelij in populo Israel. Aliàs in Aegypto accensæ sunt facies doctrinæ cœlestis, aliàs in Chaldea, aliàs in Persia & Media. Temporibus Apostolorum per totum orbem radij lucis diuinæ sparsi sunt. Rursus per multa secula densissimæ errorum tenebræ sub Antichristo occuparunt orbem. Tandem nostra ætate & quidem in Germania, quasi de cœlo allata est Dei & Mediatoris salutaris & ampla cognitio. Quis nam huius diuersitatis iudicij diuinij causas scrutari potest? Si dicas illos homines merito suo orbatos luce cœlesti, & hanc cœcitatæ pœnam iustissime illis inflictam: verissimè me id dixeris,

At cum nostra paria sint merita: ex eodem enim damnato semine trahimus propaginem, neq; minor sed potius maior est naturæ deprauatio, quam in maioribus: cur nobis aperit Deus misericordiæ suæ fontem, quem iusto quidem, sed tamen arcano iudicio maioribus tot seculis occlusit, atq; etiam num tam infinitis populis occludit? Quid hic aliud respondere possumus, quam inscrutabilia esse Domini iudicia, & nostrum esse gratisimo animo admirari immensam Dei erga nos bonitatem, & absq;

absq̄ omni merito collatam gratiam: in illis vero seueram, & tamen iustissimam Dei iram expauescere. Iam si hac ratione distribuit Deus salutem, vt nemini eam nisi ex sese adprehendentibus promissionem, & vi liberi arbitrij aliquid agentibus largiatur, congruum omnino erit iustitiæ diuinæ, vt omnibus seculis, omnibus populis æquo sinat lucere sui verbi prædicationem. Alioquin quibus nihil reuelatum est, hac excusatione speciose vtentur, se quoq̄ ad sensuros, si ipsis Euangelion reuelatum fuisset.

Ex eo igitur quod verbi sui ministerium, per quod efficax est Spiritus sanctus inæqualiter dat, demonstratur non vim liberi arbitrij causam aliquam esse acceptæ salutis, sed solius Dei, liberalem erga præordinatos in vitam benignitatem. Cum enim Deus non singulis populis mittat verbi sui precones, ostendit se in distributione gratiæ, non quid hominis agat liberum arbitrium, sed quid inscrutabilis eius sapientia, & immensa bonitas discernat tantum respicere,

XV. Argum: Iam inter eos quorum aures grauius comminationibus legis, & rursus dulcissimis Euangelij promissionibus personant, mirum est non solum tam paucos, sed etiam infimæ sortis homines conuertere, illuminari, regenerari, & ad vitæ societatem adscisci, cæteris præstantioribus vt iudicat ratio, quorū ingenium ad discendum viuidius, voluntas virtutis capacior, natura ad moderationē inclinatio, & animus ad sustinenda certamina robustior, plane relictis in morte & tenebris inquit quemadmodū dicta illa testantur, Matt: ii. Gratiās ago tibi pater, Domine cœli & terræ, quod hæc abscondisti

disti à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paru-
lis: Vere pater, sic tibi placuit. 1. Cor: 1. Videte fratres ve-
stram vocationem: Non multi sapientes secundum car-
nem, non multi potentes, non multi nobiles: sed stulta
mundi elegit Deus vt sapientes confunderet.

Hinc itaq; non obscure colligitur quam nihil finet
hominis conuersionem arbitrium hominis. Quod si enim
mentis, & voluntatis vis ex sese aliquid conferret ad hanc
operationem, facilius omnino hi conuerterentur, in quib;
bus aliquanto maior est ingenij vigor & sagacitas: Et
quorum natura minus distorta est, facilius à Spiritu sanc-
cto de legis iudicio spirituali, de sublimi sapientia Euan-
gelij erudiri, facilius ad adsensum impelli, facilius in amor-
em Dei rapi, ad concipiendos motus spirituales excitari,
ad obtemperandum Deo permoueri: Ab idolatria, ab
errore, à securitate & odio Dei, à societate immundi spi-
ritus reuocari, & donis spiritus exornari possent. Si enim
agit aliquid liberum arbitrium, quo id erit liberius & por-
tentius, eo efficacius operabitur. At nos diuersum expe-
rimur. Quo sunt homines magis ingeniosi, quo tardius
ad regnum Christi perueniunt: quo quis est sapientior,
quo rabiosius insanit aduersus Euangelij prædicationem,
& quo furiosius suæ salutis aduersatur: quo quis natura
est moderatior, & ad res gerendas in republica magis
idoneus, quo plerumq; crudelius persequitur veritatem
& immanius vastat Ecclesiam. Quid hinc colligitur ali-
ud, quam veteris hominis arbitrium nihil prorsus valere
ad regenerationem? Et quidquid in homine fit quo bea-
nificia Christi desiderantur, probantur, accipiuntur, id totum
à diuino spiritu accendi, creari, excitari.

Argu-

XVI. Argum: Postremo quam nihil boni existat
in homine non renato, quam nihil valeat in efficiendis
motibus spiritualibus documento nobis esse debebat mis-
seria renatorum, & acris in eis lucta. Non enim ita conuer-
tuntur sancti vt tota moles peccati vno momento in eis
deleatur, & veteris hominis malicia penitus eradiceretur;
Quo ad reatum omne peccatum transfertur ab homine,
& liberatio est integra quo ad iustitiae imputationem;
Sed quo ad transformationem imaginis Dei, & veteris
naturae destructionem fit ea pedetentim: augescente
paulatim per spiritum interiore homine. Ergo quamdiu
vixit homo, manet pars eius vetustior & carnalis sub ser-
uitute peccati, haeret in eo concupiscentia quam depone-
re non potest. Hinc perpetua existit in homine renato
^{ἐννομαχία,} & vt Augustinus loquitur civile bellum. *Gal: 6.*
ro enim aduersus spiritum concupiscit: & vicissim spiri-
tus aduersus carnem.

Neq; vero extenuandum est hoc malum haerens in
renatis, cum Paulus id nomet legem militantem in
membris, & captiuantem renatos & subiicientem legi
peccati. *Roma: 7.* Video inquit aliam legem in membris
meis, militantem contra legem mentis meae, & captiuan-
tem me legi peccati. Paulum loqui de se renato non est
dubium. Cum itaq; tanta peruersitas adhuc infideat vete-
ri arbitrio hominis, etiam tum cum homo ex carcere pec-
cati & Satanae eductus, in libertatem spiritus vindicatus,
noua luce perfusus, noua vi voluntatis ad obtemperan-
dum Deo est instructus, an non extrema est impudentia
animo nulla sui parte renato tantam adscribere bonita-
tem vt ex sese Spiritui sancto offerenti salutem adsentiri
M cumq;

eumq; comitari possit: Iubet Paulus Roma: s. vt actio-
nes carnis spiritu mortificemus, quo sine: nisi quia in re-
natis quoq; caro non desinat sui esse similis, & Dei ver-
bo aduersari. Si quid boni à carne proficisci potest, erat
Eph: 4. id potius excitandum, fouendum, confirmandum: At
Paulus vult prorsus exui veterem carnem, quæ sese in de-
siderijs huius mundi corrumpit. Magna ergo dementia
est, cum renati nihil boni in carne sua inueniant, etiam
non regenitis tribuere facultatem se sua sponte ad gra-
tiam inflectendi, & præeuntem spiritum *ἐκ πρῶτον*
comitandi.

Hæc tam illustria argumenta, quæ Prophetica &
Apostolica autoritate nituntur, si quis serio & in timo-
re Dei seposito contentionis studio secum expendat, facti-
le animaduertet humanam mentem & voluntatem pro-
fus nihil agere ex sese in hominis conuersione & viuifi-
catione: sed totum esse opus & beneficium Spiritus sanc-
cti, pro admiranda & inscrutabili Dei sapientia, minis-
terio verbi externi & Sacramentorum illustrantis mens-
tem, & conuertentis voluntatem vt velit & accipiat sa-
lutem. Et cur non hanc verissimam & Deo debitam,
& nobis vt necessariam, ita salutarem ederemus confes-
sionem? Nihil hic nobis perit, cum nobis omnia adimis-
mus. Quanto enim candidius nostram profiteamur in-
digentiam: tanto indulgentius diuinæ bonitatis libera-
tatem experimur: Ac vicissim quo quis impudentius
inani vento gloriæ intumescit, quo se crudelius diuina
ope spoliât.

Merito igitur tibi æterne & sancte Deus pater, Do-
mini nostri Iesu Christi, ex animo fatemur, prorsus nihil
boni

boni in nobis existere tanquam ex nobis: Fatemur nos
lutum esse te figulum nostrum, mentis nostræ tenebras
imo noctem agnoscimus: fatemur nostram voluntatem
ex sese nihil posse, nisi odisse te & veritatem. Quod igitur
conuertis nos, & ex morte & inferis reuocas tua est
pater in solidum, & bonitas immensa, & gratia ineffabilis:
Itaque & gratias tibi agimus toto pectore, per Dominum
nostrum Iesum Christum, & supplices te oramus, vt
propter mortem filij per spiritum sanctum fidem in nobis
alas, confirmes, & facultatem ad finem perseuerandi, &
salutem æternam adipiscendi clementer retribuas, vt tuam
bonitatem in æternum læti celebremus, Amen.

CAPVT V.

SENTENTIAE VETERVM

scriptorum Ecclesiasticorum, de facultate liberi arbitrij.

Aquiescere omnino debet mens perspicuæ veritati, quæ sine vlla ambiguitate & obscuritate testimonijs Propheticis & Apostolicis demonstratur. Quare cum hætenus ostenderimus ex sacris literis, quam sint vires humanæ penitus emortuæ quo ad spirituales motus, & debet & potest conscientia, supra expositam sententiam secure amplecti, nec concedere vt ab ea vlla humana auctoritate diuersum decernente dimoueatur. Cumque inficiari nemo possit in scriptoribus Ecclesiasticis, multas occurrere obscuras, plures improprias, atque inter sese dissidentes, non paucas manifestæ sacre scripturæ contrarias, ideoque falsas sententias de varijs capitibus nostræ religionis: ideoque necesse sit vt cum iudicio

legantur, huiusmodi diligentī attentione in hoc articulo de liberi arbitrii facultate nobis est opus. Pauci enim tanta vestigia Prophetarum in huius doctrinae explicatione sunt secuti; multi imbuti in scholis Philosophorum vilitata doctrina de libertate voluntatis, difficulter hanc conceptam opinionem deponere potuerunt. Ideoque admodum dissimiles sententiae apud patres de libero arbitrio reperiuntur; Vt autem eas conferat Lector cum Prophetis concionibus, quasdam hic subiiciemus.

Ireneus. Ireneus lib: 2. cap: 65. Non enim ex nobis neque ex natura nostra vita est, sed secundum gratiam Dei datur. Et quidem de salute & dono perseverantiae loquitur, lib: 3. cap: 22. significans quoniam non a nobis, sed a Deo est bonum salutis nostrae.

His verissimis dictis profus contraria scribit, lib: 4. cap: 9. Homo vero rationalis & secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus & suae potestatis, ipse sibi causa est, vt aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Si locus non est deprauatus, grauius hic hallucinatus est Ireneus, quod adfirmat hominem sibi causam esse, vt sit frumentum, cum id soli Deo debeamus. Neque excusari potest sententia eius, lib: 4. cap: 72. Non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum, & suae potestatis arbitrium homini seruaui Dominus. Deinde de fide loquens subiicit: secundum hanc rationem & suum proprium ostendens Dominus & sui arbitrii, ac suae potestatis significans hominem, dicebat ad Hierusalem. Quoties volui congregare filios tuos: Hic cum fidem tribuat Ireneus arbitrio hominis, meminimus tutius nos seque qui Paulus

qui Paulum, qui adfirmat fidem donum esse Dei, non ex
nostra facultate.

Amplum liberi arbitrii encomium quod apud Ter- Tertullianus.
tullianum, lib: 2. aduersus Marcionem extat, facile reci-
pio: agit enim de integro hominis statu ante lapsum. Li-
berum & sui arbitrii, & suae potestatis inuenio hominem
à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudi-
nem Dei in illo animaduertens, quam eiusmodi status
formam. Quod vero eodem libro addit: Certamini enim
dedit spacium vt & homo eadem arbitrii libertate elide-
ret inimicum qua succiderat illi, probans suam non Dei
culpam: Et ita salutem digne per victoriam recuperaret:
plane vt falsum explodo. Repugnat enim sententiae
Christi, si vos filius liberauerit vere liberi eritis. Iohan: 8.
Item, Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis,
neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Iohan: 6.
Nemo potest ad me venire nisi pater traxerit eum. Haec
diuinae maiestatis oracula omnibus scriptoribus totius
orbis sunt anteponenda.

Cyprianum Augustinus in sua castra trahit: & te- Cypria-
nus.
lis eius vtitur ad conficiendum liberum arbitrium. Mul- Cypria:
lib: 3. ad
Quirinũ.
tories repetit & inculcat illud preclarum dictum: In nul- August:
de præde-
stina:
sanct:
lo gloriandum est, quando nihil sit nostrum. Quod si ve-
rum est, vt nemo inficiari potest, eo quod Paulinae voci
consentaneum est. 1. Corint: 4. Quid autem habes quod
non accepisti: Sequitur omnino non esse in nobis hanc li-
bertatem arbitrii vt sponte nostra ad ea quae sunt aeternae
salutis adplicare possimus. Si enim tantum boni est in no-
bis reliquum post corruptionem, est sane de quo glorie-
mur.

mur : Satis igitur diferta est fententia. **IN NVLLO
GLORIANDVM EST, QVANDO
NOSTRVN NIHIL SIT.** Deinde in li-
bro de bono perſeue : citat Auguſtinus expoſitionem
orationis Dominicæ ſcriptam à Cypriano martyre : ex
qua demonſtrat, Cypriano teſte non dari gratiam iuxta
merita, ſed ſecundum Dei bonitatem, & fidem non ſolum
excitari : ſed & conſeruari diuina clementia : Atq; hoc
donum gratiæ à Deo humiliter petendum eſſe.

Hæc Auguſtini authoritas merito nos excuſaret
ſi adfirmaremus Cyprianum noſtræ ſententiæ adſtipola-
ti. Verum vt ſit admonitus Lector, cum iudicio legendos
ſcriptores, & delectum adhibendum in excerpendis ſen-
tentijs, non diſſimulo etiam contrarias prorsus ſententias
Lib: 3. ad in Cypriano occurrere. Nam in eodem ad *Quirin:* Quirinum lib:
Quirin: capitul : 53. prorsus aduerſatur ſuperiori ſententiæ ab
Auguſtino paſſim celebratæ. Credendi vel non cre-
dendi libertatem in arbitrio poſitam, &c. ex verbis
Moſis Deut : 30. elicere conatur. Ecce dedi ante faci-
em tuam vitam & mortem, bonum & malum elige vi-
tam & viues. In eandem ſententiam loquitur lib : 1. *Epis-*
ftola 3. Nunquid & vos vultis abire, dixit : ſeruans ſcilicet
legem, qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio pro-
prio conſtitutus, ſibi metipſi vel mortem adpetit vel ſalu-
tem. Verum huic ſententiæ cum repugnent Pauli verba
Roma : 9. Non eſt currentis, neq; volentis, ſed miſerentis
Dei. Item Phil : 2. Deus eſt qui operatur in vobis velle
& perficere, non facimus iniuriam Cypriano, quod ab eo
recedimus, & diuina oracula certioſorem vt pote ducem
ſequimur.

Grego⁹

Gregorium quoq; Nazianzenum producit suæ Gregorium
Naziana
zenum.
sententiæ testem Augustinus, lib : de bono perseue : Nec sane obscura est sententia eius, quam Augustinus contra vim liberi arbitrij pro gratia Dei citat. Sic enim ait : Sermo de sancta Pentecoste : *ὅσα γὰρ εὐδία, ἢ τὸ πρῶτον δούε, καὶ τὸ δεύτερον.* Dabit enim certo scio. Nam qui dat primum, dat & secundum. Loquitur autem de plana confessione iam creditæ veritatis : quasi dicat, Is qui dedit vt recte credatis, dabit etiam vt recte de Deo loquamini, & fidem sanis verbis confiteamini. Nihil hic desideramus : itaq; si in hac sententia perstitisset, merito in Ecclesia haberetur validus liberi arbitrij euerfor.

Verum quod dedit hic dextra, alibi rursus sinistra abstulit. Nam in conc : de dicto Euangelij : Quando Iesus perfecit sermo : etsi videtur paulo modestius loqui, quam cæteri scriptores Ecclesiastici : Et annuendi facultatem saltem adscribere hominis non renato arbitrio : tamen nequaquam in eo laudandus est, quod Philosophico suo additamento manifesta scripturæ dicta deprauat. Locum integrum ex Nazianzeno adscribam, vt mens eius possit intelligi plenius, & ne quis cauilletur nos grauißimo scriptori adfingere peregrinam sententiam.

Non omnes inquit, capiunt verbum hoc, sed quibus datum est : Cum illud (Datum est) audis, nihil cogites hæreticum. Neq; Manichæorum naturas introduces, non imagineris, alios terrenos, alios spirituales, alios medios. Sunt enim quidam adeo prauis imbuti opinionibus, vt arbitrentur, quosdam prorsus damnatæ esse naturæ : quosdam saluandæ, quosdam vero tales fieri, prout, libera ipsorum

ipforum voluntas, vel ad bonum vel ad malum eos per-
 duxerit. Studium quidem in alio maius, in alio minus
 existere, recipio: At non sufficit solum voluntatis stu-
 dium ad perfectionem. Ratio autem est quæ hoc ipsum
 excitat, vt natura ad opus procedat. Quemadmodum la-
 pis Pyrites à ferro impulsus, atq; ita fit ferrum. Quum au-
 dieris quibus datum est, adde, datur autem inuocantibus,
 & sic annuentibus. Nam & quando audis, Non est vo-
 lentis neq; currentis, sed miserentis Dei: Consulo tibi vt
 hoc ipsum statuas: Postquam enim sunt, qui vsq; adeo
 suis præclaris virtutibus fidunt, vt totum sibi tribuant, ni-
 hil vero factori, & sapientiam præstanti, & omnis hone-
 sti largitori relinquunt, docet hic sermo, quod ipsum recte
 velle, diuino eget auxilio. Magisq; ipsa electio alicuius
 boni & decentis, diuinum quiddam est, à diuina erga ho-
 mines beneficentiâ profectum donum. Oportet enim vt
 in nostri arbitrij potestate sit quippiam, vtq; donum,
 quod Dei est seruemus & agnoscamus. Propterea in-
 quit: Non est volentis, neq; currentis (Tantum) sed &
 miserentis Dei. Præterea postquam & ipsum velle à Deo
 est, totum, iustissime dedit Deo. Animaduertat Lector
 studiosus: Nazanzenum de suo hoc addere, quod minime
 congruit dicto Christi: *ὁ τὰρ ἀκρότης* inquit, *οἷς δέδοται*
ται. προάδες, δέδοται δὲ τοῖς καλουμένοις καὶ οὕτω νεύουσιν.
 Cum audieris, quibus datum est, adde, datur autem in-
 uocantibus & sic annuentibus. Et paulo post aliquan-
 to absurdus loquitur. *καὶ οἷς δέδοται, προάδες, τὸ τοῖς οὐσί-
 αξιόις, διὰ τὸ εἶναι τοῖς τοῖς, ὄν μόνον παρὰ τὸ πνεῦμα*
φασιν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς δέδωκασιν. Et quibus datum est,
 adde, vtpote dignis, qui quod sint tales, non solum à spiri-
 tu acceperunt, sed & sibi ipsi dederunt.

Integrum

Integrum locum adscripsi, vt Lector propius adspiciat Nazianzeni mentem, & animaduertat, quam parum hic sibi constet. Non diffiteor Nazianzenum aliam quam vim libero arbitrio tribuere. Vult enim gratiam dari inuocantibus & annuentibus. Vult studium voluntatis excitari à ratione; vult concurrere nostram facultatem & Dei misericordiam in spiritualibus motibus. Verum attendat hic prudens Lector, an illa audacia addendi interpretationes nullo scripturae testimonio nitentes, ad perspicua Christi dicta, ferenda sit in Ecclesia. Meo iudicio, ad illud $\pi\rho\delta\omega\delta\epsilon\varsigma$, non inconcinne ex Tertulliano responderemus; Non recipio quod de tuo infero. Hoc ipsum igitur probandum erat, his dari, qui sua sponte auerent. Multo minus illud additamentum in illo dicto ferendum est, cum dicit: Non est volentis, neque currentis (tantum) sed & miserentis Dei. Hic Nazianzenus ita partitur operas, vt & voluntati suas tribuat in conuersione partes; Cum Paulus econtra totum demat voluntati, & soli Spiritui sancto adscribat. Illud vero profus excludendum est, quod adferit secundum merita dari gratiam, atque hominem non solum accipere, sed & sibi dare, quod sit bonus. Hoc enim manifeste pugnat cum Pauli dicto, Quid vero habes quod non accepisti? Item, Non potest sibi homo sumere quidquam, nisi datum ei fuerit desuper.

Ne vero admodum nos moueat hæc Nazianzeni autoritas, ipse eam proprio eleuat testimonio. Expressè enim sibi contradicit. Cum enim ait: Magis vero ipsa electio recti diuinum quiddam & Dei donum est. Et rursus: Postquam & ipsum velle à Deo est, totum conueniens

N

ueniens

uenienter dedit Deo ; nihil profecto aliud agit, nisi quod
priorem labefactat sententiam, & mentis suæ inconstan-
tiam prodit. Omnium igitur rectissime vtemur
Nazianzeni testimonio, si ea quæ fidei analogæ sunt
cum eius laude, & nostro fructu receperimus : quæ
vero scripturæ sint dissentanea, humanæ fragilitati & incogitantia condonauerimus.

Basilium,

Eadem pene sententiarum dissimilitudo in Basilio
occurrit. In concio : de humilitate : Totus est noster, vax
lidissime incidens neruos libero arbitrio : Sunt enim hæc
præclara eius verba. Nihil tibi relictum est ad super-
biam homo, cuius gloriatio & spes est, vt mortifices omnia
quæ tua sunt, Et quæras futuram in Christo vitam,
cuius nunc adepti primitias, in his sumus, totum
quod viuimus gratiæ & dono Dei debentes. Nam
& Deus est, qui operatur in nobis & velle & operari pro
bona sua voluntate. Et ibidem : Quid igitur te effers,
dic mihi, tanquam in bonis proprijs, cum potius gratias
agere pro acceptis muneribus debeas largitori : Quid
enim habes quod non accepisti. Hæc pie & vere
sunt dicta.

Verum fateri rursus cogor eundem Basilium plane
contrariam expressisse alibi sententiam de libero arbitrio,
Quod in sermo : de poenitentia inquit : *μόνον θέλημα
ὁ θεὸς προχαπτῶν.* Tantum velis & Deus præoccur-
rit, non aduersatur nostræ sententiæ. Prauenit enim De-
us voluntatem, & tota scriptura nos hortatur vt velle
mus ; sed simul docet ipsum velle Dei donum esse.
Etiam illud quod conc : 2. in *εξοχῆ* ; inquit : *τὰ δὲ ἐφ' ἡμῶν
το γὰρ αὐτῶν*

τυγχάνει : ὡς τὸ κρατῆσαι τῶν ἐπιθυμιῶν ἢ μὴ κολᾶσαι τὰς
 ἡδύνας. ὡς τὸ καταχεῖν ὄργην, ἢ χεῖρας ἐπαφῆναι τῷ παροξύν-
 ναντι, ἀληθεύειν ἢ ψευδεῖς. ὡς τοίνυν αὐτὸς ἔκρινε, τότε
 τὰς ἀρχὰς μὴ ζητήσεις ἐτέρωθεν. Id est: Alia vero in no-
 stra sunt potestate, vt frenare cupiditates, aut non
 cohibere voluptates: iram compescere, aut manus inij-
 cere mouenti bilem, dicere veritatem aut mentiri,
 &c. Quorum igitur Dominus ipse existis, horum ne
 causas aliunde quæras: Fortassis hoc modo excusari
 posset, loqui eum non de motibus spiritualibus poenit-
 entia, sed de externa disciplina moderatione, quæ
 aliquomodo saltem libera adhuc est carni non rege-
 nita. Verum si quis ad motus salutaris conuer-
 sionis illa transferre conetur, nemo pius non vi-
 det Basilium emortuæ hominum voluntati nimium
 tribuere.

Illud vero probare vel excusare nequeo, quod con-
 cio: ἰο, εἰς ἐξαι: inquit: Νῦν δὲ τὸ μὲν ἐβόθη. τὸ δὲ ἀπέλ-
 κη κατὰ τὴν ἰνα σεαυτομ πελείωσας: ἄξιος γένη πῆς παρὰ θεῶ
 μισθοποροσσιας. Nunc vero pars data est, pars imper-
 secta relicta, vt teipsum perficiens dignus existas mer-
 cedis à Deo dandæ. Malo hic Cypriani illud: In
 nullo gloriandum est, quoniam nihil est nostrum. Ita
 vides Lector quam sibi ipsi non constet Basilium in
 hac doctrina.

Epiphano quantū in hac causa sit tribuendum æstis Epiphano
 met prudens Lector: mihi vt ingenue fatear non satisfacis. Aduer:
 cit. Aduersus Montanū sic scribit, οὕτω ἢ οὐς ἐκαλεσε με. Monta:
 καὶ προαιρέσεως κέκληνεν, ἀλλ' ἀναγκῆν ἐπιβάλλω, οὐ κλοιά:

ἐπιτιθέμενον. φάσκει γὰρ, ὅτι οἱ διψῶντες ἔλθατε πρὸς με. καὶ
 πάλιν εἰ τις θέλει ἔρχεσθαι πρὸς με, ἀρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ
 κολουθήτω μοι. Id est, Sic & quos vocauit cum libera ip-
 sorum electione vocauit, non iniecta necessitate, neq; vin-
 culis impositis. Inquit enim, Sitientes venite ad me, &
 rursus: Si quis vult ad me venire, is neget seipsum, & me
 sequatur. Necessitatem & vincula haud dubie de violen-
 ta coactione intelligit, vbi manet voluntas repugnans.
 Dixerat enim Maximilla se inuitam & coactam ad Ece-
 clesiam vocatam esse. Eiusmodi coactionem quæ fit vo-
 luntate prorsus oblucente non docent sacre literæ. Quod
 vere de προαιρέσει inquit, ambiguum est. Est enim omnia
 no voluntas in homine dum conuertitur, quæ sponte &
 libere imo cum voluptate comitatur gratiam præcun-
 tem: Verum vnde hæc ipsa spontanea voluntas existat
 controuertitur. Nos enim adserimus illud ipsum velle
 non esse nisi à Deo. Argumenta quæ subnectit quia pa-
 tronis Synergix sunt familiaria, ostendunt quid senserit.
 Non igitur dissimulo me dissentire ab Epiphano. Ad
 scripturæ testimonia suo loco, Deo iurante respondebo.

Paulo apertius liberi arbitrij facultates defendit
 contra Manichæum pa: 298. Si inquit Christi dictum:
 Non omnes capiunt verbum hoc, de ipsius doctrina est
 intelligendum: Ergo si qui non capiunt, iuxta proprium
 arbitrium non capiunt. Itaq; laudabiles & reprehensibiles
 ex libero arbitrio adpellabuntur: Et non secundum
 naturam erit capacitas. Hic manifestam filij Dei vocem,
 quod pace Epiphaniij dixerim, deprauat. Quod enim
 Christus naturæ & liberi arbitrij viribus detrahit, ac soli
 Dei dono adscribit, id ille electioni voluntatis tribuit,
 Non

Non igitur male consulemus nobis, si posthabita paulis per Epiphaniij Philosophica doctrina, oraculo Christi indubio adsentiamur, qui Iohan :6, inquit, Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à patre meo.

Ex Ambrosio quædam allegat Augustinus contra *Ambrosio* liberum arbitrium in lib : de bono perseue : & alibi. *Ac sius.* sunt sane illustria dicta, quæ vt voluntati demunt consersionis opus, ita soli Spiritui sancto, adscribunt. In *Luz* 1. *Luc :* cam inquit : A Deo enim preparatur voluntas hominis *ca : 1.* num : Vt enim Deus honorificetur à sancto Dei gratia est. Et eodem lib : cap : 9. Nam si voluisset ex indeuotis deuotos fecisset. Item, sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Ex quibus testimonijs aliud elici non potest : quam totum esse in arbitrio & clementi Dei voluntate positum, vt hominis voluntas ad gratiam præparetur, ad Deum conuertatur, & fides ei inspiretur. Si enim Deus, quem vult religiosum facit, sequitur id virtute liberi arbitrij non efficit.

Passim quoque inculcat Augustinus dictum Ambrosij : quod est in lib : de fuga seculi. Denique voti eam magis rem esse, quam effectus, testatur Propheta dicens : Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Non enim in potestate nostra est cor nostrum & nostræ cogitationes, quæ improviso offusæ mentem animamque confundunt atque alio trahunt, quam tu proposueris. Hoc robusto ariete non solum quatit, sed plane subruit muros liberi arbitrij Augustinus. Cum enim cogitationes, appetitus & adfectus, & totum cor, id est, tota vis animæ, non sit in nostra potestate, sed nutu Dei regatur, nihil

nihil profus relinquitur libero arbitrio præsertim in spiritalibus motibus, vbi necesse est & suggeri pias cogitationes, & accendi intellectum, & instillari desiderium, & dirigi electionem, & firmari voluntatem. Noster itaq; erit Ambrosius, si res stabit iudicio Augustini. Idq; multo constantius adfererem si libri de vocatione gentium huius essent authoris. Sed quia docti homines certis vtuntur argumentis, quibus demonstrant, vel prospere, vel alterius hoc opus esse, frustra ex isto volumine mentem Ambrosij colligimus.

Ne autem studiosus Lector suspicetur me dissimulasse diuersas Ambrosij sententias, fateor apud eum reperiri, quæ vt à nostra confessione, sic à Prophetica scriptura in hoc articulo deuiant. In Psal: 40. Bene ait, Speraui: quia homini dedit eligendi arbitrium, quid sequatur. Post sui inquit, ante te bonum & malum. Si malum elegeris, non natura delinquit, sed eligentis adfectus. In Enarrat: Epistolæ ad Roma: cap: 9. Cum Pauli dicta de Electione exponit, imaginatur Deum in electione ad hominum futura merita respexisse: Apostolum Paulum inquit, persequentem elegit, præsciens utiq; quod futurus esset fidelis. Vnde colligitur sensisse eum, quod voluntas non solum agat aliquid in conuersione, verum etiam gratiam mereatur. Quam vero absurda sit hæc imaginatio, Dei electionem iuxta futura hominum merita esse directam, nihil opus est hic commemorare: Legatur Augustinus qui in multis libris hanc absurdam opinionem confutat. Ergo si quis prioribus Ambrosij dictis acquiescit: non tam Ambrosio quam sacre scripturæ fidem habet: In minus, relinquatur in medio eius authoritas, & quia diuersa dicta

dicta apud eum reperiuntur, quæ consentanea sunt veritati ex verbo Dei metiamur, quæ discrepant à veritatis norma humana fragilitatis & ignorantiae nos commo-
nefaciant.

Ioannem Chrysostrum Origenica Philosophia *Chryso-
strum.*
nimis imbutum plurimum dissentire in articulo de viribus
humanis manifestius est, quam ut dissimulari possit: Ac
quia ceteris omnibus Orthodoxis crassius loquitur, non
immerito verecundiam in ipso desideramus. Dignum vero
observatione quam grauer sibi ipsi contradicat. Verba
eius sunt: Nihil nostrum esse putemus quandoquidem, *Hom: 30.*
& ipsa fides non est nostrum opus. Quod autem non sit *in Act:*
nostrum, sed magis Dei audi Paulum dicentem: Etiam *Apost:*
hoc non ex nobis, Dei donum est. Item, Quod omnis
homo, non solum naturaliter peccator, sed totus pecca-
tum est. Item, Ex vasis irae facit vasa misericordiae, quod *Hom: de*
adeo totum diuini operis esse sentitur, ut haec efficienti *Adam &*
Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro tali *Eua.*
um correctione referatur. Ac ibidem: Per quem item sit
ut aliquid boni & velle inueniamur & facere. Quo utique
auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium,
sed liberatur: ut de tenebroso lucidum, de prauo rectum,
de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tan-
ta enim est erga omnes bonitas Dei, ut nostra velit esse
merita quæ ipsius sunt bona. Agit quippe in nobis ut
quod vult velimus & agamus.

Hæc sana est oratio & congrua scripturae sacre. Totum
enim Deo tribuit quod boni aliquid velimus. Quodque
nos in eadem concione cooperatores gratiae Dei appellat
de hominis renati conuersa voluntate potest recte intelligi.
At rursus

rursus idem Chrysoſto : Plurimus in locis huic ſententiæ ex diametro pugnantia adſerit, & Ethnico more arbitrium hominis ſeſe in vtramuis partem ſponte inſectere poſſe, atq; ipſam Dei gratiam præueniri oportere à noſtra voluntate contendit : totumq; conuerſionis noſtræ opus ita partitur, vt facultatem adſentiendi & conandi homini tribuat, ſpirituui vero ſeu gratiæ excitationem noſtri. Verba ſunt Chryſoſt : Sicut niſi gratiam habeamus, nihil vnquam poſſumus recte agere : ita niſi quod noſtrum eſt attulerimus, non poterimus ſupernum acquirere fauorem. Demus igitur operam vt & noſtrum adferamus, & ſupernum fauorem alliciamus, vt & ex noſtro ſtudio, & ex Dei miſericordia virtutes noſtræ creſcant. Item, Nam ſi quæ à nobis ſunt fecerimus, ſequentur & omnia quæ Domini ſunt. Item, In noſtra enim poteſtate eſt filios Dei fieri. Quippe niſi primum ad eam accipiendam promptum animum exhibeamus, neq; diuinum ad nos munus accedit, neq; quidquam in nobis operatur. Vbiq; igitur non violentum non coactum, ſed voluntarium penitus & liberum, nobis oſtendit arbitrium.

Homil : in
Gene : 58.

Homil : in
Gen : 60.
Homil : in
Iohan : 9.

Omnia vero abſurdiſſime loquitur, cum dicit :
Homil : in Hinc admoneri poſſumus, Deum ſuis in nos beneficijs,
Iohan : 17 noſtras non præuenire voluntates, ſed à nobis incipientem eſſe. Hic ſane, niſi vniverſam ſcripturam Prophetarum & Apoſtolorum male diluta Philoſophiæ Chryſoſtomi poſtponere velimus, neceſſe eſt vt illas impias voces, quæ plus tribuunt peruerſæ hominis voluntati, quam gratiæ Dei explodamus. Paulus enim clare conſtat tradidit Chryſoſto : Qui inceperit in vobis opus bonum, is & perficiet. Item, Deus eſt qui efficit in vobis vt velitis, &

Phil : 1.

tis, & perficiatis. Nec sane æquum est vt in hac graui con-
trouersia multum moremur Chrylostomi autoritatem,
cum plus satis constet, eum vix gustum aliquem sanę do-
ctrinæ Euangelij habuisse. Moralia præcepta passim tra-
ctat, & Philosophorum more in vicia inuehitur. Verum
cum promissio gratiæ de reconciliatione cum Deo ex-
plicanda est, quauis glacie est frigidior. Itaq; suffragato-
rem in hoc iudicio eum ferre non possumus.

Hieronymus videri vult strenuus oppugnator lib^{Hierony}
beri arbitrij: Ac fateor eum deliria Pelagij satis valide ^{mus.}
confutare. Is enim contendebat hominem absq; Spiritus
sancti gratia virtute liberi arbitrij, non solum boni aliquid
velle, sed etiam esse posse sine peccato. Qui bardissimus
error ex ipsa pene Philosophia, & communi experientia
vitæ humanæ confutari potuisset, ne dicam primis Cate-
chismi rudimentis. Verum nequaquam in eo satisfecit
Ecclesiæ Hieronymus, quod simul & gratiam & liberum
arbitrium tueri conatus est. Nec toleranda est sententia
quam ponit 3. Dial: aduersus Pelag: Nostrum est in-
cipere: Dei autem perficere: nostrum offerre
quod possumus, sed Dei implere quod non possumus. Fe-
rat iudicium de hac voce Hieronymi vel Prosper, vel
quisquis est author libri de vocatione gentium. Diserte
enim dicit, Insanissimam esse superbiam, quæ fingit homi-
nis esse incipere & refutari à Paulo, qui ad Phil: inquit:
In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ illis est causa per-
ditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo, quia vobis do-
natum est pro Christo, vt non solum in eum credatis, sed
etiam pro eo patiamini. Quoties Hieronymus citat
Pauli & Christi testimonia contra liberum arbitrium res-
cto pos

sto poplite incedit : vbi vero deflectit ad suam Philosophiam mox labascit & claudicat. Nihil itaq; præsidij in eo habemus.

Augusti-
nus.

Non dubito quin prudens Lector cum tædio & dolore animi, legerit tam discrepantes & à sana confessione plerasq; alienas veterum scriptorum sententias de viribus humanis : Ac merito nos admonet hoc triste exemplum, vt ea quæ in Synodis decernuntur, vel à doctis viris traduntur, non sine consideratione temere arripiamus, sed ad amussim diuini verbi semper examinemus. Nunc vero nos recreabit inter omnes scriptores Ecclesiasticos citra inuidiam primas tenens Aurelius Augustinus : qui cum singulari lumine spiritus fuerit ornatus, in controuersijs dogmatum egregie exercitatus, & diuinitus ad extirpandam Pelagij blasphemam hæresin excitatus, articulum de viribus humanis exacte exposuit, cauillationes confutauit, & veram sententiam perspicuis scripturæ testimonijs muniuit.

Ne quis vero huius testis authoritatem labefactet, contrarias indicando sententias, sciri necesse est, Augustinum quidem in prioribus suis scriptis, plus æquo tribuisse libero arbitrio : neq; id mirum videri potest consideranti, quod Philosophica opinio de libertate arbitrij prorsus inualuerat in Ecclesia. Et ad aduersus Manichæorum furores liberi arbitrij assertio, quasi impenetrabilis clypeus videbatur. Verum vbi in disputatione aduersus Pelagium, Celestinum & Iulianum testimonia scripturæ, quæ de corruptione & nuditate hominis loquuntur proprius adspexit, re-

Etius à spiritu edoctus mutauit priorem sententiam,
eaq; publica confessione retractauit. Quæ eius re-
tractatio in primis digna est obseruatione: Verba eius
sunt, in lib: de prædestina: sanct: Quid autem ha-
bes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid glo-
riaris quasi non acceperis? Quo præcipue testimonio
etiam conuictus sum cum similiter errarem, putans fi-
dem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à
nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona,
quibus temperanter, & iuste, & pie uitamus in hoc secu-
lo. Neq; enim fidem putabam Dei gratia præueniri, vt
per illam nobis daretur quod posceremus vtiliter, nisi
quia credere non possemus, si non præcederet præconium
veritatis. Vt autem prædicato nobis Euangelio consen-
tiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse
arbitrabar: Quem meum errorem nonnulla opuscula
mea satis indicant, ante Episcopatum meum scripta.

Egregiam sane laudem hac sua ingenuitate, meri-
tus est Augustinus. Dum enim pristinum suum erro-
rem modesta confessione retractauit, posteriori & me-
liori sententiæ tanto plus ponderis addidit: & in qua do-
ctrina tandem acquieuerit ostendit. Quod si dissimulato
priori errore astute & clam substituisset aliam sententiã,
vt multis mos est, non solum dubium redidisset lecto-
rem de sua mente, verum etiam semina contentionis pos-
steritati subministrasset. Multum itaq; debet Ecclesia
Augustino huius modestæ confessionis nomine, vt etiam
pro alijs innumeris beneficijs.

Quod ergo nobiscum faciat Augustinus in hac
controuersia, cum ex multis eius scriptis, tum in primis,
O 2 - ex po

ex postremis libris, quos aduersus Pelagianos scripsit *lib*
quido demonstrari potest. De prædest: sanct: Fides igitur
& inchoata, & perfecta donum Dei est. Atq; hanc
sententiam multis scripturæ testimonijs comprobatur. Nec
sane aliud quæritur in controuersia de Synergia, quam
vnde sit fides, id est, ad sensio illa qua promissionem Euan-
gelij amplectimur, & in terroribus mortis viuificamur.
Diserte pronunciat Augustinus nihil esse tribuendum
humanæ voluntati vel arbitrio, sed totum esse spiritus
donum. De bono perseue: Nos ergo volumus, sed Deus
operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in
nobis operatur & operari pro bona voluntate: Hoc nos
bis expedit & credere et dicere, hoc est pium, hoc verum,
vt sit humilis & submissa confessio, & detur TOTVM
Deo. Item, Tutiores viuimus cum TOTVM Deo
damus.

De gratia & lib: arbit: Vt ergo velimus sine nobis
operatur: cum autem volumus & sic volumus vt facia-
mus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante
vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pie-
tatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus
dictum est: Deus est qui operatur in nobis & velle, &c.
Distinguit hic Augustinus primam hominis conuersio-
nem, cum illi diuinitus sancta voluntas ac salutis desideri-
um instillatur, ab ea operatione spiritus, quæ fit in rena-
tis: Ac dilucide testatur Deum sine nobis operari, vt ve-
limus idq; perspicuo Pauli testimonio demonstrat. Nihil
ergo est certius, quam eandem ab Augustino traditam
& conuersione eius per spiritum profiteamur.

In Enchrid ; ad Lauren ; libero arbitrio male vtens
 homo & se perdidit & ipsum, Hic prorsus negat restare
 liberum arbitrium post Adæ defectionem in natura cor-
 rupta ; ac euidenti similitudine vtitur ; sicut is qui sese oc-
 cidit non viuít, nec seipsum resuscitare potest, cum occi-
 derit ; ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato
 amissum est & liberum arbitrium. Vsurpat quidem mul-
 tis in locis, etiam in postremis scriptis liberi arbitrii adpel-
 lationem sed *καταχρηστικῶς*. Appellat enim arbitrium li-
 berum, id est, non quod in eius sit potestate positum, ad-
 plicare se ad gratiam, vel ab eadem se auertere, sed quod
 sit liberum, id est, alienum à iustitia Dei, quemadmodum
 & Paulus loquitur, Roma ; 6. Cum serui essetis peccati,
 liberi eratis à iustitia, id est, alieni. Hoc sensu & Augus-
 tinus sæpe loquitur. De corruptione & gratia liberum
 itaq; arbitrium, & ad malum & ad bonum confitendum
 est nos habere ; sed in malo faciendo liber est quisq; iusti-
 tia, seruusq; peccati ; in bono autem liber esse nullus pos-
 test, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit ; Si vos filius libe-
 rauerit, vere liberi eritis. De gratia & lib ; arbit ; semper
 autem in nobis voluntas est libera, sed non semper est
 bona ; Aut enim à iustitia libera est, quando seruit pecca-
 to, & tunc est mala ; aut à peccato libera est, quando ser-
 uit iustitiæ & tunc est bona. Gratia vero Dei semper est
 bona, & per hanc fit vt sit homo bonæ voluntatis, qui
 prius fuit voluntatis malæ. Hac *καταχρηστικῶς* Augustinus
 potius false deridet superbum titulum liberi arbitri, quam
 vllam animæ libertatem in rebus spiritualibus attribuit.
 Hac enim solida & vera est libertas, cum quis nullo im-
 peditus obstaculo libere potest seruire iustitiæ Dei ; Om-
 nium vero scædissima est seruitus, cum quis liber est ac
 alienus

alienus à vera iustitia. Atq; idcirco Augustinus in libris
aduersus Iulianum, non dubitat seruum potius quam li-
berum nomine arbitrium, vt supra monuimus.

Passim quoq; inculcat hominis voluntatem non
solum præueniri, ac præparari à Deo, vt verbo adfentis
ri possit: verum etiam auersam à Deo, atq; aduersam ita
flecti atq; refingí, vt possit & velit vera fiducia ad media-
torem confugere: Enchrid: ad Laurentium. Vt totum
Deo detur, qui voluntatem hominis bonam & præparat
adiuuandam, & adiuuat præparatam: Præcedit enim
bona voluntas hominis multa Dei dona sed non omnia:
quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nolens
tem præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frus-
tra velit. De bono perseuer: Narrat se solius Dei
misericordia conuersum esse ad eam fidem, quam miser-
rima & furiosissima loquacitate vastabat: Vbi vtriq;
prædicauit (inquit) non solum auersas à recta fide: sed ad-
uersas etiam rectæ fidei, Deum sua gratia, ad eam con-
uertere hominum voluntates. Epistola 105. Restat,
inquit, vt ipsam fidem non humano quo isti extolluntur
tribuamus arbitrio: nec vllis præcedentibus meritis,
quoniam inde incipiunt bona quæcunq; sunt merita, sed
gratuitum donum Dei esse fateamur: si gratiam veram
sine meritis cogitamus: De spiritu & litera. Quid habes
quod non accepisti? Propterea etiam voluntas, qua cre-
dimus dono Dei attribuitur.

Ex his tandem testimonijs satis est manifestum,
quæ fuerit mens & sententia Augustini, de controuer-
sia quam explicamus. Atq; hic videre licet, quod ne la-
tum

tum quidem vnguem ab eius sententia discedamus : Ad
seuerat enim Augustinus arbitrium hominis in rebus
diuinis, & ad salutem spectantibus, non esse liberum sed
seruum, atq; captiuum. Adfirmat, voluntatem homi-
nis non esse bonam, nisi præueniatur & præparetur à
Domino, atq; ipsum velle salutem inspiretur. Docet
constanter & illustribus scripturæ dictis demonstrat fi-
dem totam esse in solidum solius Dei donum gratuitum,
Testatur non solum auersas à Deo, & peruerfas, sed &
aduersas & veritatem furiose persequentes voluntates
diuina gratia conuerti. Urget acerrime nulla esse ho-
minum merita, quæ Dei gratiam præueniant : Mode-
ste semper confitetur totum opus conuersionis Deo tri-
buendum, Ac Deum sine nobis operari vt velimus,
Luce ergo meridiana clarius est, nullum esse dissidium
inter nostram de seruo arbitrio, & hominis conuersio-
ne confessionem, & doctrinam quam Augustinus ad-
uersus Pelagianos defendit.

Etsi autem hæc Augustini testimonia, per se gra-
uissima sunt, eo tamen plus habent ponderis in Ecclesia,
quo frequentioribus Synodis sunt comprobata. Miles-
uitana Synodus Anno Christi 404. propter Pelagij &
Celestij blasphemias conuocata : Et Augustini consilij,
& doctrina gubernata huiusmodi decreta fecit.

DECRETA MILEVITA-
næ Synodis, facta contra
Pelagianos.

Placuit

I. Placuit ergo omnibus Episcopis qui fuerunt in hac sancta Synodo constituere hæc, quæ in præsentî concilio definita sunt: vt quicumq; dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

II. Item placuit, vt quicumq; paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizare, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expient, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica, vbiq; diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

III. Item, placuit vt quicumq; dixerit gratiam Dei, in qua viuificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema sit.

IIII. Item, Quisquis dixerit eandem gratiam Dei, per

per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum adiuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur, & apperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus atq; valeamus anathema sit. Cum enim dicat Apostolus, scientia inflat, charitas vero aedificat: valde impium est, vt credamus, ad eam quae inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam quae aedificat, non habere: cum sit vtrumq; donum Dei, & scire, quid facere debeamus, & diligere, vt faciamus, vt aedificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est. Qui docet hominem scientiam: ita etiam scriptum est, charitas ex Deo est.

V. Item placuit, vt quicumq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait, Sine me difficilius potestis facere, sed ait: Sine me nihil potestis facere.

VI. Item placuit, quod ait sanctus Iohannes Apostolus, Si dixerimus, quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est: quisquis sic accipiendum putauerit, vt dicat, propter humilitatem oportere dici, nos non habere peccatum non quia veritas est, a anathema sit. Sequitur enim Apostolus & adiungit: Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus,

iustus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Vbi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere, si dixerimus, quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, & humilitas in nobis non est: sed cum ait, Nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est, satis ostendit, eum qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

VII. Item placuit, ut quicumque dixerit, in oratione Dominica ideo dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro alijs, qui sunt in suo populo peccatores: & ideo non dicere vnum quemque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro alijs potius, quam pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cum dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam, quare additum est, omnes, nisi ut ista sententia conueniret & Psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam. Vnde etiam Daniel sanctus & iustus, cum in oratione pluraliter diceret: Peccauiimus, iniquitatem fecimus, & coetera quae ibi veraciter & humiliter confitetur, ne putaretur quemadmodum quidam sentiunt, haec non de suis, sed de populi sui dixisse peccatis: Postea dixit: Cum orarem & confiterer peccata mea, & peccata populi mei, Domino Deo nostro: nos
luit

luit dicere, Peccata nostra, sed populi sui dixit, & sua, quia
futuros istos, qui tam malè intelligunt, tanquam Pro-
pheta præuidit.

VIII. Item placuit, vt quicumq; verba ipsa Domínice
orationis, vbi dicimus: Dimitte nobis debita nostra: ita
volunt à sanctis dici, vt humiliter non veraciter, hoc di-
catur anathema sit. Quis enim ferat orantem & non ho-
minibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit
dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita
non habere. Huc vsq; de fide contra Pelagianos.

Eodem Anno & Carthagine Synodus est conuo-
cata ab Episcopo Carthaginensi Aurelio: in qua simi-
li sententia Pelagius & Celestius sunt damnati. Ac-
cum vtriusq; Synodi decreta Romam ad Episcopum In-
nocentium mitterentur ab Ecclesia Romana sunt com-
probata, vt testantur literæ Innocentij & Augustini.

*Epistola
August:
95.*

Anno vero Christi 420. totius Africæ con-
ciliū est celebratum Carthagine, in quo fuerunt
217. Episcopi, inter quos Augustinus iam senex &
egressus se xagesimum secundum annum eminuīt. In
hac Synodo Mileuitana decreta contra Pelagium &
Celestium facta totidem verbis repetita & omnium Epi-
scoporum suffragio roborata sunt. Et missa rursus ad
Romanum Episcopum Zosimum, eius quoq; authorita-
te & calculo sunt confirmata.

Ex quo manifestū est, non solum ab Augustino verū
ab omnib; orthodoxis Episcopis, et vniuersa adeo Eccle-
sia Pe-

ſia Pelagianorum blaſphemias damnatas & exploſas eſſe. Tertius quidem anathematismus, in quo ponunt gratiam non eſſe ad ſolam remiſſionem peccatorum reſtrinquendam, mihi non uſq; adeo ſatisfacit. Ex multis enim ſcripturæ ſacrę testimonijs, & præcipue ex Epistoſa Pauli ad Roma: demonſtrari poteſt, gratiam Prophetis & Apoſtoliſ ſignificare remiſſionem peccatorum, ſeu reconciliationem, donum uero per gratiam, ſeu ueritatem, adpellari ab illiſ, Spirituſ ſancti donationem, & uiuificationem ſeu ſanctificationem: Atq; huiuſ uocabuli (Gratia) ſiniſtra interpretatio, in cauſa eſt, cur Auguſtinuſ in pleriſq; lociſ improprie de iuſtificatione loquatur. In re ſerua firmiſſe retinuit hoc fundamentum, non eſſe in homine eam arbitrii libertatem uel facultatem, ut ex ſe uel Dei uoluntatem intelligere, uel intellectam eligere & præſtare poſſet. Quemadmodum in quarto anathematismo perſpicue hæc ponitur adſeueratio, Vtrumq; eſſe donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamuſ.

Proſper: Auguſtino præcipuo Pelagianorum, Antagoniſta & Africanorum conciliorum gubernatore ex hac uita euocato, diuinituſ excitatuſ eſt, conſtans gratiæ Dei adſertor Proſper Aquitanicuſ Regienſiſ Epicoſpuſ, uir eleganter facunduſ & præclare doctuſ, Auguſtini diligeſ ſectator. Hic tanto propiuiſ noſtræ accedit ſententiæ, & præſentem controuerſiam dirimit expreſſiuſ, quanto non ſolum craſſoſ & iam dudum protritioſ Pelagij errores, uerum etiam Semipelagianorum nouiſ coloribuſ pictam hæreſin, ac proſuſ eandem, quam nunc Synergiæ patroni ab inferiſ reuocare conantur, reſitauit euidentiſ uſ. Cum

us. Cum enim acerrimis Augustini scriptis, Africanorum conciliorum decretis, & Romanorum Episcoporum censuris blasphemiae Pelagij toti Ecclesiae innotuissent etiam illi, qui virus semel imbibitum, de libero arbitrio in pectore fouebant, conabantur inuidiam tam exosi nominis Pelagij declinare. Itaque nouo fuce illum errorem quidam post obitum Augustini proponunt ac commiscuntur concursum quendam causarum *κοι συεργια* *αυ* in hominis conuersione, in qua partes praecipuas agit Spiritus sanctus, sed collaboret & liberum hominis arbitrium, & ab eo prodeat adensus. Verum his fortiter restitit Prosper, & quam hoc libro adserimus sententiam tutatus est. Nam in carmine de Ingratis, primum Semipelagianorum sententiam his verbis refert eamque rejicit.

GRatia qua Christi populus sumus, hoc cohibetur,
 Limite nobiscum: et formam hanc adscribitis illi:
 Vt cunctos uocet illa quidem, inuitetque: nec ullum.
 Praeteriens studeat communem adferre salutem
 Omnibus et totum peccato absolueret mundum,
 Sed proprio quaque arbitrio parere uocanti:
 Iudicioque suo, mota se extendere mente
 Ad lucem oblatam, quae se non subtrahat illi:
 Sed cupidos recti inuuet illustretque uolentes,
 Hinc adiutoris Domini bonitate magistra,
 Crescere uirtutum studia, ut quod quisque petendum,
 Mandatis didicit, iungi sectetur amore.

Synergia

1. Verbum

2. Volum

tas,

Mens.

3. Spiritus

Hanc aduersariorum sententiam ubi exposuit, atque refellit: tum quid ipse sentiat pronunciat his uersibus.

At si dimota certandi nube, serenis
Quæ sunt uera oculis mecum intueare modeste:
Et uetera exemplis manifestis plena uidebis
Secula, & in nostro cognosces tempore multa,
Quæ doceant uirtute Dei conuersa malorum
Corda: quibus recti nihil unquam infederat, & quæ
Nullum iustitiæ signum sensumue gerebant.
Namq; ut nunc sæuas gentes & barbara regna
Ignoti prius, aut spreti noua gratia Christi
Attrahit, & terra templum sibi condit in omni:
Sic prius inimicos populos, urbesq; rebelles
Vincente obstantes animos pietate subegit.
Non hoc consilio tantum hortatuq; benigno
Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet
Gratia: Sed mutans intus mentem atq; reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, uirtute creandi.

Ac planius adhuc in eodem carmine:

Deus ergo sepultos

Suscitat & soluit peccati compede uinctos.
Ille obscuratis dat cordibus intellectum:
Ille ex iniustus iustus facit indit amorem
Quo redametur amans: & amor quem conferit ipse est.
Hunc itaq; adfectum, quo sumunt mortua uitam,
Quo tenebræ fiunt lumen, quo immunda nitescunt:
Quo stulti sapere incipiunt, ægriq; ualescunt:
Nemo alij dat, nemo sibi: non litera legis,
Nec naturalis sapientia, quæ semel acta
In præceptis labi nouit consurgere nescit.

Item: Vsq; adeo donum est quod credimus: & data gratis
Gratia non merita ditat mercede uocatos.

Si quis suspicatur Prosperum, in carmine minus
euidens

euidenter suam expresse fidei: quamquam hæc cau-
latio apud doctos locum habere non potest, ei licet mens-
tem ipsius in oratione soluta cognoscere. In Epistola ad
Ruffinum inquit: Quis ambigat, tunc liberum arbitri-
um cohortationi vocantis obedire, cum in illo gratia Dei
adfectum credendi obediendique generauerit? Et pau-
lo post: Non enim omnium est fides nec omnes cre-
dunt Euangelio: sed qui credunt, Dei aguntur spiritu:
qui non credunt libero auertuntur arbitrio. Conuer-
sio ergo nostra ad Deum, non ex nobis, sed ex Deo est:
Sicut Apostolus dicit: Gratia salui facti estis per fidem,
& hoc non ex vobis, donum Dei est. Item, contra colla-
torem Cassianum: Non est ab ipso homine, quamuis
non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad
principalia salutis enititur. Sed agit hoc occulta & potens
gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & ope-
rum mortuorum fauillis, terrorem obruti cordis exagitat
& desiderio veritatis inflammat, non vt inuitum homi-
nem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat, nec vt ig-
norantem trahat, sed vt intelligentem sequentemque præ-
cedat. Item, Ab initio vsq; ad finem, & inchoatio & per-
fectio boni operis Domino reputatur. Ac in tota colla-
tione hoc vrget, omnium bonarum cogitationum prin-
cipia, & sanctæ voluntatis exordia, & æternæ salutis pia
desideria à Deo inspirari. Ac tandem concludit & princi-
pia, & profectus & præseuerantiam in bonis vsq; in finem
Dei dona esse dicenda. Totus igitur noster est Prosper
grauis testis.

Cum homines docti iudicent eruditos libros de vocatiõne
gentiũ, qui titulo Ambrosii feruntur esse Prosperi, cuius rei
grauia possunt adduci argum; vnũ et alterum testimoniũ
ex illis

illis adscribam, lib : 1. cap : 7. Omne hominis bonum me-
ritum ab initio fidei, vsq; ad perseuerantiæ consummatio-
nem donum atq; opus est diuinum. Cap: 8. & 9. multis
illustribus scripturæ testimonijs docet: Fidem non ha-
beri nisi ex munere Dei, voluntatem bonam à Deo præ-
ueniri & preparari, & omne bonum opus in nobis à Deo
existere. Licet inquit, inest homini bonum nolle: tamen
nisi donatum non habet bonum velle: illud contraxit
natura per culpam: hoc recipit natura per gratiam: præ-
luxit autem Ecclesiæ salutari doctrina hic Aquitanus
Prosper, & errorum nebulas quas Cassianus Monachus
offundere nitebatur discussit, circa annum Christi 454.

*Fulgen-
tius.*

Laboribus & vita defuncto Prospero, excitatus est
Fulgentius Afer ciuis Carthaginensis & Ruspensis Episcopus,
circa annum Christi 500. Hic vt cœteros hære-
ticos, ac in primis Arrianos tunc late grassantes: sic &
male liberi arbitrij ineptos præcones grauitè confutauit,
& doctrinæ ab Augustino vel potius ab Apostolis &
Prophetis traditæ de seruo Arbitr: acerrimus extitit vin-
dex. Libro 1. de prædest: ad Monimum: aliquoties re-
petit totum opus nostræ conuersionis, & initia sanctæ
cogitationis, & rectam voluntatem, & perficendi rectæ
facultatem non à nobis, sed à Deo esse: Internus inquit
Magister, à quo subsidium doctrinæ cœlestis accipimus,
non solum inquirentibus nobis, suorum aperit arcana
sermonum, sed vt etiam quæramus, ipse gratis inspirat
adfectum. Quia nec esurire panem illum, qui de cœlo de-
scendit, possumus, nisi ab ipso fastidientibus esuries detur,
qui se ad satiandos esurientes donare dignatur. Ab ipso
etiam nobis est, quod ad fontem sitientes currimus, qui se
nobis

nobis tribuit vt bibamus. Et eodem lib : Eadem sit operatio gratiæ, quæ meritum hominis bonum, & inchoat ad iustitiam & consumat ad gloriam : Primo inchoans in homine voluntatem bonam : deinde eandem voluntatem adiuvans inchoatam : vt eadem voluntas & diuino dono bona sit & diuino adiutorio malam superare concupiscentiam possit.

Hanc sententiam deinde multis scripturæ testimonijs munit, ac in primis vrget illud Ezechielis : Dabo vobis cor nouum, vt in præceptis meis ambuletis : ac concludit tandem : Ex Deo esse & voluntatem bonam & operationem iustam. Et eodem lib : Ac primo totius bonæ voluntatis inchoatum ab illa sempiterna Trinitate (quæ vnus solus & verus est Deus) & prædestinatum confitemur & donatum. Et paulo post : Licet nostra sit fides, & nostra sint opera : Sicut Dominus dicit, secundum fidem tuam fiat tibi. Et beatus Ioannes prædicat : Hæc est victoria nostra quæ vincit mundum, fides nostra : Opera quoque nostra Dominus ipse testatur, dicens : Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes vestra bona opera, glorificent patrem vestrum qui in cœlis est, tamen quia ista cum habemus, **NON HABEMVS EX NOBIS NATA**, sed à Deo donata, sicut Apostolus dicit : Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sint nobis, &c. Propterea nullatenus sinimus, imo salubriter prohibemus tam in nostra fide, quam in nostro opere, tanquam nostrum nobis aliquid vendicare. Dicit enim vas electionis : Quid autem habes quod non accepisti :

Q

Hic

Hic satis perspicue sententiam quam profiteamur explicat Fulgentius. Docet initium bonæ voluntatis, atque conuersionis esuriam ac sitim diuinitus instillari, prohibet ne in fide nostra nostrum aliquid nobis vendicemus: testatur ex Deo esse & bonam voluntatē & operationem: Ex Pauli verbis colligit, Totum Deo adsignandum esse, quod vocemur, eligamur, iustificemur & glorificemur: Humanæ vero voluntati prorsus nihil relinquit, quin dicitur certe negat ex nobis nasci bonæ voluntatis actiones: Candidus ergo arbiter inficiari non potest, eandem doctrinam de seruo arbitrio, & conuersione hominis per solam Dei operationem à Fulgentio traditam esse, quam & nos profiteamur.

Maxenti =
us.

Maxentius quoque non contemnendus scriptor, qui Fausti Regiensis Episcopi intempestiuus clamoribus graui & docta refutatione atque constanti zelo resistit expressè nostræ adstipulatur sententiæ: Floruit autem Maxentius circa annum Christi 520. quod inde patet, quia ad Epistolam sub nomine Romani Pontificis Hormisdæ sparsam respondet, idque ea facit παρηγορία & grauitate, ut cuius facile adpareat, fuisse eum magnæ eruditionis, & egregiæ authoritatis virum in Ecclesia. His itaque verbis in confessione sua Synergiæ commentum, & totam Pelagianorum hæresin damnat, ac nostram explicat sententiam. Liberum autem naturale arbitrium, ad nihil aliud valere credimus, nisi ad discernenda tantum & desideranda carnalia, siue secularia: quæ non apud Deum, sed apud homines possunt fortassis videri gloriosa: Ad ea vero quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec velle, nec desiderare, nec perficere posse, nisi per infusionem

tionem & inoperationem intrinsecus Spiritus sancti, qui est etiam spiritus Christi: Abominantes eos qui contra vocem Apostoli audent dicere: Nostrum est velle, Dei vero perficere, cum idem doctor & velle & perficere, donum testetur esse diuinum.

Deinde in confutatione Epistolæ euulgatæ sub nomine Hormisdæ, ex testimonijs verbi diuini conuincit, falso adferri à Fausto, Nostrum esse, quod prædicationi verbi cōsentiamus: falso etiam Faustum fidei partem sibi vendicare: falso adferri, quod credendi adfectus seu facultas omnibus ex æquo inserta sit: ac grauiter docet solius Dei gratiæ esse, & per Spiritum sanctum fieri in nobis, vt verbo Dei forinsecus intonanti ad sensum præbeamus, & obediētes efficiamur.

His Orthodoxorum scriptorum testimonijs, plane consentientibus cum Propheticis & Apostolicis scriptis, operæ precium erit, addere decreta concilij Arausicani in Gallia Narbonensi circa hæc ni fallor tempora à quibusdam doctis Episcopis celebrati. Scribunt sub Leodum primo Romano Episcopo hanc conuenisse Synodum: quod si ita esset, haud dubie Prosper non parum vexatus hac controuersia, eius rei mentionem alicubi fecisset: Sed verisimilius mihi videtur celebratam esse hanc Synodum anno Christi 529. quo anno Decius iunior, cuius in actis Synodicis fit mentio, consulatum obtinuit. Sed parum refert, quo tempore Synodus sit celebrata: Decreta vero plena sunt veræ pietatis & solidæ doctrinæ.

DECRETA SYNODI ARAV^s

sione in Gallia Narbonensi ad Rhos

danum, circa annum Christi 529, ce-

lebrate, facta contra Semia

pelagianos Syner-

gistas.

SI quis per offensam præuaricationis Adæ non totum (id est, secundum corpus & animam) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium. Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicenti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et nescitis, quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis: Et, à quo quis superatur eius, & seruus addicitur.

II. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantum corporis quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ per vnum hominem in omne genus humanum transiisse testatur iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit: in quo omnes peccauerunt.

III. Si quis inuocationem humanam gratiæ Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur à nobis, contradicit Esaia Prophetæ, vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non quaerentibus me, palam aparui his, qui me non interrogabant.

III. Si

IIII. Si quis ut à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus per Sancti Spiritus infusionem, & operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto per Salomonem dicenti: Preparatur voluntas à Domino, & Apostolo salubriter prædicanti: Deus est, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.

V. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eo credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis pervenimus non per gratiæ donum, id est, per inspirationem Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus quia Dominus nostri Iesu Christi, Et illud: vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini: Et, gratia salvi facti estis per fidem non ex vobis, Dei enim donum est. Qui enim fidem qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt.

VI. Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quarentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri, non autem diuinitus, ut creamus, velimus vel hæc omnia, sicut oportet agere valeamus per infusionem & inspirationem Sancti Spiritus

in nobis fieri confitetur, aut humilitati, aut obedientiæ humanæ sunt, iungit gratiæ adiutorium nec ut obedientes & humile simus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti: Et gratia Dei sum id quod sum.

VII. Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, aut expectare, aut eligere, siue salutari, id est, Euangelizanti prædicationi consentire posse confirmat, absq; illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus facultatem inconsentiendo, & credendo veritati hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non sumus idonei, cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

VIII. Si quis alium misericordia, alium vero per liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de præuariatione primi hominis nati sunt, constat esse lauciatum, hominem ad gratiam baptismi posse venire contendit, à reuera fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certè ita lesum putat, ut tamen quidam valeant, sine reuelatione Dei, mysterium salutis æternæ per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium ipse Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur: nisi quem pater attraxerit. Sicut & Petrus dicit: Beatus es Simon Barlona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in celis est. Et Apostolus: Nemo potest dicere Dominum Iesum Christum, nisi in Spiritu sancto.

*Sic conij-
cio legen-
dum esse:
Nam (sc-
uita) hic
non habet
locum.*

IX. De

IX. De adiutorio Dei: Diuini est muneris, cum & recte cogitamus, & pedes nostros à falsitate, & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atq; nobiscum vt operemur operatur.

X. De adiutorio Dei: Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum inuenire, & in bono possint opere perdurare.

XI. De obligatione votorum: Nemo quicquam Domino recte vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, Quae de manu tua accepimus damus tibi.

XII. Quales nos diligit Deus. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

XIII. De reparatione liberi Arbitrii: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

XIIII. Nullus miser de quantacunq; miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia praëuenitur, sicut dicit Psalmista: Cito anticipet nos misericordia tua Domine. Et illud: Deus meus misericordia eius praëueniet me.

XV. Ab eo, quod formauit Deus, mutatur Adam: sed in peius per iniquitatem suam: Ab eo quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio, fuit praëuaricatoris primi: hæc secundum Psalmistam mutatio dexteræ excelsi.

XVI. Nes

XVI. Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur, tanquam non acceperit : aut ideo se putet accepisse, quia litera extrinsecus, vel vt legeretur aparuit, vel vt audiretur, sonuit. Nam sicut Apostolus dicit: Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus : In de habet quicunq; habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut verè non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

XVII. De fortitudine Christiana : Fortitudinem gentium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, nullis meritis gratiam præuenientibus.

XVIII. Debetur merces bonis operibus, si fiant : sed gratia quæ non debetur præcedit vt fiant.

XIX. Neminem nisi Deo miserente saluari : Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua est condita permaneret, nullo modo se ipsam, creatore suo non adiutante, seruaret. Vnde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit ?

XX. Nihil boni posse hominem sine Deo : Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo : Nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstet, vt faciat homo.

XXI. De

XXI. De natura & gratia. Sicut eis qui volentes in lege iustificari, & à gratia exciderunt verisimè dicit Apostolus: Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hic enim erat lex & non iustificabat; iam hic erat & natura & non iustificabat; ideo Christus non gratis mortuus est, vt & lex per illum impleretur, qui dixit: Non veni legem solvere, sed ad implere; & natura per Adam perita, per illum repararetur qui dixit, venisse se se querere & saluare quod perierat.

*Locus multus
tilatus.*

XXII. De his quæ hominum propria sunt. Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum: Si quis autem habet homo veritatem & iustitiam, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, vt ex eo, quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.

XXIII. De voluntate Dei & hominis: Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, vt diuinæ seruiant voluntati, quamuis volentes agant quod agunt, illorum tamen voluntas, est à quo præparatur, & iubetur, quod volunt.

XXIIII. De palmitibus vitis. Ita sunt in vite palmites, vt viti nihil conferant, sed inde accipiant, vnde viuunt. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale submitteat eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest & non Christo. Nam præciso palmite potest de viuua radice alius pullulare: Qui autem præcisus est, non potest sine radice viuere.

R

XXV. De

XXV. De dilectione qua diligimus Deum. Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse vt diligeretur dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus, vt fieret in nobis vnde placeremus. Diffundit enim charitatē in cordibus nostris spiritus, patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Ac sic secundum supra scriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum definitiones, hoc Deo propiciante & prædicare debemus, et credere quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberū arbitrium, vt nullus postea, aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina prauenerit. Vnde Abel iustum, & Noe, & Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnem antiquorum sanctorum multitudinem, illam præclarā fidem, quam in ipsorum laudem prædicat Apostolus Paulus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quia gratiam, etiam post aduentum Domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri, secundum illud, quod iam supra dictum est, & prædicat Paulus Apostolus. Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et illud, Deus, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet vsq; in diem Domini nostri. Et illud, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donū est. Et quod de se ipso ait, Apostolus: Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem. Non dixit, quia eram, sed, vt essem. Et illud, quid habes, quod non accepisti? Et illud, Omne datum bonū, & omne donum perfectum,

etum, de fursum est, descendens à patre luminum. Et illud: Nemo habet quicquam boni, nisi illi datum fuerit desuper.

Innumerabilia sunt sanctarum scripturarum testimonia, quæ possint ad probandam gratiam proferri: sed breuitatis studio prætermissa sunt, quia & reuera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt. Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum diuina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam si sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione in illis anathema dicimus.

Hoc etiam salubriter profiteamur & credimus, quod in omni opere bono, non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis multis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, vt & baptismi Sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio, ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissimè credendum est, quod & illius latronis quem Dominus ad Paradyfi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachei, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuine largitatis donum. Et quia definitiõnem antiquorũ patrum, nostraq; quæ supra scripta sunt, non solum religiosi, sed etiam laici, medicamentum esse, & desideramus et cupimus: Placuit ergo vt etiam illustres ac

magnifici viri, qui nobiscum ad præfatam festiuitatem conuenerunt propria manu subscriberent; Cæsarius in Christi nomine Episcopus constitutionem nostram relegi, & subnotans subscripsi, quinto Nonas Iulij, Decio Iuniore viro clarissimo consule.

Post hæc tempora non facile reperitur aliquis scriptor, qui articulum de viribus humanis, absq; Philosophicis additamentis syncere tradiderit. Exstat quidam libellus Honorij Augustodunensis presbyteri, qui sub Honorico quinto claruit anno Christi 1120. de prædestinatione & libero arbitrio; In quo libello huiusmodi sententia defenditur. Nam ante peccatum est arbitrium in homine liberum. Postquam vero bono postposito malum, id est, peccatum per consensum elegerit, iam non liberum sed captiuum erit: A quo enim quis vincitur, illius & seruus efficitur. Hæc plane congruunt cum nostra confessione. Verum Honorius, non iusta disputatione explicat controuersiam; Nec obscure notat, quamuis sint tenuia admodum quæ scribit: se tamen ea adserere, quæ à recepta tum in scholis & Ecclesijs sententia plurimum abhorreant, nec sine periculo isto seculo proferantur. Male enim diluta Philosophia iam tum nimium occupauerat scholas.

Et quia Petrus Longobardus videbatur infinitas Theologorum disputationes, in quoddam compendium contraxisse, & Augustini & aliorum Patrum dicta, magna diligentia & mediocri iudicio collegisse, omnes prope modum eum sequentes scriptores, eius sententiam sunt imitati.

Nostra autem ætate immenso Dei beneficio præcipua res

qua religionis capita depulsis errorum nebulis denuo
sunt illustrata, & ad normam verbi diuini præclare resti-
tuta : Atq; inter alia, & dogma de viribus humanis pure
est traditum, Sic enim habet Augustanæ confessionis *Augustana*
articulus 5. Nam per verbum & Sacramenta, tanquam *na con-*
per instrumenta donatur Spiritus sanctus, qui fidem effi- *fessio.*
cit, vbi et quando visum est Deo, in ijs qui audiunt Euan-
gelion : Et articulo 18. De libero arbitrio docent, quod
humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficien-
dam civilem iustitiam, et deligendas res rationi subiectas.
Sed non habet vim sine Spiritu sancto efficiendæ iusti-
tiæ Dei : seu iustitiæ spiritualis, quia animalis homo non
percipit ea quæ sunt spiritus Dei : Sed hæc fit in cordi-
bus cum per verbum Spiritus sanctus concipitur. Hanc
sententiam nunc tueri cupimus aduersus Synergistas,
quam tum veræ Ecclesiæ Dei doctores, in illis celeberris
mis comitijs Augustanis sunt professi.

Postremo Martinus Lutherus, foelicis memoriæ, *Martinus*
lumen & decus nostri seculi, quanto studio oppugnari, *Lutherus.*
& quo argumentorum pondere obruerit plane figmen-
ta Philosophorum & hæreticorum de libertate humanæ
voluntatis, satis est manifestum. In omni enim certamine
de corpore doctrinæ, quod ei fuit non cum vna aut alte-
ra Academia, sed cum toto orbe totos viginti octo an-
nos, semper simul mota est controuersia de libero arbi-
trio : Ideoq; passim in omnibus eius scriptis illustria oc-
currunt testimonia, quibus nostram stabilire possumus
sententiam. Satis autem erit vnum & alterum hic pro-
tulisse dictum, in quo dilucide adpareat, nos in hac effi-
cæ Synergix confutatione nihil adferre noui, sed do-
ctri-

doctrinam à reuerendo viro D. Luthero traditam, & ex
veris fundamentis extructam sequi.

In Genes: fol: 24. Habemus quidem liberum
quodam modo arbitrium, in ijs quæ infra nos sunt: Sicut
enim constituti mandato diuino Domini piscium
maris, volatilium cæli, & bestiarum agri: Sed in ijs
quæ ad Deum attingunt, & sunt supra nos, homo nullum
habet liberum arbitrium: sed vere est sicut lutum in
manu figuli, positus in mera potentia passiva, non acti-
ua. Ibi enim non eligimus, non facimus aliquid, sed
eligimur, paramur, regeneramur, accipimus: sicut Ie-
saïas inquit: Tu figulus nos lutum tuum. Quid
posset magis diserte de hac causa dici? Adfirmat nul-
lum esse hominis liberum arbitrium, in ijs quæ ad sa-
lutem pertinent æternam: fatetur hominem esse in po-
tentia passiva, non actiua: hominem esse lutum, Deum
vero figulum nostrum. Hanc sententiam in hoc libro
profitemur.

Pag: 115. enarrans locum Gene: Omne figmen-
tum cordis humani tantum est malum omni tempore, ad-
dit: Hic est locus quo nos vsi sumus contra liberum Ar-
bitrium, de quo Augustinus scribit, quod sine gratia seu
Spiritu sancto, ad nihil valeat, quam ad peccandum. Et
paulo post. Concludimus ergo vniuersaliter: Quod ho-
mo sine Spiritu sancto, & sine gratia NIHIL potest
facere, quam peccare: & ita progreditur in infinitum de
peccato in peccatum.

Quam sententiam Lutherus in seruo arbitrio con-
tra Erasimum profiteatur atq; defendat manifestius est,
quam vt commemoratione sit opus: Validissimis enim
argu-

argumentis è scriptura depromptis expugnat euentis
tam Synergiam, & ostendit hominis mentem & voluntatem,
prorsus nihil agere in conuersione, sed tantum patri ab agente & mouente spiritu. Ac suam de seruo arbitrio sententiam his significantibus verbis explicat; Sicut Pag: 512.
homo antequam creatur, vt sit homo, nihil facit aut conatur, quo fiat creatura; Deinde factus & creatus nihil facit aut conatur quo perseueret creatura; sed vtrumq; sit sola voluntate omnipotentis virtutis & bonitatis Dei, nos sine nobis creantis & conseruantis. Sed non operatur in nobis sine nobis, vt quos ad hoc creauit & seruauit, vt in nobis operaretur, & nos ei cooperaremur, siue hoc fiat extra regnum suum generali omnipotentia, siue intra regnum suum singulari virtute spiritus sui. Sic deinceps dicimus: Homo antequam renouetur in nouam creaturam regni spiritus, **NIHIL** facit, nihil conatur, quo paretur ad eam renouationem & regnum. Deinde recreatus nihil facit, nihil conatur quo perseueret in eo regno: Sed vtrumq; facit **SOLVS** spiritus in nobis; nos sine nobis recreans & conseruans recreatos. Vt & Iacobus dicit: Voluntarie genuit nos verbo virtutis suae, vt essemus initium creaturae eius: Loquitur de renouata creatura. Sed non operatur sine nobis, vt quos in hoc ipsum recreauit & conseruat vt operaretur in nobis, & nos ei cooperaremur.

Nihil sane dilucidius ad hanc causam adferri potest. Confert Lutherus regenerationem cum prima creatione, quod & Prophetis & Apostolis est familiare. Sed nemo tam insanus est, vt adserat Synergiam nostrae voluntatis concurrere ad nostrae creationem. Ergo neq; in
repara

reparatione seu conuersione locum habet. Arbitrio nostro prorsus NIHIL tribuit: Spiritui sancto SOLI adscribit opus cōuersionis. Quam illustis & grauis ergo patronus sit nostræ sententiæ Lutherus pius & cordatus Lector secum æstimet.

Nos aeterno Patri gratias agimus ex animo, quod semper aliquos synceros excitauit doctores, qui salutarem veritatem tuerentur, & blasphemos errores refutarent: Cuius beneficio & hæc ætas fideles habet ministros, qui corruptelis perniciosis resistent: Ac eundem sanctum Deum ardenti pectore oro, vt perpetuo excitet suo spiritu salutaria organa, & constantes pugnatōres veritatis, qui & alijs blasphemijs malorum spirituum contradicant, atq; etiam Synergistarum & defensorum male liberi arbitrij blasphema ora obstruant: Vt gratia patris aeterni, & merita Christi, & beneficia Spiritus sancti tanto sint conspectiora.

CAPVT VI.

HISTORICA NARRATIO DE erroribus sparsis contra sacram scripturam, in articulo de viribus humanis.

Cum ad controuersia alicuius dijudicationem, tum ad vitandas insidias præstigiatorum, qui veteres & iam dudum explosos errores nouis indutos coloribus, plerumq; in scenam reducere solent, conducit plurimum probe tenere veteris Ecclesie historiam: nosse veteres dogmas

dogmatum controuersias, intelligere quibus argumentis
vtrinq; sit certatum, ac scire quæ fuerint saniorum Pasto-
rum Ecclesiæ iudicia & sententiæ. Vt enim insidijs hostis
patefactis facilius quis sibi cauere, ac sese munire potest :
ita cum constat veteres doctrinæ corruptelas iam dudum
gravi iudicio Ecclesiæ refutatas à seductoribus renouari,
& minore labore refelli, & firmiore iudicio repudiari
possunt. Quæ igitur prauæ opinioniones à prophanis inge-
nijs, contra Ecclesiæ doctrinam de viribus humanis effu-
sæ sint Deo duce recensébo. Duæ autem clas-
ses nobis hic constituendæ sunt : Siquidem in vtramq;
partem à regîa via est declinatum. Alij adeo nullam con-
cedunt hominis voluntati libertatem, vt ipsi quoq; Deo
hanc laudem eripere non vereantur : Et contendant, om-
nia fieri fato, ac necessitate ineuitabili, ipsa etiam scelera
hominum fieri fatali nexu cohærentium causarum.
Omnem igitur contingentiam & libertatem hi tollunt è
natura. Huic classi adiungemus, Manichæos, Enthusias-
tas, Schvuenckfeldianos, qui etli differunt opinionum
portentis, tamen magna est inter eos adfinitas.

Alij in alteram peccarunt partem, ac contra scrip-
turam Apostolicam, hominis voluntati tribuerunt ab
omni necessitate solutam libertatem, cum in ciuilibus,
tum in spiritualibus actionibus : Licet horum quoq;
sententiæ diuersæ & discrepantes sint. Illos igitur Stoi-
cos, Manichæos & Enthusiastas : Hos Peripateticos, Pe-
lagianos & Synergistas adpellabimus.

STOICORVM, MANICHÆORVM ET

Enthusiastarum opiniones,

S

Verissis

Ad Ctesii:
Phont:

Verissima est vox Tertulliani & Hieronymi, Philosophi hæreticorum Patriarchi puritatem Ecclesiæ, peruersa maculauerunt doctrina. Propemodum enim omnes errores, qui tanquam cœno turbarunt & veneno infeecerunt fontes salutare Israel à Philosophorum deliris commentis originem traxerunt, aut saltem fucos inde sunt mutuati. Valentinianorum furores de æonibus non multum differunt ab Hæsiodi Theogonia. Deliria Manetis & Marcionis, qui commenti sunt duo numina alterum bonum, alterum malum, haud dubie nata sunt ex Democriti figmento, qui teste Plinio posuit duos Deos, Beneficium & Pœnam; συναλιφι Sabellij, quæ personas diuinitatis confundit, ex Philosophorum lacunis haustam nemo dubitat. Hermogenis error de æternitate materię congruit cum Zenonis dogmate, quod duo statuit principia æterna λόγος ἢ ὑλὴ. Omnes corruptulæ in articulo de iustificacione, nihil nisi Philosophiam sapiunt. Ita & in hoc articulo de viribus humanis, ab insanis Philosophis descendunt errores,

Philosophi enim vt Democritus, Empedocles, Heraclitus, Zeno authores sunt, omnia fieri fato ita, vt id fatum vim & necessitatem adferat omnibus euentibus. Nihil igitur liberum relinquunt neq; in Deo, neq; in voluntate vel hominum, vel angelorum. Vnde sequitur omnia etiam scelera fieri fatali & ineuitabili necessitate, & quidem ipsum Deum esse scelerum authorem & causam. Omnia enim contendunt pendere ex causis æternis & antecedentibus: Et fatum esse volunt, eiusmodi implexam causarum cohærentium seriem, in qua nulla queat aliter agere quam à præcedente fuerit mota,

mota, nec primam aliter mouere posse, quam ab omni
æternitate fuerit constitutum, vel vt Democritus delirat,
quam concursus impulerit. Sunt autem in hoc figmento
Democriti & Stoicorum multi & blasphemii errores.

I. Primum ipsum Deum libertate sua spoliant. Fin-
gunt enim Deum necessario condidisse quæ fecit, & cau-
sarum nexu atq; serie ita adstrictum esse, vt aliter moue-
re vel agere nequeat, quam causæ ferantur, atq; ita fa-
tum tanquam tetrum idolum supra Deum extollunt.

II. Similis blasphemix & furoris est quod fingunt
omnia scelera fieri necessitate fatali, & quidem causa
prima sequentibus vim & necessitatem agendi impo-
nente: vnde illud est in Tragœd: Fati ista culpa est,
nemo fit fato nocens. Et Zenonis seruus cum de
furto accusaretur, in fatum transferre culpam cona-
tus est.

III. Tertio tollit hic error omnem humanæ volun-
tatis libertatem. Quemadmodum Cicero testatur: *At de fato,*
qui introducunt causarum seriem sempiternam, hi men-
tem hominis voluntate libera spoliata necessitate fati
deuinciunt. Laborauit quidem Chrysippus honorarius
arbiter inter Stoicos & Peripateticos, vt Cicero inquit,
vt & fatum tueretur, & recisa necessitate liberam homi-
nis voluntatem retineret. Itaq; causas distinxit, alias per-
fectas & principales, alias proximas & adiuuantes adpel-
lauit. Vnde credo Oenomaus vt Eusebius refert, dixit:
Democritus seruos fecit hominū animos, Chrysippus ve-
ro semiseruos. Verum ne sic quidē effugit Chrysippus vel

necessitatem, vel blasphemiam quæ Deum constituit peccati authorem; vult enim omnia fieri antecedentibus causis, & hanc seriem sempiternam seu nexum non posse dissolui.

Hunc igitur Stoicorum & Democriti errorem explodimus; Dicimus Deum nullis causis alligatum esse, sed omnia vt condidit, ita & regit liberrima sua voluntate expers omnis externæ necessitatis; ipse sibi existens & potestas liberrima, & libertas necessaria. Neq; vlla ratione dicendum aut cogitandum est Deum esse authorem vel causam peccati; præterea condidit Deus libertatem hominis voluntatem, quæ absq; externa necessitate potuisset persistere in vera iustitiâ. Et licet peccato fracta & amissa sit hæc libertas; quantum tamen ad externas & civiles actiones hominis pertinet, sunt hæc sitæ in eius arbitrio & voluntate saltem aliquo modo.

*Valentini
aorum
deliria.*

Stoicorum deliria de fato, Primum in Ecclesiam quantum literis proditum est, inuexit Valentinus Aegyptius in schola Alexandrina institutus, statim post Apostolorum tempora. Finxit enim hæc vipera, vt Ireneus & Epiphanius testantur, tria hominum genera, alios spirituales, alios animales, alios terrenos. Spirituales dicit ex fatali necessitate saluari, quidquid egerint, & quomodo cuncq; vixerint: A deo vt etiamsi horrendis sese polluant sceleribus, tamen salute non posse excidere. *χοϊκοὺς* seu *ὕλικοὺς*, seu *γῆνοὺς* quos nominat, necessario perire, neq; vlla ratione saluari posse, siue audiant, siue contemnant verbi prædicationem, siue pie, siue scelerate vivant. Medios vero quos *ψυχικοὺς* adpellat, dubiæ salutis statuit, si recte vixerint præmia adepturos, sin perperam pœnas.

poenas. Hi furores partim in stoa Zenonis, partim in schola Peripateticorum sunt nati. Augustinus scribit Valentinum non arbitrio hominis, sed naturæ mundi, id est, generi Diabolico tribuisse maliciam, quod est indicium constituisse eum quendam fatalem peccandi necessitatem. Turbauit autem hic præstigiator Ecclesiam tempore Antonini pij circa annum Christi 140.

Montanus & erroris Pepusianorum sociæ Priscilla & Maximilla, sub M. Antonino vero virus suum in Ecclesiam effuderunt: Hi Enthusiastos, id est, raptus & furiosos adflatus prædicarunt: quod nimirum capti mente ignari effutiissent Spiritus sancti oracula esse voluerunt. Epiphanius scribit Maximillam solitam dicere, se inuitam & necessitate coactam rapi & agi vt vaticinetur. Hæc secta Cataphrygum violentos raptus animos rum contra scripturam sinxit, vbi voluntas tota reluctatur, & ludibria Satanæ in mente furiosa opus Spiritus sancti appellauit.

Manes persa, à quo Manichæi, quæ secta exorta est Imperante Aureliano, circa annum Christi 274. Fatum stoicum ex professo in Ecclesiam inuexit: Prorsus sustulit liberum arbitrium, & contendit omnia fieri fatali necessitate: testis est Socrates Eccl: lib: 1. cap: 22. Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis; sed substantiæ tribuit gentis aduersæ. August: de hære: Finxit enim duplicem substantiam, seu naturam, aliam bonam, aliam malam: Hanc tenebras, illam lucem adpellauit. Quod ex luce profectum esset, id necessario bonum esse, quæ vero ab aduersa natura essent profecta necessa-

rio & immutabiliter esse mala & damnanda : quæ erarum portenta vt Socrates monet ex Empedoclis male diluta Philosophia hausit. Argumento huiusmodi vsi sunt Manichæi : Si datum esset homini liberum arbitrium, Deus si non author, saltem adprobator existeret peccati. Sed Deus non est causa peccati. Ergo nec liberum arbitrium datum est homini. Atq; ita fingit peccatum esse quiddam conditum à Deo malo : quemadmodum & corpus in quo hereat peccatum, Animam vero esse de substantia Dei boni, atq; ideo necessario bonam esse, & saluari.

Hic vero nunc obseruet candidus Lector, quam foeda sit istorum hominum calumnia, qui vt inuidiam faciant sanæ doctrinæ Christi, de amissa libertate humanæ voluntatis in adipiscenda viuifica conuersione adpellant eam Manichæos furores. Infinitum enim discrimen hic conspicitur, inter deliria Manichæorum & Ecclesiæ confessionem. Manichæi duo numina sibi aduersa fingunt, & duas diuersas naturas, seu animarum species : quarum illas lucem, has tenebras vocitant. Nos verum vnicum tantum eumq; bonum & iustum Deum profiteamur. Manichæi fingunt homini non esse datum liberum arbitrium : Et peccatum à malo Deo conditum esse. Nos credimus hominem libera voluntate conditum esse, & peccati originem esse à libera voluntate Satanae & hominis. Manichæi animarum salutem adtribuunt naturæ bonitati, eo quod pars sit substantiæ diuinæ, damnationem corporum tribuunt materiæ necessitati, quæ sit à malo Deo. At, nos beatorum redemptionem, & salutem

tem liberrimæ gratiæ Dei adscribimus : damnationem vero reprobatorum, non ex substantia, sed ex peccato, quod voluntate commissum est oriri docemus. Sacri- lega igitur calumnia est, veram sententiam Propheti- cam, de amissa libertate voluntatis Manichæi erroris in- simulare. Est autem familiare Pelagianis obſcere pijs doctoribus Manichæismum, quemadmodum Iulianus & alij Augustino fecerunt,

Nostra ætate Enthusiastarum & Montanistarum deliria renouauit, Caspar Schvuenckfeld : is enim fingit Deum in mente hominis operari absq; ministerio, & Enthusiastis rapî homines ad Deum. Hic ergo non solum tollit liberum hominis arbitrium, quod & nos ex- plodimus in hominis conuersione, verum etiã vsum externi ministerij, per quod efficax est Deus ad salutem aufert ex Ecclesia. Refutatur autem testimonijs expres- Rom: 10. sis. Fides ex auditu est. Item, Euangelion est potentia Rom: 1. Dei ad salutem omni credenti.

Ad Stoicam opinionem quodammodo accedit Caluinus. Etsi enim respuat adpellationem fati, inficietur etiã continuum causarum nexum & sempiternam se- riam : nolit adserere Deum esse causam peccati : tamen contendit ita omnia fieri necessario, vt non dubitet adfir- mare, lapsum Adæ, Iudæ proditorem, & omnia scelera necessario fieri, eaq; facta esse, & similia fieri ordinante, mandante, & voluntate efficaci destinante Deo. At cum vniuersa sacra scriptura testetur Deum nec velle, nec probare, nec mandare peccatum, iuxta dictum : Non Deus volens iniquitatem tu es. Item, Hæc sunt quæ odî dicit

dicat Dominus, Cumq; constet indubio testimonio scripturae, hominem ita conditum & voluntatis libertate à Deo instructum fuisse, vt in ipsius fuerit situm arbitrio, vel persistere in iustitia, vel deficere ad peccatum, atq; ex hoc lapsu primi hominis voluntas omni libertate spoliata, onere seruitutis sit oppressa, non immerito explodimus Caluini stoico fato nimis vicinam sententiam.

PHILOSOPHORVM, PELAGIANORVM
& Synergistarum opiniones, de
libero Arbitrio,

Declinarunt in alteram partem à veritatis semita, cum Philosophi, tum scriptores Ecclesiastici multi, in primis Pelagianum sodalicium, & Synergiae inuectores, Philosophi nihil de conuersione hominis; neq; de spiritalibus motibus regeneratorum, intellexerunt; atq; hoc ipso saniores fuerunt hæreticis: Nam de actionibus huiusmanæ mentis, & voluntatis loquuntur, quoties in nostro arbitrio & voluntate esse volunt adfensiones & adpetitus. Quia vero hanc libertatem eo extendunt, vt arbitrentur, in hominis voluntate situm esse, eam consequi iustitiam & virtutem, qua ad vitam beatam perueniatur, error ipsorum hic commemorandus est.

Philosophorum ergo præsertim Peripateticorum opinio fuit, animos hominum ita liberos esse ab omni necessitate, vt veram iustitiam mente intelligere, iudicio eligere, studio exequi, vel mutata voluntate respuere possint. Altera inquit Cicero sententia est eorum, quibus videntur sine vlllo fato animorum motus voluntarij. Hinc

Cicero de
fato.

Hinc est arrogans illa vox Senecæ. Quod viuimus Deo *Seneca*
rum est munus, quod recte sancteq; viuimus nostrum
est. Ac Cicero adeo vehemens fuit liberæ voluntatis pa- *Lib: 56*
tronus, vt is teste Augustino, malit diuinationem, ac præ- *de ciuit:*
scientiam futurorum, atq; ita ipsum Deum tollere, quam
concedere vt voluntas sua spoliatur libertate. Putat
enim consequens esse, vt si adfensiones & actiones non
sint in nostra potestate, nec laudationes, nec vituperatio-
nes, nec honores, nec supplicia sint iusta: imo sublata ani-
morum libertate, putat omnium legum, disciplinarum,
exercitiorum, iudiciorum, studiorum, & conatum vsum
euerti. Itaq; decernit adfensiones & actiones omnes esse
in nostra potestate, & vt loquuntur, nos esse Dominos
nostrorum motuum. Atq; hæc fere omnium Philoso-
phorum persuasio fuit, menti humanæ inditam esse eam
lucem, quæ monstret quid sit iustum, quid iniustum, quid
rectum & salutare, quid prauum & noxium. Deinde vo-
luntatem quasi Dominam sui iuris esse, eligere quod vi-
sum fuerit, & vel ad iustitiam cum honore & præmio vi-
tæ, vel ad scelera cum dedecore & supplicio sponte sua
se inclinare: atq; ita sibi ex sese ad virtutem, & beatam
vitam adsequendam sufficere.

Hic vero satis mirari nequeo Stoicæ sectæ adferto-
res adeo parum sibi constitisse, vt cum omnia fato & ex
naturali colligatione causarum, & necessario fieri con-
tenderint, iidem tamen libertatem voluntatis præ alijs
Philosophis omnium superbissime adseruerint. Nam vt
refert Laertius Zeno sapientes suos quos fingit, non so-
lum liberos, verum etiam reges constituit *αὐτοκρατορικῆν*
ἡγεσίαν ipsis attribuens. Vnde & stoica illa paradoxa,
T solos

solos sapientes esse liberos : Et sapientem semper perfectio uti animo. Eo enim dementiae prolapsi sunt, ut fingerent hominem si velit posse sine peccato esse, omnesque adfectus & animi perturbationes ut aduersas rationi hominis voluntate euelli e pectore, & æquabilem & in omni virtute constantem animum posse seruari. Adeo in utramque partem omnium stolidissime de libero arbitrio nugati sunt Stoici.

Paulo verecundius & humanius de homine locuti sunt Peripatetici. Neque enim omnes adfectus dixerunt viciosos, neque omnes animi perturbationes extingui posse. Adfectus vero per se non esse vicia, sed iudicio regendos & moderandos esse. Idcirco Hieronymus cum sententiam Pelagij adserentis homines, si velint absque peccato esse posse, refutare instituit, dicit veterem fuisse hanc inter Stoicos & Peripateticos controuersiam. Stoicorum itaque ἀπαθείαν, & arroganter adpellatum regnum voluntatis detestamur. Et cæterorum λόγον πρὸς τὰ ἀριστα προκαλῶντα, ἀνθαιρετήριον ὄργανον, καὶ προαιρέσειν, cum de vera virtute, ac de ijs quæ ad vitam æternam perduntur agitur omnino respuimus, & ex Ecclesia excludimus.

Parum aut fere nihil discessit ab hac Philosophorum opinione Pharisaeorum secta. Nam ut historia Evangelica testis est, plane somniarunt, in ipsorum arbitrio & potestate situm esse, ut legi perfectam præstanto obedientiam sint iusti coram Deo. Ideo Nicodemus admodum videntur absurda, quæ Christus ait de renascentia. Quid inquit num senex in uterum matris redire.

dire potest vt renascatur, quasi dicat, Quid potest ab ho-
mine flagitari amplius, quam vt præstet, quantum ei à
natura est datum. Adolescens quoq; Matthæi 19. qui
gloriatur se ab adolescentia seruasse omnia decalogi præ-
cepta, nimis euidenter ostendit, quam superbe sibi libe-
rum arbitrium arrogarit. Nec alio sensu Iudæi, Ios-
hannis s. cachinnis exceperunt promissionem Christi,
de restituenda per veritatem libertate hominis, quam
quod imaginarentur se omnis seruitutis expertes, ipso
ortu esse liberos. Tantum igitur discriminis est inter
Philosophos & Phariseos, quod hi sanctorum Pa-
trum titulos tanquam cristas sibi imponerent, & simul
de legis patefactione, circumcissione, & politiæ con-
stitutione gloriarentur: illi vero tantum iudicio nas-
turæ ducerentur: libera vis voluntatis ab vtrisque est pa-
riter adserta.

Statim post Apostolorum tempora male dilutæ
Philosophiæ *παθανολογία*, in Ecclesiam sunt transporta-
ta. Estq; digna obseruatione vox Socratis Eccles: lib: 1.
cap: 22. *παρεφύκτω ἀληθῆ χριστιανισμῶ ἐδανίζωμ χριστιαν*
ντιμῶ. Id est, vero & sincero Christianismo adnatus
est Græcisans & Philolophorum commentis mixtus
Christianismus. Cum enim pauci quidam ex Philoso-
phis, qui totam ætatem in prophanis triuerant literis, ad
fidem Christianam conuerterentur euidentia veritatis,
constantia martyrum, & miraculorum crebritate conuis-
cti, ac iidem priusquam fundamenta Apostolicæ religio-
nis solide iecissent, & discrimen Legis & Euangelij, hu-
mana Philosophiæ & diuinitus patefactæ doctrinæ præ-
be intelligerent, ad scriptionem sese conferrent freti cog-
nitio

nitione literarum secularium, & eloquentia, tantum ab-
 fuit vt patrocínio aliquo iuuerint, vt multo magis graui
 damno adfecerint Ecclesiam. Dum enim castella quor-
 dam honestarum legum, & disciplinæ Ecclesiasticæ gene-
 tilium scriptis munire conati sunt, ipsam Christianæ religio-
 nis ciuitatem prodiderunt. Euangelij promissionem,
 de gratuita peccatorum remissione, & beneficijs media-
 toris Philosophorum commentis profus obruerunt: Ius
 dicitum Dei de peccato in lege patefactum, plane obscu-
 rarunt, decalogi præceptis spiritualibus in Ethicas Philo-
 sophorum sententias transformatis. Quapropter omnes
 corruptelas, & perniciosissimos errores, qui inde vsq; à
 temporibus Apostolorum ad hæc nostra secula, tam in-
 gens detrimentum dederunt Ecclesiæ, ac necessariam do-
 ctrinam de gratuita imputatione iustitiæ per fidem, de re-
 conciliatione peccatoris cum Deo per mediatorem, de
 peccato originis, de eneruatis viribus humanis, de lege
 Dei, de fide in Christum, de bonis operibus, de toto reg-
 no & beneficijs Iesu Christi, tantum non sepeliuerunt, his
 Græcisantibus vt Socratis voce vtar, & Philosophastris
 Christianis debemus.

*Clemens
 Alexan-
 drinus.*

Testis nimis locuples est Clemens Alexandrinus
 Pantheni discipulus Origenis præceptor: qui licet admo-
 dum vicinus fuerit Apostolorum temporibus, vt qui
 Marci Euangelistæ discipulos audiuerit, ac vixerit sub
 Commodò, circa annum salutis 180: hic tamen adeo in
 doctrina Christiana rudis fuit, vt neq; doctrinam de pec-
 cato originis, neq; promissionem Euangelij intellexerit.
 Ideo passim de iustitia operum Philosophatur, non secus
 ac si de Platonis Academia, vel Zenonis stoa prodiret.
 Hic igitur

Hic igitur Clemens plenis adeo buccis decantat vires liberi arbitrii, & passim inculcat salutis acceptionem in hominibus libera voluntate positam esse. Aliquot eius sententias citabo, cum ut lectori sit integrum, ferre de illis iudicium easque conferre cum Prophetiis & Apostolicis dictis, tum ut quilibet intelligat, ex qua schola prodierint adfertores liberi arbitrii, & Synergiae patroni. Lib: 1. Pag: 113.
σφω: inquit: Nisi adpetitus & causae actionum essent in libera potestate animae, neque laudationes, neque vituperationes, neque honores, neque supplicia essent iusta: ac mox addit, Ergo liberari ab ignorantia, & a prava voluptuaria electione, & ante haec, non adsentiri illis deceptionum phantasijs in nostra positum est potestate, lib: 2. π 1515 δε Pag: 136.
προαληψια εκδοσι ουδισι, διανοητικας συγκαταθεσις. Fides inquit, est voluntaria anticipatio, & pietatis adsensio: ac prolixè deinde disputat hanc fidem nihil esse nisi προαληψια σιν π 15 καλησ προαξιωσ. Quis non exhibet tam ineptum disputatiorem in Ecclesia Dei?

Rursus secundo lib: Adsensiones inquit in nostra esse potestate non solum Platonici, sed & stoici concedunt. Omnis igitur opinio, & iudicium, & anticipatio, & doctrina, quibus viuimus & versamur cum genere humanum adsensio est, haec vero nihil aliud quam fides fuerit. Et paulo post: adhuc expressius loquitur. η δε αποσασοις, και εκσασοις, ηδη απειθεια εφ ημιν, ωσπις ηδη η υπακοη εφ ημιν, διδ ηδη τα εκδοσια κρινεται. Id est, Defectio, et mentis amotio, et contumacia, sunt in nostra potestate, quemadmodum & obedientia est in nostra potestate. Ideo & voluntaria subiecta sunt iudicio. Eiusdem est inscitiae quod scribit lib: 7. σφω: ubi contendit fidem esse omnium elis

um eligentium salutem, & hominem ex sese posse elige-
 re, & accipere salutem. Verba Clementis sunt: τοὺς ἐθέ-
 λοντας πείθει ὁ θεός. ὃν γὰρ βιάζεται τὸν ἐξ αὐτοῦ τῆρ σωτηρίας
 λαβεῖν, διὰ τοῦ ἐλέους καὶ πάντα ἀποπληῶσαι τὰ παρ' αὐτοῦ
 πρὸς τὸ λαβεῖν τῆς ἐλπίδος δυνάμενον: Id est, Volen-
 tes in suam sententiam inducit Deus: Non enim vim
 infert ei, qui ex sese salutem accipere potest, per electio-
 nem, & per id, quod vniuersa quæ à se sunt ad incho-
 andam spem implet. Hic satis pingui ingenio adserit li-
 berum arbitrium: Siquidem contendit hominem ex sese
 propria electione accipere posse salutem. Ideo paulo
 post addit, κοινὴ ἡ πίστις τῶν ἐλομένων. Communis est
 fides eorum qui eligunt eam. Item, Vetus est illa lex, in-
 quit, volentem sibi eligere virtutem: quapropter &
 mandata quæ sunt in lege & ante legem, constituunt vt
 is qui eligat vitam æternam, & beatum honorem, acci-
 piat. Ac rursus: μεταβάλλει πᾶν τὸ ἐνάξιτον εἰς ἀμείνω
 δικήσας, τῆς μεταβολῆς ἀπὸ τῆρ αἰετοῦ τῆς γνώσεως
 ἔχον, ἢ αυτοκρατορικῆρ ἐκείνου ἢ ψυχῆ. Id est, Quidquid
 præclarum & rectum est, transfert hominem ad melio-
 res habitationes, causam mutationis habens cognitionis
 electionem, quam sui arbitrii & liberæ potestatis posside-
 det anima.

Iam vero expendat apud se pius Lector, an hæc tur-
 mida liberi arbitrii præconia, congruant cum Prophetia-
 cis & Apostolicis dictis, quæ testantur, lapideum cor esse
 esse homini, & omne figmentum cordis humani esse pro-
 cliue ad malum, hominis voluntatem esse hostem Dei,
 qui legi Dei nequeat subijci, hominem esse venundatum
 sub peccato, teneri captiuum à Satana, esse mortuum in
 delictis. Quæ omnia si expendisset Clemens non tam elax-
 to sua

to supercilio voluntatis liberam potestatem predicasset:
nec tam vana confidentia sui Gnosticos suos, quos insti-
tuere conatur Apostolica doctrinae & Philosophiae in-
epta mixtura delusisset. Sciat ergo pius Lector cau-
endum sibi esse ab hoc Clemente, si veram sententiam de
viribus humanis inquirat serio.

Præceptorem suum secutus est Origenes Adas Origenes.
mantius, qui circa annum Christi 212, imperante Anto-
nino Caracalla clarus in Ecclesia fuit. Homo doctus, im-
mensi laboris, admirandae diligentiae, verum nullius iudis-
cij, quod ad verum intellectum sacrarum literarum attis-
net. Vt iam non dicam quam potentes errores com-
miniscatur in libris $\pi\epsilon\gamma\iota\ \delta\epsilon\lambda\chi$: vbi fingit Diabolis quoq;
spem salutis esse repositam, & alia non minus absurda.
In enarratione Epistolae Pauli ad Roma; nimis crasse
demonstrat Ecclesiae, se caput nostrae religionis non in-
tellexisse. Vix vllam Pauli sententiam absq; insigni &
perniciosa deprauatione exponit. Nobilissima vero testi-
monia quae sunt fons omnis consolationis, non sine blas-
phemia inuertit: vt cum lib: 2. citat Christi dictum;
Qui credit in me non iudicabitur: addit ipse, quia secun-
dum hoc quod credit non iudicabitur quali incredulus,
& infidelis: de actibus vero suis sine dubio iudicabitur.
Hoc sane est vno momento totum delere Euangelion.
Item lib: 4. Quemadmodum fides reputata est ad iusti-
tiam, sic & de charitate dici potest, quod charitas repute-
tur homini ad iustitiam.

Hinc cum cuius sit manifestum, Origenem
prorsus

prorsus ignarum fuisse doctrinæ Apostolicæ de gratuita
 hominis iustificatione, non spero quenquam in hac causa
 tam iniquum fore censorem, vt existimet huius Philoso-
 phi vocem debere pondus aliquod habere. Excidunt
 quidem illi aliquando sententiæ, quæ totam vim liberi
 arbitrij elidunt, vt lib : 4. in Epist : ad Roma : Vix mihi
 persuadeo inquit, quod possit vllum opus esse quod ex
 debito remunerationem Dei deposcat, cum etiam hoc ip-
 sum quod agere aliquid possumus, vel cogitare, vel pro-
 loqui, ipsius dono & largitione faciamus. In qua vera
 sententiâ si constanter perstitisset, superbarum vocum
 vela, quibus vehit passim laudes liberi arbitrij magis
 contraxisset.

Verum quæ eius fuerit mens de hoc articulo, ex ips
 locis est petendum, vbi data opera hanc controuersiam
 explicat : lib : 1. ad Rom : inquit. Habet ergo in arbitrio
 suo anima, si velit eligere vitam Christum, aut in mortem
 ad Diabolum declinare, ac similitudine ex Prodiçi figu-
 mento allata fingit, in eo vt quis sancte viuat animæ nu-
 tum expectari. Libro vero tertio περι ἀσχωρ, integram
 disputationem de libero arbitrio ingreditur, atq; testimo-
 nia scripturæ, quæ suæ opinioni aduersantur eludere nitit-
 tur. Quo in loco adeo impudenter sæpe loquitur, vt non
 vereatur adserere : Nostræ salutis causam in nobis sitam
 esse. Verba Origenis sunt : Videamus quomodo Paulus
 Apostolus velut potestatem liberi arbitrij habentibus
 nobis loquitur, & tanquam in nobis ipsis vel salutis, vel
 perditionis causas habentibus ait, &c. Ibidem addit : In
 nostra potestate est, obseruare posse quæ mandantur.
 Item, Vnumquodq; igitur vas, vt vel ad honorem à crea-
 tore for-

Rom : 1.
 Ezech :
 lib : 3.
 περι
 ασχωρ :

tore formetur vel ad contumeliam, ex seipso causas & occasiones præstitit conditori. Si quis pius vel primis tantum labris dogmata Christianæ pietatis degustauit, necesse est vt has foetidas & impuras voces fastidiat, quæ adeo contumeliosæ sunt in filium Dei vnicum salutis authorem. Et miror qua fronte vel conscientia potuerit hæc scribere Origenes, cum verba Pauli Roma: 9. Quæ enarrare nititur, prorsus ex diametro pugnantem sententiam, sine omni obscuritate gignant. Sed maluit nimis vim facere verbis Apostoli, quam à Philosophica sua opinione, magis congruente cum ratione discedere.

Origenis itaq; de viribus humanis imaginatio fuit, Hominem ex sese intelligere quæ sint iusta, quæ iniusta, & libero voluntatis arbitrio præditum esse, quo quod libitum fuerit, eligere, sequi, & efficere possit. Sic enim loquitur: Quæ extrinsecus incidunt, in nostra potestate non sunt (puta morbos) obiecta, &c. Bene vero vel male vti his quæ incidunt, ea ratione quæ intra nos est discernente & diiudicante, quomodo his vti oporteat nostræ est potestatis. Vnde postea addit: Quod crediderunt, ipsorum opus est, qui curati sunt. Vt vero hanc insanissimam sententiam, qua conuersionis nostræ atq; fidei opus in solidum tribuit humanæ voluntati, mitigaret, ne Deo prorsus excluso ab effectione nostræ salutis, & superbia & ingratitudo nimis sint conspicua, id quod antea libero tribuit arbitrio partitur quodammodo, & Deum in societatem honoris adsumit. Vt (inquit) neq; quæ in nostro sunt arbitrio, putemus sine adiutorio Dei efficere posse: neq; ea quæ in manu Dei sunt, putemus absq; nostris actibus & studijs, & proposito consummari. Quam

vero hæc pugnent cum testimonijs scripturæ sacræ : quibus totum Deo adsignatur, supra est ostensum.

Nec mihi dubium est, extitisse tempore Clementis & Origenis, pios & cordatos pastores, qui voce & scriptis hunc Philosophicum errorem confutarint, quorum testimonia extare in Ecclesia valde optandum esset. In dicit autem ipse Origenes, quibus argumentis sibi sit obuiatum, videlicet, Auferam cor lapideum. Item, Non est volentis, neq; currentis. Item, Deus est qui efficit ut velitis, &c. Hæc inquit, dicunt hi qui volunt ex auctoritate scripturæ diuinæ differere, nihil esse positum in nostra potestate. Quæ verba non de Valentinianis & Marcionitis sunt accipienda, qui diuersas naturas introducebant: hi enim veteris Testamenti testimonijs non utebantur. Sed potius de Orthodoxis pastoribus, qui Philosophicis figmentis Prophetarum & Apostolorum auctoritatem opposuerunt.

Quia vero & Clemens & Origenes propter multiplicem eruditionem, & insignem eloquentiam erant in admiratione, & ex ipsorum scholis multi docti & eloquentes viri prodibant, qui simul imbibito hoc veneno Philosophico, deinde ob dicendi facultatem ad Ecclesiæ gubernacula sunt adhibiti, vix vllus scriptor Ecclesiasticus præsertim inter Græcos reperitur, qui non id senserit de libero arbitrio, quod Platonis potius Academicam, quam Christi redoleret Ecclesiam. Quidquid igitur minus congrue de hoc articulo dictum est, ab Athanasio, Eusebio, Basilio, Nazianzeno, Epiphanio, Chrysostomo, Hieronymo, & alijs quorum sententias supra vidit

vidimus, id totum acceptum ferendum est his duobus
magistris Clementi & Origeni : atq; idcirco apud recte
iudicantes minus ponderis in controuersia dijudicatione
habere debet.

PELAGIVS BRITO Monachus sub
Theodosio Iuniore, circa annum Christi 400. totis im-
pudentia velis panis adseruit voluntatis, & arbitrij hu-
mani libertatem. Nemo dubitet sumplisse eum mate-
riam & occasionem, cum ex Philosophia, tum ex Origenis
& similibus scriptis. Male enim diluta Philosophia
iam tum in admiratione erat in Ecclesia, ita vt doctrina
Euangelij, non sine omine Christiana Philosophia nun-
cuparetur. Verum hic Pelagius ad stipulatoribus Iuliano
& Celestio, eo impudentia & vesania est abreptus,
vt omne Dei auxilium & gratiam spiritus repudiaret,
sanctorum preces pro fidelibus & infidelibus, putaret su-
peruacaneas, & voluntatem hominis non solum libe-
ram, sed & dominam atq; reginam constitueret omnium
actionum atq; salutis. Vtq; hic conspiciatur quantam
errorum telam secum trahat liberi arbitrij adsertio, Pelagij
errores quemadmodum a Hieronymo, Augustino &
Prospero recensentur, hic subnotabimus.

ERRORES PELAGIJ.

- I. Mortem corporis non prouenire ex lapsu August: de
& merito Adæ, sed ex conditione natura, peccato
originali
V 2 Peccat
contra
Pelag:

August: II. Peccatum Adæ nemini nisi ipsi nocuisse. Et peccatum ad alios homines non propagatione carnali, sed imitatione transiisse.
de peccatorū meritis lib: 1.

August: III. Naturam sine vicio esse: Et infantes non habere peccatum originis, aut vllam culpam, sed infantes esse, atq; in eo statu in quo Adam fuit conditus. Baptizandos tamen, non vt à peccato aliquo liberarentur, sed vt Sacramento adoptionis honorarentur.
de natura & gratia.

August: IIII. Arbitrium hominis eius esse libertatis, vt homo possit, etiam absq; gratia proprio merito salutem adipisci. Cum vero hæc nimis manifesta blasphemia ab omnibus pastoribus damnaretur, linguam non mentem mutauit, adserendo: Gratia adistente facilius quidem perueniri ad salutem, absq; ea tamen salutem obtineri à nobis posse licet difficilius. Verum cum & hæc infania in concilijs exploderetur, vocabulum gratiæ per simulationem adsumpsit, rem ipsam exclusit in veteri blasphemia persistens. Gratiam enim non intellexit gratuitam peccatorum remissionem, & donum Spiritus sancti, fidem efficientis & nostram voluntatem trahentis: sed gratiam appellat, beneficium creationis, donationem liberi arbitrii, possibilitatem sponte obediendi Deo, legis promulgationem, & doctrinæ communicationem. Atq; his præstigijs ex iudicio Palestino, cuius mentionem facit *August: lib: de gratia Christi contra Pelagium est elapsus. Damnauit enim eos qui adsererent hominem absq; gratia posse saluari, vel vllum præstare actum.*

V. Gratiam Dei & salutem eternam, non aliter quam secundum merita dari.

VI. Hominem posse esse sine peccato, perfecte iustum & omni uirtute absolutum, ac omnia Dei mandata, non solum possibilia, sed & facilia esse homini uolenti ea præstare.

Hierony:
contra
Pelagi:
Dialo: 1.

Hæc tetra errorum portenta, quæ una litura uniuersam doctrinam Prophetarum & Apostolorum de lent, neque quidquam ex ea præter Ethica Philosophorum præcepta relinquunt, adseruit Pelagius Monachus præcipuus liberi arbitrii patronus: Adstipulatores autem habuit Celestium, & Iulianum Capuanum Episcopum ut Gennadius refert. Cum autem hoc blasphemo errore vehementer turbaretur Ecclesia Romana, ac uehemens dissensio in alijs quoque Ecclesijs hinc oriretur, contulit se Pelagius in Palestinam, ut suæ opinionis adstipulatores quæreret. Haud dubie cogitauit se in Oriente multos resperturum discipulos Origenis, & Chrysostomi, qui vires liberi arbitrii immodice prædicarunt, & Pelagio & alijs erroris materiam nimis amplam suppeditarunt. Verum cum nimis impudenter sua commenta proponeret, & palam adsereret hominem absque gratia Dei uirtute libere arbitrii posse sine peccato esse, & mandata Dei ab homine facile præstari, Hieronymus qui Hierosolymis tunc fuit, & in Pelagium incidit, has blasphemias refutauit.

Epistola
August:

Celestius Pelagii discipulus, dum in Africa semina huius erroris spargit, Carthagine conuenit Synodus, quæ & dogma de libero arbitrio damnauit, & Celestium ex-

Retrad: 2. communicatione exclusit ab Ecclesia, cui Synodo licet
cap: 33. non interfuerit Augustinus, vt ipse est testis: inuit tamen
Episcopos doctrina & institutione. Nam quaestiones Pe-
lagianorum ad Augustinum sunt missae. Pelagius inter-
rea in Palestina oberrat, suffragatores conquirens, verum
prij & docti viri datis libellis ad Episcopos accusant ho-
minem de sacrilego dogmate. Itaq; Synodus 14. Episco-
porum in Palestina (ni fallor, Diospoli, vel Lidde, sic enim
ex quadam Hieronymi Epistola colligo) cogitur. Vbi
de suis dogmatis auditus Pelagius, sententias quas haec-
nus sparserat, in iudicio damnare coactus est. Augustinus
librum scripsit de gestis huius Synodi, verum is non ex-
tat. Fragmentum aliquod reperitur in lib: August: de
cap: 9. peccato originali contra Pelag: Vbi narratur, Pelagium
reuocasse & condemnasse haec dogmata: Hominem absq;
Dei gratia posse esse *αυαμασῆτορ*. Adam mortalem fuis-
set. Quod Adae peccatum ipsum solum laeserit, & non to-
tum genus humanum. Quod infantes nuper nati in eo
sint statu, in quo fuit Adam ante preuaricationem. Quod
lex tam iuuat ad obtinendum regnum Dei, quam Euan-
gelion. Hos & similes errores tum damnauit Pelagius in
iudicio: verum quod res ipsa testata est, Augustinus non
immerito conuictus est praestigiatorum Pelagium, sua
versutia imposuisse Palestinis Episcopis. Vocabulum
enim gratiae adsumpsit, sed scelerate deprauauit, interpre-
tans de beneficio creationis, vel reuelatione legis.

Cum ergo fraudulenter erroris sui abiectionem &
damnationem simulasset, atq; hoc dolo e iudicio elapsus
esset, maius incendium secutum est in Ecclesia: vt solet
feri,

fieri, quando corruptelarum qualescunq; incrustationes,
aut palliationes seu excusationes admittuntur, & clemen-
tia intempestiua doctrinæ cœlestis deprauatoribus, cum
atroci detrimento Ecclesiæ parcitur. Pelagius enim glo-
riabatur se iudicio Synodi Palestinæ absolutum esse, ac
maiore audacia sua commenta tuebatur, & late diffun-
debat. Rursus igitur consilio & instinctu Augustini,
cuius tunc præcipua erat autoritas in Ecclesiâ, Synodi
conuocantur Carthagine, & in oppido Numidię Milleo,
circa annum Christi 406. Vtraq; Synodus & Carthagi-
nensis & Mileuitana damnat, Pelagij & Celestij dogmas
ta. Et literis datis ad Innocentium Romanum Episco-
pum, petunt Synodi, vt is suo calculo comprobet decreta
Africana; Et quia Pelagius Romæ diu vixerat, citet eum
ad dicendam causam, ac nisi expresse damnauerit sua
dogmata, anathematis fulmine eum feriat. Innocentius
Africana decreta rata habet, & Pelagium ac Celestium
eius discipulum excommunicat: Qua graui sententiâ
passim in Ecclesijs promulgata repressæ sunt, quodam-
modo flammæ erroris, palam depascentes piorum cœ-
tum, non tamen ignis prorsus est extinctus. Origenicam
enim mixturam, quæ doctrinam Euangelij & Philoso-
phiam prorsus confudit, & haud dubie ansam dedit Pelas-
giana hæresi, adeo imbiberant Episcopi, vt difficile fue-
rit, à receptis & rationi ad blandientibus opinionibus
animos ipsorum abducere, & ad Prophetica & Aposto-
lica oracula, quæ salutem nostram soli gratiæ Dei tri-
buunt reuocare. Itaq; non tantum eruditissimis scriptis
restitit Pelagio Augustinus, nec tantum conciliorum
graves censuræ, Et Romani Pontificis autoritas eum
represserunt: verum etiam Imperatorum ciuilia edi-
cta ad

ita ad extirpandum blasphemum errorem sunt propo-
sita.

Anno Christi 420, sub Theodosio & Honorio, quo anno obiit Hieronymus strydo: Carthagine conuenit Synodus 217. Episcoporum, inter quos præcipuæ authoritatis fuit Augustinus, egressus iam sexagesimum quintum ætatis annum. In hac Synodo Pelagij & Celestij noua dogmata graui censura sunt condemnata, quæ decreta cum à Romano Pontifice Zosino essent adprobata, per totum Romanum Imperium hæresis Pelagiana damnata est. Defecerat tum à Romano Imperio Britannia, quare vt tutius ibi hospicium haberet, & quia patria eius esset, eo confugit Pelagius, atq; illam insulam suo errore infecit. Verum & hic repressa est blasphemia, diligenti cura Celestij Roma: Episcopi. Sic enim Prosper refert. Nec vero segnior cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit Pontifex Celestius, quando quosdam inimicos gratiæ solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani & ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet seruare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. In Chronico vero refert. Germanum quendam Antisiodorensis Episcopi à Celestio missum, qui deturbatis Pelagianis Britannos ad Catholicam fidem direxerit, anno Christi 432.

In Synodo deinde Ephesina, quæ anno Christi 435, aduersus Nestorium est congregata, in qua ducti decem Episcopi conuenerunt, repetita est damnatio Pelagianæ hæreseos, ac quia Celestiani adiuuabant Nestorij & Ioannis Antiocheni factionem, nominatim Pelagius, Celestius, Iulianus, Persidius, Florus & alij erroris socij

focij sunt damnati, vt Epistola Cyrilli & totius Synodi Ephesina scripta ad Celestinum Romanum Archiepiscopum testantur. Anno Christi 443. Iulianus Atheniensis iactantissimus Pelagiani dogmatis adsertor, vt inquit Prosper, Capuanus Episcopus, multa molitus est vt restitueretur. Verum Sixtus Roma: Pontifex hortatu Leonis Diaconi, omnem ei spem ademit, quod exemplum recte sentientes confirmauit: errori vero addictos plurimum absterruit.

His Synodorum iudicijs, & seueritate Episcoporum cum Pelagiana haeresis oppressa, & ex finibus Imperij exterminata esset, nouae corruptelae sunt exortae, quemadmodum Prosper in carmine de ingratis conque-ritur.

Iamq; procellosae disiecto turbine noctis:
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipso,
Securae matris gremio.

Multi enim crassos illos errores Pelagij damnabant: Videlicet, peccatum Adae sibi tantum & non generi humano nocuisse. Item, Adam esse mortalem factum siue peccasset, siue non peccasset. Item, Infantes prorsus infantes & integra natura nasci, hominem posse absq; peccato esse: liberum vero arbitrium nihilominus adseruebant, videlicet, mansisse in homine etiam post lapsam lumen rationis illa sum, & libertatem nulla necessitate astrictam. Itaq; in hominis arbitrio & potestate esse situm saluari si velit, vel sprete salute perire.

Haec Semipelagianorum corruptela tanto nunc
X diligens

diligentius est obseruanda, eo quod Synergia adfertor
res, qui nunc turbant nostras Ecclesias intempestiuo li
beri arbitrij patrocinio, prorsus idem commentum re
nouant: Nam vt Prosper testatur in carmine, hi Sem
ipelagiani, tres concurrentes causas conuersionis pone
bant. Gratiam vocantem, verbum & mentem ac vol
luntatem sua libertate vtentem, quemadmodum ex ver
sibus quos supra citauimus patet.

Eadem plane sententia est, eorum qui hoc tempore
Synergiam humanæ voluntatis, & tres concurrentes
causas in conuersione hominis statuunt ac fingunt ho
minem libertate sua, proprioq; vigore venire, ad gratiam
oblatam: Et liberum arbitrium hominis non esse ocio
sum, sed plane aliquid agere in conuersione. Facilius itaq;
de præsentî controuersia iudicium fiet istis corruptelis
Semipelagianorum accurate obseruatis.

Casianus. Nouæ autem huius corruptelæ princeps, & nos
uorum colorum, quibus fucata est Semipelagiana hares
sis inuentor fuit Casianus Monachus, natione Schy
tha, Constantinopoli institutus & ad munus Diaconi
cooptatus à Iohanne Chrysofomo: deinde Malsiliæ
factus presbyter: homo doctus, disertus, & austeræ vie
tæ. Imbibit haud dubie hæc venena in Chrysofomi
schola: Is enim passim nimius est liberi arbitrij laudas
tor: & salutis acceptæ causam potius voluntatis electio
ni, quam gratiæ donationi adsignat.

Cum autem huic controuersia à Pelagio motæ vas
rij collationibus cum aduersarijs, & eruditissimis scriptis Aus
gustini,

Augustini, & multarum Synodorum grauissimis censuris, plurimum lucis accessisset, adeo vt indubitata sententia ex Prophetiis hausta fontibus cuiuslibet nota esset, quasi tortuosus coluber per gyros & sinuosos flexus incedit Casianus, vt protritæ factioni Pelagij occultas ferat suppetias. Prima fronte Orthodoxam sententiam profert, quod plerisque hæreticis familiare est, ac fatetur vt testis est Prosper: Non solum actuum, sed & cogitationum bonarum principium ex Deo esse: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspiret.

Verum mox desciscit ab hac sana & Catholica sententia: ac fingit, à Deo nostrum conatum excitari, cum is ortum quendam bonæ voluntatis, in nobis conspexerit. Atq; ita contendit esse eam in homine possibilitatem, vt per naturæ bonum, principia bonarum voluntatum prodire queant, & boni quidam conatus, ex libero surgere arbitrio, atq; gratiam præuenire. Ne vero hic constringi posset lubricus anguis, & de Pelagiana hæresi conuinci, mira versutia, duas diuersissimas & inter sese ex diametro pugnantibus sententias Augustini & Pelagij consuit, & ex hac conciliatione, vel potius mixtura contrariorum Chimæram quandam gignit.

Cum enim his verbis statum posuisset: Vtrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus: misereatur nostri Dominus: an quia Deus misereatur, consequatur bonæ voluntatis initium: cum alterutrum veritati contrarium esse necesse sit, hic tam ingeniosus sutor, vtrumq; recipit, atq; coniungit. Eoq; tandem delabitur, vt insulsa partitione adserat: alios

quidem nolentes & inuitos ad salutem trahi, vt Paulum
& Matthæum; quorundam vero volentium ac sitientiu
um cursum ad maiorem incitari flagrantiam, vt Zachei,
& Latronis. Atq; ita Christum alijs esse saluatorem, alijs
susceptorem. Ita cum Cassianus mitigare & politius pro-
ponere errorem Pelagij conatus sit; multo fœdius hallu-
cinatus est quam ipse Pelagius. Is enim ita adferebat li-
berum arbitrium, vt contenderet neminem, nisi qui spon-
te sua curreret, & libera electione gratiæ se faceret capa-
cem, ad vitam æternam peruenire.

Hic vero bonus conciliator, non solum adfirmat,
Adam retinuisse post præuaricationem scientiam boni,
& singulis inesse virtutum semina, ex quibus motus vo-
luntatis boni vigore arbitrij pullulare possint, atq; ita
præueniri à quibusdam ipsam gratiam sancto desiderio;
verum etiam contrariam largitur sententiam, licet hæc
possibilitas & liberi arbitrij integritas sit residua in ho-
mine; tamen tantam esse in Deo clementiam, vt nihilo-
minus inuitos quosdam, & plane renitentes attrahat, atq;
compellat ad salutem.

Solent omnino hoc modo succedere in Ecclesia iste
veteratorix artes præstigiatorum, qui in certaminibus de
dogmatibus miras excogitant fraudes; & iudicio Eccle-
sæ damnatos errores voce condemnant, vt inuidiam ma-
nifestam declinent, & incautis auribus specie fidelitatis
irrepant; nec tamen sanæ sententiæ sese adiungunt inge-
nue, sed vel nouos errorum fucos, vel perplexas concili-
ationes, vel insidiosas mitigationes adferunt, vt radicem
erroris tueantur, ex qua aliquando totum germen possit
restitui

restitui. Plerumque enim absurdiora monstra opinionum
gignunt: quod & Casiano vsu venit. Omnium enim
absurdissimum est, tribuere homini liberum arbitrium:
Et simul adserere, quod gratia etiam inuitos ad salutem
compellat. Qui igitur hoc tempore Synergia praestant
patrocinium: & libero arbitrio non omnem vim demp-
tam volunt, hunc suum studiose obseruent ineptum ma-
gistrum.

Astipulatores suae sententiae Gallos habuit Casia-
nus, qui cum aperte non auderent oblatrare veritati, clau-
destinis obreccationibus scripta Augustini deformare
conati sunt: & virus suum occulte fouerunt. Verum
Pontifex Roma: Celestinus admonitus, & adiutus ope-
ra Prosperi Aquitanici ad Gallos scripsit, & authoritas
tem librorum Augustini defendit, & obloquentium ve-
ritati calumnias compefcuit. Et si autem & Prosperi eru-
dita scripta, quibus confutauit praestigias Casiani, &
Romanorum Pontificum authoritas, multos in viam re-
duxit, quosdam etiam oblatrantes repressit: tamen radi-
ces erroris Pelagiani haeserunt in Gallia, nec potuerunt
euelli.

Inter alios enim, qui liberi arbitrij vires nimium ex- *Faustus.*
tulerunt, extitit & Faustus Galliae Episcopus: qui sub
Iustino Imperatore circa annum Christi 520. vixit. Pe-
lagianus haberi noluit. Itaque in vestibulo sui libri de gra-
tia & libero arbitrio, Pelagij errores confutat, & osten-
dit grauem esse blasphemiam, Adserere, quod homo
proprio arbitrio absque gratiae auxilio salutem sibi impe-
trare possit: Simul vero & illos damnat atrociter, qui tot-
um salutis nostrae opus soli adsignant Gratiae. Medium
autem

autem cursum se tenere gloriatur, vtrinque vitatis errorum scopulis, tam Pelagianismi, quam Manicheismi. Sed reuera in syrtibus Pelagij totus abripitur. Coniungi vult gratiam Dei & liberam humanæ voluntatis electionem ac laborem in effectione nostræ salutis.

Ac licet verbis testetur, se laborem humanum non coæquare gratiæ: sed sine omni comparatione gratiam præponere: tamen eo delabitur studio adserendi liberum arbitrium, vt non obscure adseueret totam hominis salutem in hominis potestate esse sitam, gratiamque vnicuique secundum merita dari. Fingit enim salutis perceptionem, quasi fontem quendam in medium huius mundi expositum, & omnibus ex æquo ad hauriendum concessum esse: gratiamque singulis & vniuersis pari condicione offerri, homini vero indita esse semina bonæ voluntatis, vt sponte, & proprio arbitrio intelligere, expetere, conari, velle & amplecti salutem ex sese possit. Atque ita non solum articulum de peccato originis periculose obscurat, verum & doctrinam de electione prorsus delet: totamque consolationem de gratuita hominis iustificatione, penitus eneruat, & in Philosophiam transformat.

Ac vt intelligat Lector prudens, quam fuerit insulsus, & impudens Synergiæ patronus hic infelix Faustus diligenter expendat, quam scelerate enarretur ab ipso nobilissima promissio: Miserebor, cui misertus fuero, quam blasphemam interpretationem, qua totum delet Euangelion in exordio huius libri recensui. Expendantur & similia eius stolidæ & impiæ dicta, quale est, Dominus, inquit, inuitat volentem, attrahit desiderantem, erigit adiu-

adnitentem. Imo vero & voluntas, & desiderium, & ni-
surs à Domino instillatur animæ. Falsum & illud est,
quod inquit: Quid autem est attrahere, nisi prædicare,
nisi scripturarum consolationibus excitare, increpationis
bus deterrere, desideranda proponere, intentare metuen-
da, iudicium comminari, præmium polliceri. Trahi enim à
patre non est tantum foris vocari, verum etiam intrinse-
cus vocatione sancta, per Spiritum sanctum, qui vbi vult
spirat illuminari & conuerti ad Deum, & facultate cre-
dendi donari. Explodendus est igitur hic nugator.

Confutauit autem hunc arrogantem Synergistam;
Ioannes Maxentius, satis erudito & nervoso scripto, in
quo ad Epistolam sub nomine Hormisdæ fictam, & à Ne-
storianis sparsam respondet: Ac pie sequitur Augustini
& Prosperi, tum vero in primis sacre scripturæ testimo-
nia.

Bernhardus Clareuallensis, qui circa annum salutis
nostræ 1130, clarus in Ecclesia fuit, haud dubie melius ^{Bernhardus.}
sensit, quam locutus est. Non enim dubitat totum
conuersionis nostræ opus aliquando soli tribuere gra-
tiæ; quemadmodum libri eius de lib: arbit: initium tes-
tatur. Loquente me coram aliquando, & Dei in me gra-
tiam commendante, quod scilicet ab ipsa me in bono &
præuentū agnoscerem, & prouehi sentirem, & sperarem
operari: aut quid mercedis speras, aut præmij; si totum
facit Deus: Quid enim inquam tu consulis? Da, inquit,
gloriam Deo, qui gratis te præuenit, excitauit, inuitauit, &
viue digne de cœtero. Et paulo post: Cum testimonijs
scripturæ probasset, solius Dei donū esse, quod saluamur,
addit:

addit : Quid igitur agit, liberum arbitrium? saluatur.
Tolle liberum arbitrium, non est quod saluetur. Tolle
gratiam non est unde saluetur. Item, Deo subicit nos
eius gratia, non nostra voluntas : Hæc sunt rectissime ab
ipso dicta, ac satis indicant, Bernhardum non posuisse su-
duciam suam in liberi arbitrij propria potestate, sed vni-
uersam salutem sperasse à solius Dei gratuita clementia.

Vbi vero disputationem ingreditur, seculi sui res-
ceptis opinionibus, quasi rapido torrente in Philosophia
gurgitem inuitus abripitur, ex quo licet disputando ne-
quiuerit emergere, suffultus tamen syncera in Christum
spe foeliciter enatauit. Triplicem ponit libertatem, vides
licet, A necessitate, à peccato, à miseria : Primam creatio-
ni, alteram gratiæ, tertiam resuscitationi adscribit. Inge-
nue fatetur nos post Adæ lapsum carere libertate à pec-
cato, & à miseria, hoc satis fuisset in hac controuersia: sed
dum conatur tueri libertatem à necessitate mire sese in-
uoluit. Et subinde quasi in scopulum impingit dum ne-
cessitatem opponit voluntati : dum vero adserit, liberta-
tem à necessitate, non solum in homine, sed & in Diabolo
tam esse integram atq; in Deo, tantum non naufragi-
um fidei patitur.

Errat quoq; quum fingit, medium quoddam inter
velle bonum & velle malum. Voluntas enim nulla est
nisi quæ aliquid vult. Ea vero aut congruit ordini diuini
no, aut discrepat, atq; ita vel iusta est, vel iniusta. Quod
vero ad necessitatem attinet, non ea semper contraria est
voluntati, differt enim violenta coactio à necessitate im-
mutabili. Diabolus iam non potest nolle peccatum : et
go &

go & necessario, & voluntarie tamen diligit peccatum.
Deus & necessario est iustus, & tamen voluntate liber-
rima. Non ergo voluntati omnis necessitas est contraria.
Itaque homo carens libertate à peccato, eaque ita exutus, ut
cum datum fuerit voluntati, posse stare ne caderet: post
lapsum tamen non habeat liberum posse resurgere ea-
dem voluntate, vere caret & libertate à necessitate, licet
maneant substantia voluntatis, tota ad malum procliuvis.
Necessario enim & immutabiliter manet in peccatis, &
caret iustitia, nisi liberetur per eum qui se sponte seruitu-
ti legis adstrinxit, ut nos in latissimos campos libertatis
educeret.

Possent quidem aliquomodo excusari Bernhardus,
quod non tam voluntatis aliquam libertatem, quam ip-
sam substantiam eius adserere conatus fuerit. Nam cum
dicit liberum arbitrium, licet sit miserum, tamen est inte-
grum etiam in Diabolis: nihil nisi de substantia volun-
tatis loquitur, licet satis perplexe. Verum quia eo tan-
dem delabitur, ut adserat, contra prius à se positam sen-
tentiam, velle Pauli Roma: 7. ex natura & libero esse
arbitrio, & ad perficiendum opus ei fuisse gratia, annu-
meramus eum Synergiae adsertoribus.

Petrus Longobardus Parrisiensis Episcopus, qui Petrus
vixit circa annum 1200. Bernhardum potissimum est Longobar-
dus. Delectatur multum distinctione de triplici liber-
tate. Et adserit voluntatem à necessitate esse liberam. Con-
tratur & Augustini sententijs locum tribuere. Probat dis-
tinctionem de Gratia operante sine nobis, & cooperan-
te nobiscum. Fatetur voluntatem ante gratiam liberam
esse

esse ad malum : per gratiam vero liberam esse ad bonum: ac diserte inquit, Liberum arbitrium non posse vel
le & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur. Citat &
dictum ex scriptore vetusto. Quod fides sit purum Dei
donum. Verum vt est passim sui similis, Contrarias sen-
tentias multas cumulat, sæpe inuoluit sese labyrinthis:
raro vero cui sententiæ acquiescat, constanter exponit.
Nam vbi antea dixit solius Dei donum esse credere, &
liberum arbitrium captiuatum esse, & gratia semper præ-
ueniri bonam voluntatem: mox tamen horum omni-
um oblitus, adserit bonum animi adfectum partim ex
gratia Dei, partim ex libero nasci arbitrio: Et causam nos-
træ salutis principaliter gratiæ, sed aliqua tamen ex parte
homini adsignat. Hunc igitur Academicum adeo flu-
ctuantem in sua religione, nõ obscure tamen ad Philoso-
phica encomia liberi arbitrij inclinantem, ad sodalici-
um Synergistarum ablegamus: Licet multo sit tol-
lerabilior suarum rapsodiarum insulsis expositori-
bus.

Non arbitror Lectorem studiosum expetiturum,
vt curiose magis, quam diligenter hic annotem eorum
scriptorum, qui Petrum Longobardum secuti sunt, de li-
bero arbitrio sententiæ: Cum enim ætas illa magis
magisq; in errorum præcipitia sit abrepta, & doctrinam
filij Dei adeo miscuerit & deprauarit Philosophorum
commentis & humanis traditionibus, vt neq; legis di-
uinæ verum intellectum, neq; Euangelicæ promissionis
noticiam retinuerit, nihil est, quod illorum scriptorum
censuras magni faciamus. Ac quia plerisq; religio fuit,
vel latum vnguem à præscriptis Longobardi discede-
re: si

re: si qui vero suo ingenio indulserunt crassiora, & magis absurda protulerunt, quam ipse sententiarum Magister: arbitror me operam lusurum, si Thomæ Aquinatis, Ioannis Scoti, Bonauenturæ, Hugonis, Nicolai Lyrae & similium scriptorum sententias de libero arbitrio colligerem.

Si quis tamen ex vngue leonem nosse cupit, ex-^{2. Senten:} pendat Thomæ Aquinatis absurdam vocem. Scribit ^{distin: 25.} enim: Et ideo alijs consentiendo dicimus, quod ad gratiam gratum facientem habendam ex solo libero arbitrio homo se potest præparare: Faciendo enim quod in se est, gratiam Dei consequitur: hoc autem solum in nobis est, quod in potestate liberi arbitrii est constitutum.

Et quod absurdius & magis blasphemum est, palam docuerunt isti Sophistæ, eas esse hominis vires in hoc naturæ statu, vt is posset ex puris naturalibus, omnia diuina mandata implere: ac Deum ex toto corde & tota anima iuxta eius præceptum diligere, quo ad substantiam operum. Item quod sine habitu infuso possimus adsentiri omnibus articulis fidei. Item quod sine habitu charitatis possimus diligere Deum super omnia.

His blasphemis erroribus plane sepulta fuit doctrina legis diuinæ, & spirituale Dei iudicium de peccato, & Prophetarum testimonia de peccato originis, et tota concio Euangelij de gratuita hominis liberatione per Mediatorem. Ideoq; mirum non est tam tetra errorum portentosa, de iustitia operum, de satisfactionibus nostris pro peccato, de meritis sanctorum, de fide formata, &c. & per hos Sophistas in Ecclesiam esse inuecta. Illud vero plane

stupendum est, quod tanta est impudentia & insania in Romani Antichristi adulatoribus, vt non vereantur hac illustri ætate, qua admirabili Dei bonitate illæ densæ errorum tenebræ discussæ sunt, & Euangelij splendor per totum orbem est diffusus: illa crassa deliria, & tetras blasphemias propugnare.

Nam Richardus Tapper eo vesaniæ delabatur, vt adserat, adeo non esse super naturam diligere Deum, vt etiam credere, sperare, diligere Deum, confiteri Christum possit homo per sua naturalia, quantum ad substantiam operum: Qua voce nihil potest hac in re furiosius dici: Licet idem scriptor sibi multoties contradicat.

Tridentina
Synodus.

Aliquanto minus insanauit blasphema Synodus Tridentina, quæ fatetur quidem motione & tractione Spiritus sancti opus esse in conuersione: sed tamen contendit liberum arbitrium ad gratiam sese disponere & præparare posse: Sic enim habet Canon 4. sels: quinta. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari adsentiendo Deo excitanti, atq; vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat & præparet: neq; posse dissentire si uerit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, meritoq; passiuè se habere anathema sit. Item 5. Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum deniq; à Satana in Ecclesiam inuectum, anathema sit. Has sacrilegas & blasphemias Tridentinæ Synodi censuras, vtpote verbo Dei aduersarias explodere & repudiare necesse est. Vere enim amissum

sum mortuum & extinctum est liberum hominis arbitrium, per peccatum Adæ in rebus ad salutem pertinentibus, vt supra est demonstratum, Tridentinæ Synodi sententiam posui, vt inde colligeret Lector quid vniuersa cohors Romani Antichristi, de facultate liberi arbitrii sentiat.

Nunc ergo de ijs quoq; dicendum est, qui cum alieni esse velint ab erroribus & idolis Romanæ Synagogæ, tamen plus tribuunt viribus hominum in rebus spirituales, quam sacra scriptura concedit, & Synergiam quandam esse contendunt Spiritus sancti, & humanæ voluntatis in conuersione ad Deum. Horum Synergistarum princeps fuit hoc nostro seculo Erasmus: qui in sua Diatribe hanc conatur adserere sententiam: quod nostra voluntas operetur, cum operante gratia, & sese adplicet ad gratiam, dum naturæ vires ad operantem gratiam accommodat. Ac contendit liberum arbitrium, viciatum, vulneratum ac claudicans: non extinctum. Manet igitur inquit, aliquod iudicium: sed imperfectum, manet vis aliqua sed inefficax. Definitionem liberi arbitrii, quam constituit supra explosimus, videlicet, esse vim humanæ voluntatis, qua se possit homo adplicare ad ea quæ perducunt ad æternam salutem & ab iisdem auertere. Fuit igitur Erasmi sententiâ: Naturæ vires non esse prorsus ociosas, cum à gratia monemur: neq; voluntatem nostram tantum esse subiectum patiens in conuersione, sed aliquid agere: Veluti cum oriente sole, oculos aperimus, hæc enim comparatio placet illi in Hyperaspiste.

Non disidet à sententiâ Erasmi, quod Philippus scribit

scribit in postremis locis communibus, in loco de viribus humanis. Adprobat enim definitionem liberi arbitrii, quæ dicit esse facultatem sese applicandi ad gratiam. Et ubi de actionibus spiritualibus, & de primo conuersionis motu loquitur, hæc verba ponit: Agit igitur aliquid liberum arbitrium: Loqui enim non de actionibus renatorum, sed de conuersione peccatoris, docet exemplum Dauidis, quod allegat. Nec fit inquit, conuersio in Dauide, vt si lapis in sicum verteretur; sed agit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cum audiuit obiurgationem & promissionem, volens iam & libere fatetur delictum: Et agit aliquid liberum arbitrium, cum se sustentat hac voce: Dominus abstulit peccatum tuum. Eodem loco disertius adhuc explicat quid sentiat. Nam dum conuersionis modum, quem à verbo orditur, describit, tres ponit concurrentes causas, & quasi *τυναίτιαι ἢ συνέργειαι*; verba Philippi sunt. Cumque ordimur à verbo, hic concurrunt tres causæ bonæ actionis, verbum Dei, Spiritus sanctus, & humana voluntas adsentiens, nec repugnans verbo Dei. Item cum adiuuante Spiritu sancto, conatur adsentiri, in hoc certamine non est ociosa. In examine ordinantur: Concurrunt igitur in conuersione hæc causæ: Verbum Dei, Spiritus sanctus, quem pater & filius mittunt: vt accendat nostra corda: Et nostra voluntas adsentiens, & non repugnans verbo Dei.

Hæc sententia dissidet à testimonijs Prophetarum & Apostolorum. Ideoque fateor eam mihi displicere. Eo enim tendit, vt emortuæ carni tribuat quandam spirituales actionem. Si enim voluntas quæ certe est carnalis, & plena inimicitiae aduersus Deum, dum conuertitur,

titur, non est ociosa, sed agit aliquid, & ex sese conatur
motibus spiritus, & verbo vocantis Dei adsentiri vel
anuerere, quid nam aliud quam vim quandam spiritualem
in homine veteri residuam esse adseritur? Id vero vnus
uersa scriptura sacra constanter pernegat, Gene: 6. Omne
ne figmentum cordis humani est prauum ab ineunte etate,
Iohan: 3. Quidquid ex carne natum est, caro est, 1. Corin
th: 2. Animalis homo non percipit, ea quæ sunt spiritus:
Quibus fulminibus superba ceruix Synergiae plane
frangitur.

Eodem modo discrepat à verbo Dei, quod in
Enarrationibus Philippi, aditis titulo Caspari Crucigeri
in Euange: Iohan: Causa electionis hominis libero
arbitrio adscribitur. Sic enim habet Enarratio: Quos
igitur eligit: Respondeo, Eligit eos, qui se sustentant pro
missione, quæ propter filium proposita est: Quanquam
igitur non propter hominum merita eligit: tamen discrimen
est inter eos qui recipiuntur & cæteros: Nam hi
qui recipiuntur, retinent vocem Euangelij, huic adsentiantur
& se sustentant agnitione Christi. Certum est quidem
discrimen esse inter electos, & reprobos: Neque inficiatur
quisquam, eos qui verbum amplectuntur, retinent, & in fide
ad finem persistunt esse electos: Verum causam electionis
adsignare voluntatis adsensui, vt ea pendeat non à Dei
proposito, sed ab hominis arbitrio, id plane falsum, & scrip
turae est contrarium. Ideoque quod eodem loco in Enarrat:
in 6. cap: additur, In his experientia docet non esse ocium
voluntati, sed in magno certamine iungi has causas, verbum
Dei, spiritum sanctum, & humanam voluntatem: Si de luctatione
renatorum, & de conuersa hominis voluntate diceretur, verum
esset: Quia
vero

vero agit scriptor de ipsa conuersione, de amplexu uerbi,
& de modo, quo pater mentes docet ac trahit: imo de
causis fidei inspiratae, Tertia causa, uidelicet, uoluntas hu-
mana excludenda fuit.

Georgius
Maior.

Est & eminentiae Synergiae patronus D. Georgius
Maior: Hic enim in expositione Epistolae, quae feria ter-
tia Pentecostes in Ecclesia proponi consueuit populo,
proterue admodum exagitat doctrinam, quae soli clemen-
tiae Dei opus conuersionis adsignat: & adserere conatur,
esse quandam in homine libertatem, quae Dei operatio-
nem cum in contritione, dum in fide accendenda adiuta
uet. Singulari quidem artificio suam profanam occultat
sententiam: & virulentissima sycophantia pie docentis
uim confessionem incessit atque arrodit: uiri tamen cora-
dati intelligunt, quem errorem phaleratis suis uerbis Eccle-
siae propinare conetur. Ne autem quiritetur me per-
peram eius dicta interpretari, ipsius uerba adscribam.

Homil:
3. Para:
Pag: 396

Est autem haec dissimilitudo, quod alij conuertuntur,
tur, alij non conuertuntur, non a uocante, aut uerbo uo-
cantis, quod est uniuersale & omnibus ac singulis aequa-
liter concionatur: Sed ab auditoribus dissimilibus diuer-
sitas illa oritur. Hos enim qui furenter abiiciunt uerbum,
& abiecto uerbo perseverant in sceleribus, abiicit etiam
Deus & ruere permittit, nec eos uolentis raptibus ad se
trahit: Sed hos trahit ac flectit, conuertit & saluat, qui
uerbum auditum amplectuntur, & qui percussi terrore
accusationis liberari se petunt.

Attendat Lector causam inquiri, cur alij conuertuntur,
tantum;

tantur, alij in morte relinquuntur: Hic nos Maior deducit ad libertatem arbitrij in homine, & adserit eos trahi & conuerti, qui amplectuntur verbum, et petunt se liberari: Ergo tantum facultatis tribuit homini non renato ante regenerationem, vt ex sese verbum amplecti, & Deum inuocare pro sui liberatione possit. Hoc sane nihil aliud est, quam prolixè tribuere homini liberum arbitrium in rebus spiritualibus, qui sacrilegus error in Ecclesia Dei non est ferendus. Nemo sane negat eos qui furenter in sceleribus perseuerant, & verbum abijciunt, non conuerti: At causam cur alij, qui ex eadem sunt massa, & eodem carcere peccati conclusi, conuertuntur ad Deum, tribuere hominis voluntati, quæ ex sese verbum sponte amplectatur, & se petat liberari, eius est qui se manifestum gratiæ hostem profitetur.

Hanc quoque falsam & verbo Dei contrariam regulam Ecclesiæ conatur obtrudere: Quod verbum Deus immensa bonitate sic tradidit, vt audiri & intelligi à non repugnante aut furenter id abijciente possit, addita dulcissima promissione, se in audientibus & volentibus id amplecti, simul præsentem & efficacem fore in docendo & illustrando verbo, & in iuuandis amplectentibus. Clarè rursus vero sese aperit, pag: 409. Quanquam facultas discernendi & eligendi res in natura & voluntate hominis qua sit iudicij & electionis libertas reliqua, mittitur filius Dei hoc modo, vt vulnera illa in natura lacera, & confusa spiritu suo sancto, per verbum sanet. Meminerit Lector agere Maiorem de conuersione & motibus erga Deum: hic adfirmat reliquam esse quandam libertatem,

Z

& ius

& iudicij & electionis : Ergo homo non erit mortuus in delictis, nec plane omni vita spiritali orbatus : quod tamen sacra scriptura constanter adserit. Non igitur nobis succensere debet D. Georg : Maior, quod erroneam eius opinionem de libero arbitrio, commoti autoritate Prophetica & Apostolica explodimus.

Quod vero maledico & blasphemo suo stylo scribit doctrinam, quam Ecclesie Saxonice de hoc articulo profitentur, imo quae Apostoli Pauli, Christi, & omnium Apostolorum est, immediate a Diabolo profectam esse, & furorem adpellat, Christiano homini dubium non est, quin ipsius Satanæ instinctu, atq; afflatu sit factum. Non enim a mendaci Spiritu, sed per filium Dei patefacta est hæc doctrina : quod nemo queat venire ad Christum, nisi quem pater traxerit. Quod ergo alij prætereuntur, iustissimo sit Dei iudicio : quod vero alij, eiusdem massæ damnatæ trahuntur & fide donantur, Non est volentis neq; currentis, sed miserentis Dei. Si naturam & ingenium hominis in tuearis habet is sese hostiliter erga Deum & propriam salutem : Cum vero cor hominis pulsatur verbo, & spiritu trahitur, ex nolente fit volens, ex hoste fit fidelis, ex repugnante fit adseriens : Idq; solius Dei beneficio & gratuito dono, hominis voluntate nihil ad hoc cooperante.

Paulus
Eberus.

D. Paulus Eberus in confessione de lib : arbit : plane pugnancia in eadem periodo adserit : & nunc Erasmiānam, nunc Lutheranā, vel potius Christianā sententiam ponit : Videri tamen vult adseritor Synergiae.
Ait

Ait enim : Huic promissioni, mandato, ordini diuino adfirmamus debere & POSSE hominem obedire, & obedire volentem & sine coactione. Hoc nos expresse negamus : Contradicit enim Eberus manifestæ voci Christi, Nemo potest ad me venire, nisi quem pater traxerit. Quid est venire ad Christum, quam amplecti eius promissionem, & obedire eius mandato & verbo : Id nemo potest, inquit Christus, nisi pater eum traxerit : Eberus vero ait hominem debere, & Possè obedire mandato Dei, quod iubet vt filio credamus. Vtri potius sit habenda fides, si quis addubitat, eum non esse sanæ mentis certum est.

Synergia quoque ementitæ adsertor est D. Iohannes *Iohannes Pseffingerus* : Is enim in libello cui titulus est, Sententiæ *Pseffingeræ* consolatoriæ, his verbis hominis cooperationem in conuersione, & arbitrij libertatem adserit. Hæc enim inquit, de regno Dei concio, quæ est sancti Euangelij, non proponitur statuæ, neque stipiti, trunco, saxo, aut rationis experti creaturæ annunciatur : sed homini cuius voluntas & ratio, tum sancto Spiritui se subijcere, eiq; seruire & obedire debet, & ope quidem & auxilio eiusdem Spiritus sancti sese ei subijcere, eiq; seruire & obedire potest. Ex gratia enim & misericordia Dei, hæc potestas data est omnibus hominibus, vt filij Dei fiant, si verbo æterno, qui est filius æternus Dei credant, eumque accipiant.

Dupliciter hic impingit, primum quod adserit hominem posse sese subijcere Spiritui sancto, si modo adiuuetur. Paulus ad Roma : 8. contrarium adserit, sensum carnis esse inimicitiam aduersus Deum; neque posse subijci

subijci legi Dei. Deinde quod scribit ex gratia & misericordia hanc potestatem omnibus hominibus esse datam, id nullo scripturæ dicto probari potest: Iohan: 1. loquitur de credentibus, atq; ihs dicit hanc prerogatiuam datam, vt cooptentur in filios. Quod vero potestas credendi in Christum absq; discrimine omnibus hominibus sit data, velim aliquo Prophetico vel Apostolico testimonio confirmaretur. Lego enim: Ergo cuius vult miseretur, quem vult indurat. Item, Nemo venit ad me, nisi cui datum fuerit à patre meo. Item, Omnis qui audit & discit à patre, venit ad me. At non omnes veniunt ad Christum: Ergo necesse est non omnes à patre doceri & trahi, & credendi facultate donari,

Crassius adhuc errat & effectæ Synergiæ patrociniatur, in propositionibus de libertate voluntatis editis: Nam Prop: 13. vbi de fiducia vincente pauore agit, sic scribit: Hæc etsi fieri non possunt, sine auxilio Spiritus sancti, non tamen in his nihil agit voluntas, nec habet se vt statua, sed concurrunt agentes causæ Spiritus sanctus mouens per verbum Dei, mens cogitans, & voluntas non repugnans, sed vtunq; iam mouenti Spiritui sancto obtemperans, & simul petens auxilium Dei. Et Prop: 17. Sequitur ergo in nobis esse aliquam causam cur alij adsentiantur, alij non adsentiantur.

Hoc falsissimum est: Causa enim adsensus non à nobis, sed à Deo est, iuxta dicta: Deus est qui efficit in vobis, & velle & operari. Item, Non est volentis neq; currentis, sed miserentis Dei. Item, Vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocant

vocante. Si causa adensus in nobis est, iam non ex vo-
câte, sed ex nostro opere est adensus: Paulus vero diserte
ex vocante esse adfirmat. Non ergo consistit Pfeffingeri
propositio. Item Prop: 34. Expresse adseuerat, se voluntati
humanae tribuere quendam Synergiam, quam deinde sic
exponit, qualemcumq; adensionem & adprehensionem,
qua nos subiiciamus verbo oportere nos adferre à nobis.
Item Propof: 35. Quam fidem seu fiduciam accendit
Spiritus sanctus in nobis, non repugnantibus, sed adsen-
sientibus & obedire conantibus.

Quæ sane omnia eo tendunt, vt veteri & in peccatis
emortuo homini tribuant, vim quandam spiritualem
ante conuersionem, qua possit si modo à spiritu admo-
neatur & iuuetur, ac si velit ex sese sponte accedere ad
Christum, amplecti verbum, comitari gratiam, & obtem-
perare spiritui, atq; etiam implorare Dei opem: Id vero
cum discrepet à Prophetica & Apostolica doctrina, fa-
teor me alienum esse ab illo Philosophico commento.

Non alio consilio hæc incommode dicta indicaui,
quam vt ostenderem, quam sit nunc necessarium perspi-
cua confutatione obuam ire repullulanti errori Semi-
pelagianorum, & quam grauius impingant Synergiæ
patroni. Tum vt monerem Ecclesiam, vt illa errorum se-
mina, quæ multorum libris sparguntur caueat. Si quis
ergo piæ admonitioni locum dabit, candidè meam vo-
luntatem interpretabitur: Si quis calumniandi ansam
venatur, pascat se sane suis delicijs: dummodo sciat, no-
bis ipsa veritate nihil esse antiquius.

Hactenus exposuimus qui errores & corruptelæ

contra Prophetarum & Apostolorum doctrinam, de ser-
 uo hominis arbitrio, & de conuersione eius per gratiam
 Dei Ecclesiae sint obrusae: & à quibus praestigijs mens
 pia sibi cauere debeat. Aeternum filium Dei, cuius
 sermo est veritas solida & indubia, toto pectore oro,
 vt omnes furores & mendacia, tam Manichæorum,
 Schyuenckfeldianorum, & Enthusiastarum: quam Pes-
 tagianorum, Erasmiarum & Synergistarum, suo Spi-
 ritu sancto confutet & reprimat, ac stirpitus eradicet:
 Ac nos omnes in sincera sui agnitione & recto diuini
 verbi intellectu conseruet, & nos semper erudiat:
 Amen. Nunc confutationem quorundam sophisma-
 tum adiuti spiritu Dei adiiciemus.

CAPVT VII.

CONFUTATIO SOLIDA CA- uillationum, quibus Apostolica do- ctrina de seruo arbitrio impugna- tur.

A Quiescere omnino debet pia mens, in ea sententia,
 quam intelligit diuinitus per indubios testes pates-
 ctam: oratione clarissima expositam, & ipsius filij Dei
 voce comprobata esse. Hoc enim nisi statuatur, num-
 quam poterit de vera aliqua sententia fieri certa. Nam
 qui ipsi Deo fonti omnis veritatis derogat fidem, nullo
 certitudinis argumento stabiliri potest. Nec refert
 adeo, vt vel conscientiam nostram turbare, vel salutem
 impedire debeat, si omnia sophismata, quibus fides no-
 stra

fra verbo Dei munita conuellitur, diluere, & omnes labyrinthos explicare, et euoluere nequeamus. Fides Christiana, quo simplicius verbo adhaeret, quo tutior est aduersus hostem, & quo laudem Deo tribuit vberiore. Cum enim constat quæ sit expressa Dei voluntas, non potest amplius suspendi ad sensus, qualescunq; tandem cauilli concutiant mentem, & diuersum clamitent, sine graui Dei contumelia. Omnia itaq; sophismata quæ adferuntur à ratione, quæ in rebus sacris inuoluere se labyrinthis, & tenebras sibi augere præclare potest, rursus vero sese educere atq; explicare, & viam aliquam sibi monstrare non potest, quasi gordei nodi vnica sectione sunt soluenda.

At illa argumenta, quæ ex verbo Dei perperam citato depromuntur, non tam facile negliguntur. Nisi enim quæ adferuntur testimonia enarrentur, & consensus demonstretur, periculum est, ne aut errorem persuasdeant, aut totius sacrae scripturae fidem & auctoritatem in dubium vocent, quasi ea nihil certi de nostra religione tradat. Dabimus igitur hic operam auxilium præbente spiritu, vt scripturae sacrae locos, qui videntur sententiæ, quam supra tradidimus aduersari explicemus eorumq; consensum cum hac doctrina indicemus. Consistit autem rota pene vis nostræ confutationis seu explicationis, in his Hypothesibus, quæ singulari attentione Lectori sollicito de veritate sunt obseruandæ.

I.
Licet sint diuersissimi generis dogmata, doctrina Legi & Euangelij, nullo modo tamen ita inter se pugnant, vt vnum euertat alterum; sed vtraq; doctrina est æterna

est æterna Dei & immota veritas. Ac vt ex lege patet
immota Dei iustitia, & hominis iusta damnatio: ita in
Euangelio inscrutabilis Dei misericordia, qua gratis salu-
uat electos reuelatur.

II. Ex lapsu primorum parentum sumenda est origo
seruitutis humanæ, & causa damnationis reprobos-
rum.

III. Non est vltius inquirendum Dei consilium
aut voluntas, quam quantum in verbo Prophetico &
Apostolico est generi humano patefactum.

IIII. De facultate virium humanarum & conuersio-
nis modo, & tota causâ nostræ salutis, nec ratio nec Philo-
sophia est audienda, sed tantum vox diuina, quæ in
scriptis Prophetis & Apostolicis extat.

V. Magnum est discrimen inter res spirituales, quæ
æternæ & cœlestes sunt: & inter res corporales vel hu-
ius vitæ. In hac controuersia de spiritualium rerum adæ-
ptione, & salutis æternæ adprehensione agi constat.

VI. Discernantur vires renatæ & sanctificatæ volun-
tatis, à facultate veteris hominis nondum conuersi, neq;
per spiritum transformati. Hic enim quid vetus homo,
sua mente & voluntate ex sese ad conuersionem possit
conferre differitur.

Hæ Hypotheses, quas nullo negotio verbi Dei
perspicuis testimonijs munire possimus, si lectori perpes-
tuo in

tuo in conspectu fuerint, non erit ei difficile ab aduersarijs allatos cauillos solide diluere. Quod igitur in hac causa omnium videtur intricatissimum, & ab omnibus scriptoribus, qui de libero arbitrio aut predestinatione scripserunt varie agitatum est, primo loco iuuante gratia tractabimus.

I. ARGUMENTVM.

Si voluntas humana in conuersione sui nihil agit, sed totum hoc quod salus accipitur, pendet à solo Dei beneficio: necesse est non esse eandem Dei, erga singulos homines voluntatem. Non enim conuertuntur omnes.

At est omnino eadem Dei erga omnes homines voluntas, Et omnibus ex æquo offertur gratia: Nam Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire.

Ergo necesse est agere aliquid humanam voluntatem, & in ea sitam esse causam vel acceptæ, vel reiectæ salutis.

Respond: Vehementer in hoc argumento sudatum est ab Augustino, Prospero & alijs, qui gratiam Dei aduersus liberi arbitrij patronos defenderunt. Durum enim videtur adserere Deum, non eadem clementia erga omnes esse adfectum. Nec tamen vlllo modo doctrina de gratuita Dei electione à fideli homine infringi potest, sed vera, necessaria, ac solida responsio est.

Quemadmodum clementissima Dei electio, qua gratis absq; vllius meriti respectu certam Ecclesiam per

filium sibi ad societatem vitæ æternæ elegit, non repugnat immenso Dei beneficio, quo totum genus humanum in creatione adfecit, & singulis obtulit salutem: ac quemadmodum doctrina Euangelij, quæ gratis donat salutem, non est contraria legi diuinæ, quæ omnia ex merito decernit: Ita voluntas Dei, qua vult omnes homines saluos fieri non est contraria voluntati, qua tantum electis, & in filium Dei credentibus donat salutem & vitam. Bifariam enim considerandam esse Dei voluntatem, vniuersa scriptura est testis. Non quod vlla sit vel simulatio, vel falsitas, vel contradictio in Deo: Hoc enim prorsus est impossibile. Veruntamen non semper est idem respectus diuinæ voluntatis. Alias enim per se consideratur æterna & inexhausta Dei clementia & bonitas, absq; aliarum rerum collatione. Alias voluntas & consilium Dei aliquo respectu consideratur.

Illustre exemplum est in morte vnigeniti filij Dei. Si amorem patris per sese expendas, nihil magis vult Deus, quam vt vnigenitus filius Dei perpetuo viuat, & ab omni miseria immunis suprema beatitudine fruatur. Eadem tamen voluntas patris, vt generis humani salutem conseruat decernit filio mortem. Hæc non pugnant inter sese. Nam amor ille immensus manet immotus: nec mutatur voluntas Dei prior, nouo consilio de redemptione generis humani per filij mortem, sed euentu salutari, magis stabilitur.

Sic pius & cordatus parens nullo modo vult, vt flagris cædatur filius, si solam eius spectes voluntatem. At quum videt alio modo mores filij non posse corrigi, necq;

neq; eius consuli saluti, nequaquam parcat virgis. Hæ
licet diuersæ, non tamen contrariæ sunt voluntates: Ita
nec in Deo contrariæ sunt voluntates, quod scriptura tes
tatur, Deum velle vt omnes homines salui fiant, quodq;
eadem adfirmat: Multos esse vocatos, paucos vero ele
ctos. Item, Neminem posse venire ad Christum, nisi
quem pater traxerit. Si enim solam & per se spectes Dei
voluntatem, est ea citra omnem dubitationem eiusmodi,
vt vniuerso generi humano cupiat sua bona impertiri:
neq; inuidet cuiquam salutem. Atq; hæc bonitas Dei in
ipsa creatione est euidentissime demonstrata, cum toti
generi humano vera iustitia, vita ac læticia est donata:
Qui adfectus in Deo perpetuus manet, nec vlla ratione
immutatur. Non enim vllius hominis perditione dele
ctatur; nemini causa est interitus; nemini adimit creden
di facultatem; neminem impellit ad desperationem: Imo
vere displicet ei vllam creaturam, quæ ab ipso facta est
ruere in exitium. Ac tanta est Dei bonitas, clementia,
misericordia, lenitas, & amor erga vniuersos & singulos
homines, vt ea nullius hominis vel angeli cogitatio com
prehendere queat. Quare verissime à Paulo & Petro
dictum est: Deum non velle vt quisquam pereat, sed
potius vt omnes ad pœnitentiam redeant, & salui fiant,
scilicet quatenus Dei voluntas per se expenditur, atq; bo
nitas Dei in prima hominum conditione demonstrata
consideratur. Voluntas Dei non est, vt pereant Cain,
Pharao, Core, Saul, Iudas: Etiam de illis pereuntibus ve
rissime est dictum: Viuo ego nolo mortem peccatoris,
sed vt conuertatur & viuat. Quia vero non conuertuntur,
iustissimo Dei iudicio abijciuntur.

Huius vero voluntati diuine tam clementi erga totum
genus

genus humanum & singulos homines, non est aduersa altera voluntas, qua ab æterno in filio suo certam Ecclesiam absq; omni respectu meriti elegit: quin potius hæc gratuita vocatio illum prius in creatione ostensum amorem confirmat. Si quidem bonitatem Dei immensam esse necesse est, posteaquam nec hominum peccatis est absterritus, quin aliquos saluaret. Quare vero hoc secundo beneficio electionis, non totum genus humanum adsumpsit, quemadmodum in creatione vniuersis donauit salutem & vitam, Paulus Roma: 9. quodammodo indicat. Quid si (inquit) volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, tulit magna lenitate vasa iræ destinata ad interitum: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauit ad gloriam. Hic causas exponit Apostolus cur Deus quosdam in electione præterierit, & in damnatione reliquerit, videlicet, vt in eis exemplum suæ ardentis iræ aduersus peccatum statueret, atq; ita sapientiam suam in creatione patefactam non vocaret indubium. Deinde vt in deletione hostium Ecclesiæ suam infinitam ostenderet potentiam. Postremo vt beneficia Dei immensa erga Ecclesiam tanto essent conspectiora. Hoc ergo respectu Deus non vult, vt omnes saluentur: Non enim omnes elegit. Non quod ipsius voluntas alicui sit causa interitus: aut quod ex alicuius damnatione capiat voluptatem: Imo magna patientia tollerat etiam vasa iræ, haud dubie ea deleturus, & in nihilum redacturus, nisi ea quoq; ad suæ gloriæ, amplificationem, & salutis Ecclesiæ illustrationem vsurparet.

Nec sane vel plures, vel magis vicinæ causæ nobis inuestis

inuestigandæ sunt, quam hic per Apostolum sunt patefactæ. Si vero petulans hominum ingenium hinc conetur Deo intentare calumniã, quod non elegit totum genus humanũ, sed aliquos præterierit, in eo nihil nisi extremam suam maliciã, cum magna stoliditate conjunctam proferat. Cum enim Deus non solum misericors & clemens, sed etiam rectus & iustus sit, intererat ipsius gloriæ, vt ita temperaret sua diuina consilia, vt simul & immensa bonitas eius, & seuerissima iustitia, & odium aduersus peccatum in omni æternitate conspicerentur. Et qui nam posset vlla iniquitas Deo obijci, cum ne tum quidem de vlla iniustitia potuisset accusari, etiamsi nullum hominum elegisset.

Compescat igitur fremitus suos iniustus animus hominum, & potius tremendam Dei iustitiam & æquitatem in supplicio reprobatorum agnoscat, ac vicissim ineffabilem Dei bonitatem ac clementiam in gratuita electorum saluatione admiretur, & grata voce celebret. Illic supplicia æquitatis trutina iustissime librantur: Hic liberationis & salutis dona gratuita clementia effunduntur. Illic dolor non habet quod culpet in seueritate: Hic salus donata non inuenit, vnde de proprio gloriatur merito. Vniuersæ itaq; creaturæ obstructa sunt ora, ne Dei opera calumniarentur. In omnibus enim & iustissima norma sapientiæ, & clementissima voluntas conspiciuntur.

Non igitur repugnantes sunt in Deo voluntates, quod omnes homines vult saluos fieri: Et tamen non omnes elegit, aut trahit sua gratia. Nam primo loco voluntas Dei per se consideratur; quod ea sit beneficia erga

totum genus humanum: quod ea toti generi humano obtulerit salutē in creatione, quam suam voluntatē absq̄ omni simulatione retinet: quod neminem impellat ad lae- bendum, nemini imponat necessitatē pereundi, nemini sit causa ruinae, neminē impediat quo minus resurgat, nullius interitu delectetur. Quod vero aliquos elegit, quos spiritu suo renouet: quosdam vero prætereat, nouum est consiliū & beneficium, non contrarium priori, sed maxime con- sentaneum, ac non solum stabiliens priorem voluntatem, verum etiam nouo genere beneficij illam exuberans. Magnæ enim & inestimabilis est bonitatis, quod Deus ex nihilo condidit genus humanum, omnibus donauit vitam & salutem, non nostris commonefactus meritis, sed sua sponte ad benefaciendū promptus. At longe ex- cellentioris & admirabilioris est clementiæ & sapientiæ, quod etiam in peccatum lapsis, et mortem meritis, benefi- cio Dei abulis, ingratis hostibus suis, viam inuenit salu- tis, & odio sui posthabito ad vitæ æternæ consortium, quodammodo duplici adsciscit misericordia.

Qui vero ita accipiunt hanc vocem velle Deum, omnes homines saluos fieri vt hinc contendant, omnibus ex æquo offerri Dei gratiam, omnesq̄ æqualiter à Deo trahi & singulis donum credendi offerri, hi manifesta ex- perientia refelluntur. Nemo enim inficiari potest, varijs gentibus multis seculis, denegatam esse verbi diuini præ- dicationem, per quam Deus operatur salutem & regenera- tionem. Permisit Deus inquit Paulus, gentes ingredi vias suas: Interea vero continua serie in populo suo Pro- phetas excitauit, per quos suam Ecclesiam erudiuit, de peccato admonuit, ad pœnitentiam vocauit, ad Christum deduxit.

deduxit. Ac ediuerso Christo exhibito gentibus dedit
Euangelij lucem; Iudæos vero vsq; in hunc diem cœcitas
te & amentia percussit.

Nostro seculo in Germania nobilem thesaurum
suae clementiæ aperuit, & lucem verbi accendit, cum in
cœteris regnis horribiles sint tenebræ, & omnis pene Dei
noticia extincta. In ipsa quoq; Dei Ecclesia magna est
huius muneris diuersitas; Alias fideles & synceri dantur
doctores idonei ad docendum; alias occupant ministeriis
um venenatæ viperæ, quæ nihil nisi virus effundunt, &
magnam multitudinem à synceritate fidei abducunt.
Verissimum est quidem hæc non fieri sine iustissimo Dei
iudicio, erroribus punientis verbi sui contemptum. Gens
tes oppressit cœcitate quia promissionem de Messia ab-
iecerunt; Ac iudicij diuini seueritas, extendit sese in
obnoxiam posteritatem. At cum rursus accendit ver-
bi sui facem; non minus habet quod puniat quam an-
tea. Et tamen gratiæ suæ fontem sponte aperit. Tan-
ta quoq; diuersitas casuum humanorum argumento est,
non ex æquo vocari omnes sancta vocatione. Omnium
infantum eadem est conditio, idem meritum; Et tamen
alijs contingit gratia Baptismi; alijs hoc salutare laua-
crum denegatur. Baptismo regenerati alijs mox hinc
eripiuntur, alijs cum salutis perceptæ detrimento vita
prorogatur. Multi securi & flagicij contaminati, gra-
ui sæpe calamitate admonentur vt resipiscant, dum alijs
in ipsis sæpe sceleribus subito auferuntur, antequam re-
suscitentur.

Nec sane negari potest, longe aliter tractum esse à
patre

patre Petrum Apostolum, cuius cor feritur ad aspectu filij
Dei, pro quo & orat si ius Dei, ne deficiat fides eius;
quam Iudam, quem finit Deus mergi in desperationem.
Quis non videt Paulum! Apostolum furentem aduersus
Ecclesiam, & de cœlo tactum, atq; prostratum, longe
secus vocatum, quam Pharisæum Luc: 18. qui in sua
perba persuasione relinquitur. Lydiæ Thyathirenæ aper-
ruit Deus cor, vt attenderet ad verba Pauli; Si eodem
modo singulorum corda tetigisset, haud dubie singuli
audiuissent eadem attentione. Nam hæc gratia Dei talis
est, vt à nullo duro corde respuatur; Siquidem ea est, que
cor lapideum excindat, & credendi adfectum inspiret, &
ipsam efficiat fidem.

De Pharaone dicit Deus, Ego indurabo cor Pha-
raonis; Ergo non eo modo emollit eius cor, atq; emolli-
uit Moisis & Aaronis corda. Et si enim indurationis &
obstinationis in Pharaone non est author Deus, neq;
causa efficiens propria; tamen euidentissime ex eo dicto
colligitur, cor Pharaonis gratiæ spiritalis dono non esse
perfusum, quemadmodum aliorum piorum. Ideoq; in
hanc sententiã hæc verba allegantur à Paulo Rom: 9.
Ergo quem vult indurat, & cuius vult miseretur, Id est,
non omnium miseretur, neq; omnes trahit pater, sed alios
conuertit, alios præterit, arcano quidem nequaq; tamen
iniusto iudicio. Atq; hinc est quod Paulus distinguit,
vocationum genera. Alia enim est sancta & specialis,
qua electos vocat non solum externi verbi prædicatione,
sed etiam intrinsecus, pulsante animum spiritu Dei: alia
est externa & generalis vocatio, de qua dicitur: Multi
vocati, pauci vero electi. Ergo dictum hoc, Deus vult
omnes

omnes homines saluos fieri, eo non est torquendum,
quasi pari efficacia omnium hominum corda moueat ad
fidem: id enim ad specialem Dei pertinet voluntatem.

Non enim de externo tantum verbi ministerio lo-
quitur Christus, cum inquit: Nemo venit ad me, nisi pa-
ter traxerit eum, sed de beneficio peculiari, quo inspira-
tur homini voluntas bona, & datur credendi facultas,
atq; ipse fidei adfectus in homine creatur. Explodenda
itaq; est Fausti illa Regiensis Episcopi Philosophica in-
terpretatio. Quid est inquit, attrahere, nisi prædicare, nisi
scripturarum consolationibus excitare, increpationibus
detertere, desideranda proponere, intentare metuenda,
iudicium comminari, præmium polliceri? Multo rectius
loquitur Augustinus. Ergo trahi à patre, & audire & dis-
scere à patre, vt veniat ad Christum, nihil aliud est, quam
donum accipere à patre, quo credat in Christum. Cum
igitur hoc donum non contingat singulis, adseuerari non
potest, Deum ita velle vt omnes homines salui fiant, vt
singulos pari motu & efficacia trahat ad sese, sed necesse
est fateri esse quandam specialem & sanctam Dei voca-
tionem, qua electos in regnum sui filij cooptat.

Iam si quis interroget, cur Deus qui suam erga om-
nes prædicat bonitatem, hunc eligat, vocet, spiritu trahat
atq; regeneret: illum prætereat, & indurescere sinat? Fa-
rendum est nobis cum Augustino, nos non reperire quid
respondemus, vel potius cum Apostolo Paulo nobis est
exclamandum. O altitudo diuitiarum sapientiæ & cog-
nitionis Dei, quam inscrutabilia sunt eius iudicia, & in-
uestigabiles viæ eius? Meminerimus hic nos homines
b esse,

esse, qui totam Dei sapientiam exhaurire nequimus.
Haud dubie sapientissime, iustissime & clementissime
Deus elegit Ecclesiam; Quia vero secretum esse voluit,
cur, cum omnium hominum natura sit pariter corrupta,
& omnes innocentia destituantur, hunc adoptet gratia,
illum rejiciat iudicio, contenti sapientia quam nobis in
verbo communicavit, ne scrutemur abdita eius consilia,
quæ haud dubie cum nostro commodo occulit.

Lib: 1. de
vocat:
gentium.

Quemadmodum & pie inquit Prosper de voca:
gent: Sed cur illorum non sit misertus, horum vero mis
ertus sit Deus: quæ scientia comprehendere, quæ potest
inuestigare sapientia? Latet discretionis ista ratio, sed
non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem:
sed videmus operantem: Quid calumniatur iustitiæ oc
cultæ, qui gratias debemus misericordiæ manifestæ. Lau
demus & veneremur quod agitur, quia tutum est nescire
re quod tegitur. In abscondito est consilium, sed non la
tet donum: Opus exerit pietas, causam obscurat pote
stas: Hæc modestia & nos decet & mandata est. Ne
altiora te inquit scriptura, quæsieris. Item, Noli altum
sapere. Item, Quis cognouit sensum Domini: Hoc igitur
sufficiat nobis scire, neminem à Deo rejici, nisi dignum
supplicio, neminem adsumi in vitam, nisi gratia prorsus
indebita: ab illo iustitia exigit debitum, hunc misericordi
dia exornat dono, claret in vitroque rectissima sapientiæ dis
uinæ norma.

Nec propterea obijci Deo potest personarum ac
ceptio, aut iudicij inæqualitas: Nam de seueritate suæ ius
titiæ in lege patefactæ prorsus nihil remittit. Reddit
vni

unicuique secundum opera sua. Atque ideo oportuit unigenitum Dei filium persolvere λυτῶσαι pro peccatis generis humani, ne legis diuinæ sapientia labefactaretur. Hac vero norma stabilita, liberum fuit Deo, adsumere in societatem filij sui, quos visum fuit,

Est autem acceptio personarum, non cum inæqualia tribuuntur æqualibus: sed cum neglecto causarum merito, iudicium de præmio vel supplicio ad personarum circumstantiam, à causa prorsus alienam inflectitur. Ut si iudex potentem inoëchum absoluat, tenuis vero fortuna hominem ob idem scelus supplicio adficiat. Talis vero personarum acceptio, quæ reuera est iniustitia, non est in Deo. Deus enim iustissime iudicat, nullius personæ conditionem tanti facit, ut à iustitiæ suæ norma discedat: irascitur omnibus peccantibus, utque nulli fontem parcit, ita nullum debito defraudat præmio.

Quum vero indebita dona liberalitate largitoris distribuuntur, hic nulla lege imponitur æqualitas. Sed ipsa voluntas datoris sui iuris & arbitrij est. Vnde & *Matt: 20.* in parabola de operarijs in vinea, demonstrat Christus, inæqualiter quidem distributum esse denarium: Ita tamen ut nec iustitiæ sit oblitus, pactæ mercedis persolutione, nec clementiam suam occultarit, gratuiti doni largitione,

Ac dubium non est quin Christus in hac ipsa parabola, & admirandum Dei consilium de Ecclesiæ missioni collectiõe quodammodo depingere, & humanæ rationis præposterarum cogitationes, quibus calumniatur Dei

secretum iudicium, & incomprehensibilem bonitatem, refellere voluerit. Amice inquit, non facio tibi iniuriam, Nunquid conuenisti mecum de denario? Tolle quod tuum est, & abi. Hæc voluntatem Dei in creatione & lege patefactam ostendunt immotam. Nemini enim denegat Deus quod meritus est, nec mutat suam promissionem. Tolle inquit, quod tuum est, id est, supplicium, & damnatio debetur homini, ex prima Dei cum homine conuentione: Neque quidquam subtrahit Deus, quod homini ex lege debetur. Illud vero, An non licet mihi facere de meo quod volo? An oculus tuus nequam est, quod ego tam sim bonus? ad gratiam Dei liberam, & nullis legibus adstrictam clementiam pertinet. Hic vere ut Augustinus inquit, tota iustitia est, Hoc volo. Quis enim Deo præscribat leges sua aterna bona impertienti? Quis statuatur modum eius sapientiæ, vel liberalitati?

Si quis hominum examinet merita, accurate ea diuina iustitia compensantur; si quis hominum diuersam electionem & uocationem miratur, cogitet hic nihil nisi liberrimam & secretissimam Dei gratiam dominari. Nequaquam igitur acceptio personarum dicenda est specialis Ecclesiæ electio, sed potius incomparabilis bonitatis, & inscrutabilis iudicij euidens argumentum. Atque ita pietatis officium erit in reprobatorum damnatione, iustum & seuerum Dei agnoscere iudicium, in sanctorum uocatione clementem, & largissimam Dei admirari gratiam: in secretæ electionis occultatione inscrutabilem Dei uenerari sapientiam.

Ex his iam patere arbitror, non esse contradictorias in

rias in Deo voluntates : Etiam si pijsimæ creditur, quod velit Deus omnes homines saluos fieri. Et tamen irrefragabiliter adseueretur, non totum genus humanum, sed certam Ecclesiam à Deo electam, & in vitæ consortium esse ordinatam. Illa potest dici generalis Dei voluntas, seu ad legem & creationem congruens bonitas. Hæc vero haud dubie specialis est, eaq; in Euangelio patefacta, quod videlicet nullo habito meriti vllius respectu credentes velit Deus per Christum filium saluari. Hac responsione si quis non est contentus, sed pertinacius vrget verba, Deum velle vt omnes salui fiant, necesse est vt debeat doctrinam de prædestinatione sanctorum, & probet ex verbo Dei salutis acceptionem, totam in hominis libero situm esse arbitrio. Quibus duobus articulis vniuersa sacra scriptura reclamationat.

Alio modo sese eoluere conati sunt Augustinus, Prosper & alij. August : in Enchirid : cap : 102. ad Laurent : Ita debemus intelligere, quod scriptum est : Qui vult omnes homines saluos fieri, tanquam diceretur, nulum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit : Aut certe sic dictum est, qui vult omnes homines saluos fieri, vt omnes homines omnè genus humanum intelligamus, per quascunq; differentias distributum, Reges, priuatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos, &c. in linguis omnibus, in moribus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietate innumerabili constitutos. Quam sententiam Calvinus sequitur, qui omnes homines interpretatur, omnium ordinum aliquos.

Augustinus lib : 4. contra Iulianum. Item de cor

reptione & gratia. Omnes homines, accipit pro multis, seu ijs omnibus qui saluantur. Sed omnes hæ expositio- nes reuera sunt coactæ & violentæ. Ac pie dictum est à Prospero, pijsime credi, velle Deum vt omnes homines salui fiant, eo quod nemini facultatem adimat credendi, etiamsi non omnibus eam inspiret.

Magis itaq; arridet mihi Prosperi responsio, quæ extat in libro 2. de vocatione gentium. Deus inquit, omnes vult saluos fieri, scilicet gratia generali, quæ semper vniuersis est impensa nationibus; sed alia est vocatio specialis, qua electi ad vitæ æternæ consortium admittuntur. Sic & Melant: in Epistolam ad Timo: duplicem ponit Dei voluntatem aliam efficacem, & peculiaris rem aliam generalem. Lutherus in seruo arbitrio distinguit inter arcanam & imperscrutabilem Dei voluntatem, & inter reuelatam seu verbo expressam. Non quod vlla sit in Deo vel simulatio, vel contradictio. Sed quia totam suam sapientiam & æterna consilia, non patefecit, sed quantum saluti Ecclesiæ esset necessarium. Nihil firmiter nihil indubitatus est, quam Deum nolere mortem peccatoris: Et omnes qui credant in Mediatorem vere & absq; omni dubitatione saluari. Ideo enim iureiurando stabiliiuit suam promissionem, ne vltimus locus esset hæitationi. Cur vero hunc elegerit, illum præterierit, hunc à se auersum clementer ad se reuocet, & voluntatem in eo nouam gignat, illum seuere sinat abire in interitum, nec mutet eius voluntatem, quia in secretissima sua maiestate latere voluit, & docte à nobis nescitur, & non sine periculo salutis inquiritur.

Hinc

Hinc est quod veteres distinxerunt, inter voluntatem Beneplaciti, & voluntatem signi. Beneplacitum nominarunt æternum Dei decretum, quod nulla ratione posset vel immutari, vel impediri: signi voluntatem nominarunt, vel Perceptionem, vel prohibitionem, vel promissionem, vel operationem. Quid enim velit Deus vel fieri à nobis, vel omitti, in verbo exposuit. Quid vero ab vltima illa æternitate futurum statuerit, quo consilio singula administret, ac quos ad societatem cœlestem adsciuerit intra suæ maiestatis secretos recessus remotissimos ab omni cogitatione hominum continet.

II. ARGUMENTVM.

Absurdum & incredibile est tot mandata, promissiones, comminationes, adhortationes, prohibitiones frustra à Deo esse proposita.

At si nulla est libertas voluntatis, frustra omnino data sunt illa præcepta de conuersione: *Conuertimini ad me, & salui eritis: Nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis: Circumcidite præputium cordis vestri,* alia id genus infinita.

Ergo necesse est aliquam vim tribui libero hominis arbitrio.

Respon: Neganda est minor. Etiam si enim nulla sit libertas voluntatis vt ea sese possit ad Deum suo nutu conuertere, tamen multiplicem vsum habent mandata, & comminationes diuinæ.

I. Primum enim mandata testantur Deum non esse causam

causam nostræ corruptionis, sed naturam hominis con-
didisse rectam, & obediendi facultate instruxisse: eam ve-
ro libere à Deo discessisse, & in peccatum prolapsam: Ac
teneri obstrictam seверо Dei iudicio. Cum enim Deus
vere velit, quod mandat, fieri non potest vt tam severe
vetiti peccati sit causa. Cumq; conuersionem ad Deum
flagitet, necesse est eum non delectari, vel peccato, vel in-
teritu nostro. Atq; ita immota Dei iustitia, & odium ad-
uersus peccatum, & in qua rectitudine & libertate homo
sit conditus, quo iure homo sit obstrictus Deo, quæ sit le-
gis diuinæ perpetuitas, quid in illa integritate potuerit,
quid in corruptione amiserit, qua debitione adhuc teneat-
tur obstrictus ex mandatorum repetitione elucet. Non
enim hominis lapsus legis mutauit iudicium, sed post laps-
um debiti exactio Dei seueram stabilit potius sententia
am.

II. Deinde mandata Dei, quibus iubemur vt conuer-
tamur nos & circumcidamus corda nostra, nullo modo
sunt inutilia, etiamsi nullum sit liberum arbitrium: nam
per hoc verbum efficax est, & operatur salutem, & con-
uersionem suo spiritu. Etsi nullus conuerteretur, ille ta-
men vsus mandatorum amplius esset, quod iudicium Dei
perpetuum, & hominum damnationem iustam esse con-
uincunt. Verum accedit hæc magna utilitas, quod per
mandata, comminationes, legem & promissiones, Deus
corda hominum ad se conuertit, & contritiones atq; fidei
adfectum illis inspirat. Nec refert etiamsi neq; mens per
se se doctrinam spiritualem percipere, neq; voluntas spon-
te obsequi queat. Omnipotens enim spiritus adest ver-
bo, qui mentem cæcam verbi splendore illuminat, & si-
mul accendit intelligendi facultatem: quicq; verbo vo-
luntatem

luntatem durissimam emollit, & auersam ad Deum re-
ducit. Est enim verbum Dei malleus conterens petras, *Ierem: 23.*
& gladius biceps penetrans quiduis, & ignis consumens, *Deut: 4.*
vel vt Paulus inquit, Potentia Dei ad salutem omni cre- *Hebr: 4.*
denti. Non sunt igitur irrita Dei mandata, etiamsi nulla *Psal: 29.*
sit libertas voluntatis: Quemadmodum verbum Christi
non erat irritum, quo Lazarum extinctum in vitam re-
uocabat: etiamsi Lazarus auditu carebat. Deus enim
cum loquitur, simul audiendi vires indit cum vult se ex-
audiri.

III. Tertio in renatis atq; conuersis habent vsu
mandata, minæ & adhortationes. In his enim cum noua
libertas sit accensa, & debent & possunt auxilio spiritus,
nouam præstare obedientiam, & mandato diuino ali-
quomodo parere. Ac cum totam hominis vitam oportet
esse continuam pœnitentiam, id est, mortificationem
veteris Adami, & exercitium, & studium augendi, & so-
uendi semina nouæ creationis, nequaquam inutilia sunt
Dei mandata, quæ iubent vt pœnitentiam agamus.

IIII. Quarto mandata in ciuili gubernatione morum
habent suum vsu: supra enim concessum est restare in
homine libertatem, quoad gubernationem vitæ in exter-
nis & ciuilibus actionibus. Proponit itaq; mandata Deus
& comminationes, vt singulos à manifestis sceleribus ab-
sterreat, et honesta disciplina nature petulantiam et effre-
nem lasciuia coerceat: hoc enim nature non restituta ad-
huc reliquum est vt in his obtemperet. Hæc igitur solus
tio omnibus dictis, in quibus mandata Dei vrgentur ad
stabilendum liberum arbitrium satisfacere potest. Ac
c
quans

quanquam hi vsus praeceptorum à nobis ostendi non
possent, nequaquam tamen firma connexionione ex Dei
mandato hominis colligeretur libertas seu soluta à ne-
cessitate potestas. Si enim hoc quod mandauit Deus, ne-
cesse est esse in hominis libera potestate, ne videatur vel
trunco mandasse quidpiam, vel surdo narrasse fabulam,
quid prohibet quo minus colligamus: In potestate ho-
minis esse vt vniuersa Dei mandata seruet, & diligat De-
um ex toto corde, ex tota ànima & omnibus viribus. Id
enim homini à Deo mandatum, nemo est qui ambigat.
Quod si nemo nisi Pelagio magis infanus & blasphemus
adserere audet, in hominis esse potestate vt toti legi
perfecta obedientia obsequatur: Sequitur ex Dei man-
dato, nullam posse hominis libertatem vel facultatem des-
monstrari: sed tantum quo debito homo deuinctus sit
suo creatori.

III. ARGUMENTVM.

Deus ipse in promissionibus, quas cum conditione
obedientiae proponit, hominis allegat voluntatem, vt Ier-
sa: 9. Si volueritis & audieritis, bona terrae comedetis.
Quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis,
gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum. Iere: 4.
Si abstuleris offendicula tua à facie mea. Deut: 28. Si au-
tem audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris, &c.
Leuit: 26. Si in praeceptis meis ambulaueritis.

Essent autem huiusmodi promissiones meri sarcas-
mi, & illusiones quibus Deus insultaret miseris hominibus,
si nullum esset liberum hominis arbitrium. Quod
cum impie vel cogitetur saltem, necesse est aliquam esse
voluntatis libertatem.

Respon:

Respon: Primum ex nuda promissione offerentis obedientiæ premium, non sequitur obsequentis facultas. Alioquin, cum vitam æternam & omnia bona promittat Deus legi obtemperantibus, sequetur hominem posse totam eam seruire posse, & per se proprijs viribus iustum coram Deo existere. Qui fecerit ea, inquit Lex viuet in eis. At nemo eo infantiæ nunc audet descendere. Ex quo concluditur non statim in nostro esse arbitrio conditionem, quam Deus attextit bonis quæ nobis offert. Quod vero colligitur, si non est in nostra potestate conditio, quam Deus appendit promissioni, ergo nostram impotentiam misere subsannat, viciosa plane consequentiâ est, Falsissima calumnia verissimam causam obscurans. Huiusmodi enim promissiones hoc potius consilio proponuntur, vt homines intelligant quam iuste priuentur obedientiæ premijs, quia videlicet Deo non præstent obsequium, quodq; impij merito à beneficijs diuinis excludantur. Deinde legalem verborum formam retinet Deus in increpatione hominum, vt doceat se homini indidisse parendi facultatem.

Ad hæc quemadmodum præceptis: ita & promissionibus excitat corda, & voluntates, vt incipiant expectare salutem, eiusq; desiderio adfici. Non quod hic adfectus ex ipsa possit surgere voluntate, sed quod simul per promissionem operante spiritu accendatur. Hoc solum igitur agitur in huiusmodi promissionibus, quibus ista conditio obedientiæ est annexa, Frustra scilicet sperari foelicitatem, & salutem, in seculum securitate: sed opus esse vt prius conuertantur homines, desinant male facere, & obtemperent Deo vero cultu: ac deinde omnis generis bona à Deo

expectent. Vnde vero nascatur hæc noua voluntas, & vera conuersio non hoc loco, sed alibi docetur, videlicet, Postquam conuertisti me Domine egi poenitentiam. Ies. sa : 29. Et audient surdi verba libri in die illa, & de tenebris & caligine oculi cœcorum videbunt, &c. Modo non confundetur Iacob : sed cum viderit filios suos opera manuum mearum sanctificantes nomen meum, sanctificabunt sanctum Iacob : 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas. In his dictis, cuius generis infinita sunt, explicatur vnde sit hominis conuersio : Illæ vero promissiones hoc solum docent, merito carere Dei beneficijs, qui contumaciter eius verbo obluantur. Qui vero obsequuntur Deo, omnis generis foelicitate & salute à Deo remunerari.

non o At vrgent Synergia adsertores, quod dicitur, Si volueris, vnde putant consequens esse, quod voluntas sit libera. Sed respondendum, Deus alloquitur hominis voluntatem, etiam in hac prauitate & seruitute, eo iure, quo eam condidit. Creauit autem liberam et sui arbitrij. Quare nunc quoq; eam alloquitur, perinde ac si libera & suæ potestatis esset, non vt ei insultet, sed potius vt ad humilem confessionem doni amissi adigat, & ad studium implorandi diuinam gratiam extimulet. Creditor cum adpellat debitorem de solutione, non tam quid ille præstare possit, quam quid sibi debeatur considerat: præfertim si in iudicio cum eo agat. Vt autem hic diuersissima sunt debitum & facultas: Ita ex eo quod optimo iure non stram adpellat voluntatem Deus, vt ei obtemperet, non conficitur hanc libertatem in nobis sitam esse. Mirum est itaq; adeo in hunc locum tam præclaros scriptores impesuisse.

gisse. Omnes enim fere scriptores Ecclesiastici Clemens, Origenes, Basilius, Epiphanius, Cyprianus, Chrysostrmus & ceteri pene omnes, ex hoc loco libertatem humanæ voluntatis adferere sunt conati, in quo valde sunt hallucinati.

III. ARGUMENTVM.

Cui obijcitur nolle, ei in promptu fuisse velle ostenditur; At infinita sunt loca scripturæ, in quibus obijcitur hominibus, quod noluerunt admittere gratiam & salutem oblatam, Matth: 23. Quoties volui congregare filios vestros, & nolulistis. Iesa: Tota die expando manus meas ad populum contradicentem mihi. Num: 14. Amalech & Cananeus ante vos sunt, quorum gladio corrueris, eo quod nolueritis acquiescere Domino. Jerem: 32. Quia indurastis cor vestrum & nolulistis obedire Domino. Hæc omnia mala euenerunt vobis. Act: 7. Vos semper obstitistis Spiritui sancto, &c. Ergo velle fuit in ipsorum potestate.

Respon: Primum argumenti membrum viciosum & falsum est. Non enim qui bonum potest auersari, statim & libera voluntate potest velle. Quid tam procliuè homini carnali, quam aspernari salutem & regnum Christi? An ideo mox poterit & adpetere & velle eadem? Quin potius sic rectius infertur, Homo à natura vult malum: Ergo bonum velle à natura non potest. Directe siquidem hæc pugnant. Diabolus non vult veritatem, sed mendacium: an hinc colligemus, eundem posse inclinare voluntatem ad amorem veritatis. Fateamur itaq; hominem nolle salutem, ex sese, obistere regno Christi.

Christi ex natura vitio corrupta, & sibi ipsi esse interitus sui causam. Sed hinc nulla consequentia sequitur. Ergo homo & iustitiam potest velle, & sibi causa esse vitæ. Quivis homo vitam sibi eripere potest, nemo autem eandem sibi vel dare vel prorogare potest. Turbare Ecclesiam cuiusvis est, vel etiam stolidi hominis. Turbatam sedare nemo potest, nisi vnigenitus Dei filius. Ex nobis ergo perditio est, in Deo autem salus nostra. Osee 13. Ad dictum quidem: Quoties volui vos congregare, non eo sensu est accipiendum, quasi Dei voluntas hominum contumacia sit impedita: sed multo magis, quod Deus voluntatem & consilium suum in collectione filiorum Ierusalem semper impleuerit, etiam inuita & reluctante Ierusalem. Illa enim necauit Prophetas: At Dominus nihilominus collegit & seruauit & propagauit ibidem Ecclesiam suo verbo. Quod vero Ihs qui nihil aliud quam aspernari salutem ex sese possunt, id ipsum tamen exprobat atq; obijcitur, absurdum non est, tum quod contumacia causa in Ihs est sita: tum quod aliter hominum natura sit à Deo condita. Qui igitur instituerat voluntatem, vt iustitiam amplecti, & præceptis obsequi posset, is merito exprobat hanc prauitatem, qua ipsius sapientia & regno resistitur.

V. ARGUMENTVM.

Deut: 30. Mandatum hoc quod præcipio tibi hodie non est occultum, neq; procul positum, neq; in coelo situm, sed prope est in ore tuo, & in corde tuo vt facias illud. Ergo est in libero hominis arbitrio & potestate situm, vt obediat Dei verbo, vel contumaciter recalcitret.

Respon:

Respon: Primum hic attendendum est, vocem hanc non esse legis concionem, sed Euangelij promissionem, quæ non de iustitia operum sed fidei, nos edoceat. Quemadmodum Paulus Roma: 10. interpretatur. Nihil ergo ad nostras vires commendandas, sed ad ostendam potius Dei gratiam & misericordiam pertinet. Hæc enim est iustitia Euangelij seu fidei, quæ statuit nos gratis, absq; nostro opere sola Dei misericordia iustificari, & in gratiam recipi. Quod si enim Moises de legis implementatione hæc verba accipi voluisset, quid aliud quam inanem confidentiam populum inflasset? & suæ doctrinæ de prauitate humani cordis contradixisset? Sed inquis, Si Euangelij promissio adeo iuxta nos posita est, vt eam facile amplecti possimus; ergo aliqua saltem libertas est voluntatis accipiendi doctrinam & credendi Euangelio. Respon: Non hoc vult Moises, In hominis potestate & electione situm esse credere doctrinæ Christi, de hac facultate non agit hoc loco, sed capite præcedenti, vbi inquit: Nondum dedit vobis Dominus oculos ad videndum, neq; aures ad audiendū, neq; cor vt intelligatis. Hic vero de perspicuitate & puritate, & certitudine doctrinæ in Ecclesia reuelatę tractat, ac hypocritarum & curiosorum inanes prætextus refellit, qui caillari solent, quis scit an hæc sit vera voluntas Dei: quis ascendit in cælum, quis cum Christo locutus est, quis vidit inferos: Vnde possumus certi esse, quod hæc doctrina sit æterna Dei voluntas: His inquit ipsa doctrinæ perspicuitas, puritas atq; maiestas respondet, ac sibi ipsi dat testimonium, quod sit vera. Cum enim homines audiunt doctrinam de immensa Dei misericordia, de misso filio vnigenito, de morte & resurrectione Christi, de iustificatione peccatoris per fidem

dem absq; operibus, de resurrectione mortuorum, de via
ta aeterna; ipsa quodam modo conscientia nostra sentit
hanc esse admirandam & diuinam doctrinam, quae super
ret omnem humani ingenij cogitationem & sapientiam.
Atq; ideo necesse non est vt quæramur, secretam Dei
voluntatem non posse de caelo adferri; nec posse peti ex
longinquis terris: sed prope est verbum in ore tuo, & in
corde tuo, inquit; Si modo vere credas verbo, idq; confi
tearis, habes apud te ipsum luculentum testimonium, quae
sit vera Dei & indubia voluntas. De certitudine fidei
dei ergo & doctrinae perspicuitate, non de facultate libe
ri arbitrij, hic agit Moyses. Et quidem ihs loquitur, quibus
iam verbum in ore & corde erat, id est, qui pro fidelibus
haberi volebant, & doctrinam patrum profitebantur.
Ideoq; Paulus dicit his verbis iustitiam fidei describi.
Adeoq; nihil prorsus ad liberi arbitrij defensionem hic
locus facit.

VI. ARGUMENTVM.

Lucæ II. Quanto magis pater vester dabit Spiritum
sanctum petentibus; Non ait repugnantibus, non
lentis, resistentibus; sed petentibus. Ergo aliqua est vis
liberi arbitrij, qui petere possit sui conuersionem.

Respon: Promissio Christi non conuertendos &
a Deo adhuc alienos, sed iam renatos, & spiritu Dei im
butos alloquitur; Atq; ihs qui serio Deum in spiritu &
veritate inuocarint pollicetur donorum incrementa, gu
bernationem in vita, consilium, robur animi, auxilium, &
foelicem successum in vocatione per Spiritum sanctum;
Impossibile est enim vt conuersi ad Deum, & renati, in
tantis

tantis periculis, odijs mundi, & innumeris impedimentis,
vel persistant in fide, vel salutaria in vocatione gerant,
nisi perpetuo iuuentur, & fulciantur diuino spiritu. Vult
ergo Christus omnes fideles perpetuo insistere precatio-
ni, & absq; intermissione veris gemitibus obtundere Dei
aures, & promittit non fore irrita nostra vota ex fide ef-
fusa. At longe alia quaestio est, qua vi conuertatur homo
& regeneretur, vt inuocare & ad Deum suspirare possit.
Magnae enim inscitiae esset, homini nondum renato, ca-
renti noua luce & fide, veram tribuere inuocationem:
quomodo inuocabunt, inquit Paulus in quem non cre-
dunt. Ergo necesse est Christi verba de conuersis, et ijs qui
bus iam donata sunt fidei, & nouae vitae initia accipi.

VII. ARGUMENTVM,

Acto: 5. Nos sumus horum verborum testes, &
Spiritus sanctus, quem dedit Deus obedientibus ipsi. Est
ergo aliqua vis libera voluntatis, qua ex sese obedire
possit, vt Spiritum accipiat.

Respon: Petrus non de prima conuersione homi-
nis, de qua in hoc libro agimus, sed de externa & visibili
exhibitione Spiritus sancti loquitur. Spiritus sanctus qui
visibili specie datus est obedientibus, id est, credentibus
verbo, testis est de Iesu crucifixo, quod sit constitutus
princeps & saluator. Ex hoc itaq; nihil amplius potest
colligi, quam admirandum illud donum visibiliter exhi-
biti spiritus non contigisse impoenitentibus, obduratis,
refractarijs & contumacibus Iudaeis, sed ijs, qui per poeni-
tentiam ad Deum sunt conuersi, et fide Euangelion Chri-
sti sunt

si sunt amplexati. Vnde autem illa extiterit poenitentia
in obedientibus, quæ vis fidem in illis accenderit alia est
quæstio, & ex eadem Petri concione sciri potest. Vt das
ret inquit Deus, poenitentiam Israel & remissionem pec-
catorum. Item, Auferam ex eis cor lapideum, & dabo il-
lis cor carneum. Quod si quis pertinacius contendat, Pe-
trum de communi donatione Spiritus sancti agere; nihil
hoc libero arbitrio patrocinabitur; Quotidie enim De-
us in suos fideles & verbo obtemperantes Spiritum suum
sanctum effundit. Nec putamus quenquam eo demen-
tiæ abreptum iri, vt somniet hominem, ante regeneratio-
nem & insitionem fidei, virtute liberæ voluntate, atq; ex
se se Deo obedire posse. Reclamat enim Paulus: Sensus
carnis est inimicitia aduersus Deum; Legi enim Dei non
subijcitur ac ne potest quidem.

Quod vero obijcitur, non dari spiritum oblu-
ctantibus & renitentibus, ita accipiendum est. Quamdiu
homines oblistunt spiritui, & respuunt verbum, cer-
tum est eos non conuerti, vel spiritum in ijs efficacem
esse. Neq; contumaces vllius boni participationem
sibi ex promissione vindicare possunt, quamdiu fu-
reter reluctanter; Quod vero etiam obluclantium
voluntates ad se conuertat Deus, & ex hostibus, sibi
addictos, ex furentibus sanos, ex renitentibus faciat vo-
lentes, nemo nisi gratiæ Dei ingratus, & suo nimi-
um confidens merito inficiari potest. Omnes enim
natura hostes Dei sumus, donec nouus adfectus pectoris
nobis instillatur. Atq; adeo nemo ad Deum con-
uertitur, nisi cuius aduersaria & dura voluntas à Deo im-
mutatur, atq; ad poenitentiam emollitur.

VIII. ARGUMENTVM.

Apocalyp: 3. Ecce sto ante ostium & pulso: Si quis audierit vocem meam, & fores mihi aperuerit, ingrediar ad eum & canabo cum eo, & ipse mecum. Est ergo in potestate hominis, vt sua libertate aperiat cor Spiritui sancto.

Respond: Ex mandato iubentis, viciose inferitur obtemperantis facultas. Alioquin eadem consequentia colligitur: Esse in hominis potestate situm, vt vniuersam legem obseruet: Siquidem mandauit Deus vt diligamus eum ex toto corde & omnibus viribus. Si autem hæc non consistunt, nec illa conclusio firma erit. Ac mirum est hoc modo arguti Synergiaæ adfertores: An enim sentiunt hominem suis viribus, & libertate clausos oculos suæ mentis, & obstructas aures cordis sui ad audiendum & percipiendum Dei verbum sibi ipsi aperire posse? Quid magis aduersum totæ sacrae scripturae, quæ testatur hominem esse peccati mancipium, & mortuum in delictis.

Quid erat opus tanto verborum strepitu promittere per Christum cæcis apertum iri oculos, surdis donandum auditum, & fatuos sapientia imbuendos: Si hæc vis in homine residet, vt ipse sponte sua ad excipiendum spiritum ostium mentis patefacere potest? At scriptura passim testatur, diuini esse hoc munus: Vt de Lydia adfirmat Lucas, quod Dominus illi cor aperuerit. Et Moïses inquit: Nondum vobis dedit

dedit Dominus oculos ad videndum, aures ad audien-
dum, & cor ad intelligendum. Et hoc ipso loco dicitur :
Ego claudio & nemo aperit, Ego aperio & nemo claudit.
Vtrumq; ergo facit : Et mandat vt ei pulsanti aperiamus,
vt nobis ostendat quid ex obligatione debeamus : quid
contumacia mereamur, qua facultate destituamur, &
quo auxilio egeamus. Et ipse quod mandat efficit in nos
bis : vt omnem superbiam radicem in nobis excindat, &
clementiam suam riuos vberiore copia in nos effundat. Pie
ergo Augustinus : Da quod iubes, & iube quod vis :
Non incommode locus etiam accipitur de ijs, qui initia
conuersionis habent, & minus seruenti studio, pietati ad-
haerent. Inquit enim quos diligo, hos arguo & castigo,
aemulare ergo & poenitentiam age, qua adhortatione res-
natos quidem sed tepidius in pietate viuentes extimula-
re nititur, vt vero zelo veritatis ardeant, & in poeniten-
tia assidua crescant. Hi ergo conuersi & habentes fidei
initia, vel reliquias quasdam renascentiam, quodammodo
aperiunt ianuam Deo, cum auxilio Spiritus sancti, cum
seipso verbo excitant, vt firmiter veritati adsentiantur,
alacrius pietatem exerceant, & seruentiore zelo gloriam
Christi amplificent. Quod si vero intelligitur dictum, de
prima cordis apertione, vt fides in conuersione plante-
tur, nihil est amentius quam hoc diuinum opus adaman-
tino & lapideo cordi adscribere.

IX. ARGUMENTVM.

Roma : 9. Non est volentis neq; currentis, sed mi-
serentis Dei : Ergo est aliqua voluntas & aliquis cursus
in nobis.

Respon :

Respon: Nihil fortius oppugnat ementitam ho-
minis Synergiam, quam hoc Pauli testimonium & ta-
men in eo praesidium quaerunt aduersarij. Quid enim
aliud vult Paulus tota illa disputatione, quam salutem &
conuersionem hominis non pendere ab vllius hominis
voluntate vel cursu, vel nisu: sed à sola miserentis Dei li-
berrima & gratuita electione; Sic enim concludit. Ergo
cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Quo dicto
nihil seuerius neq; vehementius aduersus Synergiae fig-
mentum dici potest. Mirum igitur hunc locum produci
ab aduersarijs. Nimis audacter sane contorquet hunc lo-
cum Nazianzenus. De suo enim adsuit vocem. Non
(Tantum) inquit volentis est, neq; currentis (Tantum) sed
& miserentis Dei. Ergo vt Augustinus colligit, posset
eadem ratione dici: Non tantum miserentis, sed & vo-
lentis & currentis erit.

At Paulus hoc agit, vt totum adimat hominis vo-
luntati & cursui, & soli misericordiae Dei totum opus sa-
lutis nostrae adscribat. Ergo quod dicit: Non est volen-
tis, neq; currentis, hunc sensum habet, Salus hominum
non pendet ab vllius hominis vel voluntate, vel conatu,
vel electione, vel cursu: sed tantum ab electione & mise-
ricordia Dei gratuita, absq; omni respectu meritorum
humanorum. At inquit, Paulus fatetur esse, aliquam
voluntatem & cursum in homine. Respon: Est omni-
no, sed in impijs voluntas est peruersa, cursus praeposte-
rus, & conatus iniustus: Currebant Pharisei, sed praepo-
stero studio & deordinata voluntate, neq; id quidquam
eis ad salutem profuit. Gentes vero non querebant ius-
titiam, & ijs inperato salus adfuit. Fatemur & in con-
uersis

uerfis seu renatis esse voluntatem & cursum: Verum hæc
sancta voluntas, & cursus salutaris, non ex libero arbi-
trio natus, sed per gratiam est insitus. Deus est enim qui
operatur in nobis & velle & perficere pro bona sua vo-
luntate. Idem igitur est quod dixit Paulus: Non est
volentis, neq; currentis: ac si dixit, In nullo homi-
ne est voluntas bona, aut rectus cursus ad salutem: nisi
â clementissime Dei misericordia, & voluntas præpa-
retur, & cursus dirigatur.

X. ARGUMENTVM.

Iohan: i. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Er-
go in libero hominis arbitrio est positum vt sua potesta-
te fiant filij Dei.

Respon: Hic locus murus aheneus est aduersus
patronos Synergia: ideoq; non sine insigni impudentia
ab illis producit. Quid enim validius proferri potest,
ad deiiciendum, proterendum, & funditus delendum li-
berum arbitrium, quam quod statim subnectitur. Qui
non ex sanguinibus; neq; ex voluntate carnis, neq; ex
voluntate viri: sed ex Deo nati sunt. Omnia enim ra-
tionis figmenta, & vniuersam cogitationem de vi liberi
arbitrij in spiritualibus rebus hic plane excludit. Non ex
sanguinibus, id est, non ex carnali propagatione nascun-
tur filij Dei. Salomon non est idcirco filius Dei, quia ex
sancto patre ducit originem; Iudæi non sunt Eccle-
sia Dei, quia sunt Abrahæ semen. Non ex volun-
tate carnis, id est, non ex vi liberi arbitrij: Carnem
enim appellat Iohannes totam hominis naturam, quas
tenus

tēnus non est regenita spiritu, ac diserte hic excludit voluntatem, id est studium, conatum, contentionem, imitationem, & vniuersam vim animæ carnalis. Omnibus enim ætatibus sinxerunt homines, in suo positum esse arbitrio, vt sancte viuant, & sint socij vitæ æternæ. Ratio quamuis talpa sit cœcior tamen sibi persuadet, se prope ea videre, quæ ad æternam beatitudinem consequendam pertinent: Voluntas licet sit vinculo peccati impedita, tamen superba præsumptione conatur Dei implere voluntatem, & cœlestia promereri bona. Atq; hoc errore dementati homines beneficia mediatoris aspernantur. Refellit igitur hæc somnia & mendacia Iohannes: & docet filios Dei non nasci ex voluntate carnis, id est, ex libero hominis arbitrio, propria vi mentis, & voluntatis προαιρέσει.

Addit vero & tertium gradum: Neq; inquit ex voluntate viri: Non dubium est, quin virum nominet Hebraica consuetudine, hominem excellentem ingenio, sapientia, moderatione, & robore animi instructum heroicis animi motibus, qualis fuit Abraham, Isaac, Moses, Phineas, Samuel, Dauid, Samson, quales apud Ethnicos fuerunt Hercules, Perseus, Aristides, Conon, Themistocles, Palamedes, Alexander magnus, qui peculiaribus donis ac plane admirandis motibus cordis, ante alios diuinitus ornati fuerunt.

Horum tamen virorum seu hæroum voluntate, id est studio, industria, conatu, non nascuntur filij Dei. Non ideo Moyses est hæres vitæ, quia cœteris hominibus sapientior & animosior est. Samson non propterea

propterea est filius Dei, quia ingenti robore corporis, & magna animi fortitudine est præditus. Quemadmodum nec Hercules ob robur, nec Themistocles ob ingenium, nec Atticus ob moderatam naturam in filios Dei sunt cooptati, etiamsi hi hæroes sine adflatur diuino non extiterunt. Ex Deo autem nascuntur filij Dei vt Iohannes testatur. Id est, solus Spiritus sanctus homines regenerat, vt vitæ æternæ consortio perfruantur. Cum igitur Euangelista in hoc loco omnes rimulas obtruxerit Synergia, mirum est sane ab aduersarijs hoc testimonium proferri. Quod vero ad verba Iohannis attinet, nihil ea obscuritatis habent. Non enim de liberi arbitrij aliqua potestate loquitur Iohannes, sed de credentium & renatorum gloria: quod videlicet conuersi ad Deum & fiducia amplectentes mediatores, non solum remissionem peccatorum accipiant, verum etiam in filios Dei adoptentur: Amplitudinem enim beneficiorum Christi, commendare voluit, non arbitrij humani vires, quæ nullæ sunt extollere: quin potius proterit atq; conculcat eas oratione sequente. Si quis contentiosus vrgeat, vocabulum (potestatis) & hinc conetur elicere existere in homine aliquam facultatem spiritualem, eius sophisma facile retunditur. Quia Iohannes inquit: Dedit eis potestatem: Aut igitur in prima creatione acceperunt, & à natura secum adferunt, aut per Spiritum sanctum eis est instillata. Si in creatione hæc potestas est data, & mansit post Adæ præuaricationem, ergo in singulis erit: At Iohannes docet, Credentibus solum hanc datam potestatem: Ergo non à natura est, sed à spiritu. Quod si à spiritu est, non erit à libero hominis arbitrio. Hac ratione & August: lib: 1. ad Bonifa: respondet. Datur ergo potestas vt filij Dei fiant,

fiant, cum hoc ipsum datur, vt credant in eum. Quæ potestas nisi detur à Deo, nulla potest esse ex libero arbitrio.

XI. ARGUMENTVM.

Medium quo primum accipitur spiritus, non potest esse donum & effectus spiritus.

Fides est medium, quo primum accipitur spiritus, Gal: 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem, Ephe: 1.

Ergo fides non potest esse donum & effectus spiritus.

Respon: Neganda est maior. Nihil enim impedit, quo minus medium quo spiritus intra nos accipitur, sit simul donum & effectus eius. Cum enim Spiritus sanctus sit conditor omnipotens, etiam cum nondum corda hominum inhabitat in eis operari, lucem fidei accendere, & voluntatem ad se allicere potest. Vtraque ergo sententia firmiter est retinenda, vt quæ evidentibus verbi diuini testimonijs nititur: Tum quod fides sit solius Dei donum: Tum quod spiritus fide accipiatur. Illud licet ex Pauli dictis. Ephe: 2. Gratia saluati estis, per fidem, idque non ex vobis Dei donum est. Phil: 2. Vobis daturum est, vt non solum credatis: sed etiam pro Christo patiamini. 1. Corinth: 7. Misericordiam consecutus sum, vt fidei esset. Heb: 12. Respicientes in ducem & consummatorem nostræ fidei Iesum. 1. Corinth: 12. Alteri donatur fides in eodem spiritu. Deinde & altera sententia est verissima, quod Spiritus sanctus non accipiatur nisi fide, iuxta illud Pauli. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem.

fidem. Hæc vero nihil inter se pugnant: Nam alia est Spiritus sancti operatio, cum foris pulsat cor, & ipse sibi ostium aperit, illustrat mentem, vt Dei iram & misericordiam aspiciat, & tangit cor, vt vere doleat, & rursus adprehendat consolationem. Alia vero eiusdem spiritus operatio est vbi iam habitat in iustificato homine: Et est pignus seu arrabo obsignans fidem, & de claritate in claritatem mentem & voluntatem transformans. Illa operatio tractio patris dicitur, Hæc vero inhabitatio seu sanctificatio. Huc pertinet illud Augustini Epistola 105. ad Sixtum: Spiritus sanctus aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter inhabitans: Nam nondum inhabitans adiuuat vt sint fideles: inhabitans adiuuat iam fideles. Non igitur miscenda sunt hæc duæ diuersæ operationes.

Ac agere sane Spiritum sanctum in corda & animas non credentium, nemo negare potest, nisi qui vel ignorat, vel non credit, tot furentes, & blasphemos veritatis persecutores ad Deum esse conuersos. Spiritus sane vbi vult spirat, id est, Trahit & conuertit, quoscumque libitum fuerit. Cum vero per fidem accipitur: iam non accendit primum fidem, sed accensam nouo beneficio obsignat, & seipso quasi obside dato stabilit: Si consisteret hoc argumentum aduersariorum, iam non pusilla aliqua libertas inde adstrueretur, sed necesse esset largiri, fidem non esse donum, sed tantum liberæ voluntatis opus. Hoc si Synergistæ verentur adserere, pudeat at eos isto modo argumentari.

Ecclesi : 15. Deus reliquit hominem in manu consilij sui. Ergo in homine est liberum arbitrium.

Respon : Accipiendum est hoc dictum de integra hominis natura, qualis fuit ante Adæ lapsum : In hac depravatione & miseria, nequaquam congruit hic gloriosus titulus homini. Cum enim simus natura filij iræ & venundati sub peccatum, non sunt in manu nostra salutaria consilia, quibus nostra sponte ad vitam æternam perueniamus.

XIII. ARGUMENTVM.

2. Timoth : 2. Si quis expurgauerit semetipsum ab istis erit vas in honorem sanctificatum, & accommodatum vsibus Domini. Ergo est aliqua Synergia, qua homo sui purgationem potest adiuuare.

Respon : Non loquitur Paulus de purgatione, quæ fit in conuersione, vbi homo non proprijs viribus, sed dono Dei abluatur à peccatis, purgatur à morte, & sanctificatur per Spiritum sanctum : Sed de ea purgatione agit, quæ fit vitiatione hæreticorum & impiorum hominum, qui falsa sua doctrina, & impuris sceleribus coinquinant eos, cum quibus versantur. Sicuti alibi inquit : Parum fermenti totam inficit massam. Et passim hortatur vt præstigiatores & deprauatores doctrinæ studiosè vitentur, quid vero hoc facit ad facultatem liberi arbitrij : Illa enim præcepta de hæreticis, & impiorum Synagoga vitanda, dantur non conuertendis, sed iam per Spiritum renatis, & per fidem à peccato purgatis, quos mouet Spiritus vt in innocentia lauent manus suas, et ne sedent cum

cum viris vanis, nec communicent alienis peccatis. Huc respexisse Paulum cum ipsa phrasi, tum tota oratio eius demonstrat. Cum ergo fateamur esse in liberatis per Christum & sanctificatis, nouam quandam libertatem, qua fideles & possint & debeant *συνεργῆσαι* Spiritui sancto, neq; Paulus agat de alijs, quam qui viua sunt membra Ecclesiae, facile intelligit Lector, quam sit friuolum hoc cauillum. Ad primam hominis purgationem, quae fit in conuersione, referri non potest, nisi quis totum Pelagianismum ab inferis reuocare, & vniuersam Christi doctrinam vna litura delere in animum induxerit.

XIIII. ARGUMENTVM.

Fides ex auditu est, Roma : 3. Ergo aliqua est Synergia voluntatis, qua possit homo ex se se verbo adsentiri.

Respon : In hoc argumento nulla est consequentia. Nam in antecedente ostenditur modus, & instrumentum quo fides accenditur, videlicet verbo seu externa praedicatione Euangelij, non de vera efficiente causa dicitur. In consequente vero infertur, causam ergo fidei esse ex nobis, & ex arbitrij libertate: sunt igitur scope dissolutae. Fatendum omnino est fidem ex auditu esse, & electos conuerti non raptu Enthusiastarum absq; ministerio verbi: sed Deum per vocem Euangelij ad salutem esse efficacem, Roma : 1. Fatendum est quoq; hominem ante regenerationem, & debere & posse audire, discere, legere, meditari verbum tam Euangelij, quam Legis. Constat externum ministerium Euangelij esse officinam Spiritus sancti, & salutem hominum a deo alligatam huic organo,

organo, vt passim pronunciet Deus se nolle eis imperti-
ri lucem & vitam, qui prædicatione externa verbi neg-
lecta, aliam salutis viam fuerunt perferutati. At hic nul-
la ratione colligitur, vim quandam inesse voluntati,
quæ conuersionem hominis promoueat, & fide crea-
nda suas agat partes.

Hoc ne tum quidem vere inde statueretur, etiamsi
omnes quotquot verbum Dei audiunt, mox ex animo
& vera fiducia adsentirentur. Non enim ex eo, quod
Deus per verbum illuminat corda, sequitur hominem ip-
sum cooperari. Quin potius quia ex prædicatione nasci-
tur fides, concluditur esse eam solius Dei opus. Quanto
magis cum minima pars auditorum Euangelio obsequas-
tur, vt parabola Christi de semine, & infinita testimonia
docent: fatendum est, ex eo quod fides ex auditu est, nul-
lam posse hominis Synergiam adstrui. Paulus ipse fate-
tur, neq; plantationem, neq; rigationem quidquam esse,
sed ab eo totum pendere, qui dat incrementum.

Discernantur ergo auditus, seu externa prædicatione,
seu communis vocatio: Et interna motio, tractio & vt
Paulus loquitur vocatio sancta. Nisi interior Magister
spiritus sanctus atrium cordis non renati aperuerit, & ad
Deum traxerit, nihil ei prodest, etiamsi mille annos per-
sonent hominis aures verbo Dei: etiamsi ipsius Moisis
& omnium Prophetarum fulminibus terreatur: etiamsi
Apostolorum grauissimis concionibus, Christi quoq;
blandissima voce ad poenitentiam vocetur. Quemad-
modum Christus Iohan: 6. clare docet: Nemo potest ad
me venire, nisi pater meus traxerit eum. Omnis vero qui
audit

audit & discit, id est, qui à Deo illuminatur, & interior
audit, & accipit donum credendi, is venit ad me. Diuersi-
sissimæ res igitur sunt, externus auditus & interior tra-
ctio.

Has verissimas & ex sacra scriptura petitas respon-
siones, si quis attente obseruet, non erit ei difficile & si-
miles Synergistarum cauillationes solide confutare:
Itaq; finem hic facio, toto pectore gratias agens æterno
patri, qui me per filium erudiit, vt & miseriam & defes-
ctum meæ naturæ, atq; etiam vitæ & iustitiæ reparato-
rem agnoscerem: quiq; in hoc labore me iuuit suo
spiritu. Idem mihi & toti Ecclesiæ pro sua
erga nos clementia perpetuo adsit, &
sanctificet nos in veritate,
Amen.

Θεὸς τῶν μόνων σὺ φῶς δὲ θεῶν.

PSALMVS XIII.

Autore Eobano Hesso.

STultus ab humano qui iudicat omnia sensu,
Quiq; ea dispenset non putat esse Deum.
Sunt tamen usq; adeo stupefacto pectore cæci,
Credere qui possint tam furiale nefas,
Nam male consulto sic cogitat impius ausu,
Non est quem metuas, nec sciat ista, Deus.
Execrabilibus perierunt cladibus omnes,
Prodiga quos miseri uita laboris habet.
Omnipotens humiles prospexit ab æthere terras,
Humanumq; suâ uidit ab arce genua.

Ex tot

Ex tot an inueniat sapientem millibus ullum,
Qui curet superos, & putet esse Deum.
At retro stolidis abierunt passibus omnes,
Pestis enim miseris omnibus una fuit.
Non fuit ex illis quem posses dicere iustum,
Qui bene uixisset non fuit unus homo.
Num sapient aliquando mali qui sanguine uiuunt,
Et populi comedunt corpus & ossa mei?
Quos miserorum hominum duri pauere labores,
Ut satura ingluuies nesciat ista famem.
Dummodo quod rodant uentri non desit alendo,
Turba creatorem negligit ista suum.
Hic ubi non opus est trepidant, ubi nulla necesse est,
Esse pericla anime, certa pericla timent.
In quibus haud opus est, Domino seruire laborant,
Vera loco cultus nil facientis habent.
Sed fauet & iustis Deus est tutela salusq;
Nec negat auxilium quod pia turba rogat.
O stulti & miseri qui despexistis egenum,
Quod soli fidat subiaceatq; Deo.
Quis genus Israel saluum dabit, atq; reducet,
Dispersus populos ad tua templa Sion?
Cum Deus exilium conuerterit ipse suorum,
Leticia fient omnia plena noua.
Tunc genus Israel gaudebit, & ocia ducent,
Qui de stirpe tuae sunt Iacobe domus.

FINIS.

MAGDEBURGI,
Ex Officina Vuolffgangi Kirchneri,
Anno 1562.

1835 270

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

F I N I S

MAGDEBURGI
Ex Officina Vuelßingii Kirchner
Anno 1835.

